

KAMU GÜVENLİĞİ VE HALK SAĞLIĞINDA ÖNLEYİCİ YAKLAŞIM:

GÖÇTEN ETKİLENEN BELEDİYELER
İÇİN KENTSEL TASARIM
VE PLANLAMA ÇÖZÜMLERİ

Dr. Umut Kienast-Duyar

SKLInternational
AFFILIATED TO THE SWEDISH ASSOCIATION OF LOCAL AUTHORITIES AND REGIONS

RESLOG

Resilience in Local Governance

Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi

**KAMU GÜVENLİĞİ
VE HALK SAĞLIĞINDA
ÖNLEYİCİ YAKLAŞIM:
GÖÇTEN ETKİLENEN BELEDİYELER
İÇİN KENTSEL TASARIM
VE PLANLAMA ÇÖZÜMLERİ**

Dr. Umut Kienast-Duyar

KAMU GÜVENLİĞİ VE HALK SAĞLIĞINDA ÖNLEYİCİ YAKLAŞIM:

GÖÇTEN ETKİLENEN BELEDİYELER İÇİN
KENTSEL TASARIM VE PLANLAMA ÇÖZÜMLERİ

Dr. Umut Kienast-Duyar

Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi - 8

SKL International AB

Web Sitesi: www.sklinternational.se

E-mail: info@sklinternational.se

2020

ISBN: 978-91-986018-7-9

Editör

Gül Tuçaltan

Yayına Hazırlayan

Gül Tuçaltan, Burçin İçdem

Kitap Tasarım ve Dizgi

Özge Onogur, Eren Türkmen (Bee Company), M. Cem Kocataş

Baskı ve Cilt

Uzerler Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti.

Turan Güneş Bulvarı, No: 22/8 - 26 Çankaya / Ankara

Tel: (312) 441 90 15

Copyright©2020 Tüm hakları saklıdır.

Bu kitap, İsveç Hükümeti tarafından finanse edilen Yerel Yönetişimde Rezilyans Projesi 2018-2020 (RESLOG Türkiye) kapsamında hazırlanmıştır. Kitap içeriğinin sorumluluğu yazarlara aittir; hiç bir şekilde yazarların çalıştıkları kurumların ve SKL International'ın resmi görüşlerini yansıtmamaktadır. SKL International, kitapta yer alan analizler, adı geçen harici veya üçüncü taraf internet web sitelerinin URL'lerinin kalcılığı ve doğruluğu veya web sitelerinde yer alan herhangi bir içeriğin, doğruluk veya uygunluğundan sorumlu değildir.

**KAMU GÜVENLİĞİ
VE HALK SAĞLIĞINDA
ÖNLEYİCİ YAKLAŞIM:
GÖÇTEN ETKİLENEN BELEDİYELER
İÇİN KENTSEL TASARIM
VE PLANLAMA ÇÖZÜMLERİ**

Dr. Umut Kienast-Duyar

RESLOG

Yeni Nesil Akıllı Kentleşme Projesi • TÜRKİYE

**Swedish Association
of Local Authorities
and Regions**

İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği (İngilizce kısaltmasıyla **SALAR** - İsveççe kısaltmasıyla **SKR**), İsveç'in tüm belediyeleri, il meclisleri ve bölgelerinin üyesi olduğu bir kuruluştur. SALAR ve öncülleri, 100 yılı aşkın bir süredir yerel yönetimleri teşvik etmek ve yerel demokrasiyi güçlendirmek için çalışmalar yapmaktadır. Yerel yönetimlerin günümüzde karşılaştığı uluslararası göç ve iklim değişikliği gibi zorlukların küresel doğası gereği, SALAR sadece İsveç'te değil aynı zamanda uluslararası alanda da önemli bir aktördür. Uluslararası bir belediye örgütü olan Birleşik Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı (UCLG) ve kuruluşun Avrupa kolu olan Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi'nde (CEMR) aktif rol almanın yanı sıra, SALAR, Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi ve Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Kongresi'nin İsveç delegasyonlarının sekreteryası olarak da görev yapmaktadır.

SKL International
AFFILIATED TO THE SWEDISH ASSOCIATION OF LOCAL AUTHORITIES AND REGIONS

SKL International, tüm hüküm ve tasarrufu SALAR'a ait olan bir uygulamayı kuruluştur. SALAR adına uluslararası projeler geliştirmek ve uygulamakla yükümlü olan SKL International, İsveç ve diğer ülkelerde gerçekleştirilen iyi uygulama örneklerinden faydalanarak, pek çok ülkede yerel yönetim sistemlerinin gelişimini destekleyici faaliyetlerde bulunmaktadır.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi ve diğer bölgelerdeki çalışmaları ile SKL International, kapsayıcı ve sürdürülebilir yerel yönetim ve yerel hizmet sunumu konularında proje geliştirme, proje yönetimi ve uygulanması da dahil olmak üzere kapsamlı bir bilgi birikimi ve deneyime sahiptir. Merkezi Stockholm'de bulunan SKL International, hâlihazırda dünya çapında, 12 ülkede, İsveç Hükümeti tarafından finanse edilen projelerin uzun vadeli ortağı ve uygulayıcısıdır.

SKL International, tamamlanan projeleri Belediye Ortaklık Ağları Projesi (TUSENET) ve Türk-İsveç Yerel Yönetimler Ortaklığı (TUSELOG) ve halen devam eden Yerel Yönetişimde Rezilyans (RESLOG Türkiye) projeleri ile yirmi yılı aşkın bir süredir Türkiye'de faaliyette bulunmaktadır. Böylelikle, hem Türkiye belediyelerini ve belediye birliklerini desteklemekte hem de iki ülkenin yerel yönetimleri arasında kalıcı dostluklar ve iş birliklerinin kurulmasına katkı sağlamaktadır.

Proje Ortakları

SKL
International

Türkiye
Belediyeler
Birliği

Çukurova
Belediyeler
Birliği

Marmara
Belediyeler
Birliği

RESLOG Türkiye Proje Ekibi

M. Sinan Özden

Ulusal Proje Yöneticisi
RESLOG Türkiye, Ankara

Gül Tuçaltan

Ulusal Proje Koordinatörü
RESLOG Türkiye, Ankara

Çiğdem Ayşenur Atasoy

Proje Sorumlusu
RESLOG Türkiye, Ankara

Sezin Üskent

Kilit Uzman
RESLOG Türkiye, Ankara

Ervin Sezgin

Marmara Bölgesi Yerel Yönetimler Danışmanı
RESLOG Türkiye, İstanbul

Alim Çopuroğlu

Çukurova Bölgesi Yerel Yönetimler Danışmanı
RESLOG Türkiye, Adana

Yasemin Serpil Olcay

İzleme ve Değerlendirme Uzmanı
RESLOG Türkiye, Ankara

SKL International Merkez Ekibi

Marléne Hugosson

Proje Yöneticisi
SKL International, Stockholm

Ellen Ahlqvist

Proje Koordinatörü
SKL International, Stockholm

Gunnar Andersson

Proje Danışmanı
SKL International, Stockholm

RESLOG Türkiye Projesi Pilot Belediyeleri

**Pilot Belediyelere süreçteki özverili katkıları için
teşekkürlerimizi sunarız.**

ÇUKUROVA BÖLGESİ:

Adana Büyükşehir Belediyesi

Hatay Büyükşehir Belediyesi

Mezitli Belediyesi

Reyhanlı Belediyesi

Sarıçam Belediyesi

Seyhan Belediyesi

MARMARA BÖLGESİ:

Bursa Büyükşehir Belediyesi

Orhangazi Belediyesi

Osmangazi Belediyesi

Sultanbeyli Belediyesi

Şişli Belediyesi

Zeytinburnu Belediyesi

İÇİNDEKİLER

Proje Sunuşu	XI
Sunuş	XIII
Önsöz	XV
Kısaltmalar	XIX
1. Giriş: Sorun Tanımı ve Yaklaşımlar	1
2. Kentte Güvenlik	12
2.1 Suç ve Şiddet: Faktörler	12
2.2 Kentte Bütüncül Güvenlik Yaklaşımı	16
2.3 Kamusal Alanlarda Tasarım Aracılığı ile Güvenlik: Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme	24
3. Kentte Sağlık	45
3.1 Kentte Sağlıkın Bileşenleri Nedir?	45
3.2 Göç ve Kentte Sağlık	48
3.3 Fiziksel ve Sosyal Kentsel Planlama ile Sağlıklı Yaşam Nasıl Desteklenebilir?	52
4. Kentte Güvenlik ve Sağlıkın Kesiştiği Alanlar	72
4.1 Çevre Sağlığı ve Temizlik	72
4.2 Kentlerde Gıda Güvencesi ve Güvenliği	89

5. Planlama ve Uygulamada İş Birliği,	
Güvenlik ve Sağlık Konularındaki Riskler ve Çözümler	106
5.1 Yönetişim ve Alan Bazlı Kalkınma Yaklaşımı	107
5.2 Katılım ve Kurumsal İş Birlikleri, Paydaş Katılımı ve Eş Güdümü	115
5.3 Kentsel Güvenlik ve Sağlık Konuları ile İlgili Bütçelendirme ve Kaynak Yaratma	133
5.4 Kentsel Göç, Güvenlik ve Sağlık Odaklı Risk Analizi ve Yönetimi	140
6. Sonuç	149
6.1 Kurumsal Yönetişim Kültürü, Yasal Çerçeve, İdari Yapı	150
6.2 Kaliteli Mekân Tasarımı ve Mekâna Duyulan Aidiyet	150
6.3 Katılımcı ve Bütüncül Planlama ve Bütçelendirme	151
6.4 Uygulamada İş Birliği ve Eş Güdüm	152
6.5 Kurumsal Bilgi Birikimi ve Bilgi Yönetimi	153
6.6 Proje Aşamaları ve Metotlar	154
Kaynakça	157
Yazar Hakkında	165

Yerel Yönetişimde Rezilyans Projesi (RESLOG)

M. Sinan Özden
Ulusal Proje Yöneticisi

Suriye göçünden yoğun olarak etkilenen Türkiye ve Lübnan'da, yerel yönetimler ani ve yoğun nüfus artışını karşılamak durumunda kalmışlardır. Yaşanan yoğun göç karşısında yerel yönetimlerin rezilyanslarını* barışçılık ve kapsayıcılık ilkeleri doğrultusunda artırma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

RESLOG (Resilience of Local Governance-Yerel Yönetişimde Rezilyans) Projesi, İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliğinin (SKL) girişimiyle ve İsveç hükümetinin finansmanı ile Türkiye ve Lübnan'da eş zamanlı olarak 2018-2020 yılları arasında uygulanan bir projedir.

Projenin Türkiye ayağı, RESLOG Türkiye, İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliğinin, Türkiye Belediyeler Birliği, Marmara Belediyeler Birliği ve Çukurova Belediyeler Birliği ile kurduğu iş birliği ve proje ortaklığıyla yürütülmektedir. Projede, Marmara ve Çukurova bölgelerinden olmak üzere toplam 12 pilot belediye ile birlikte çalışılmaktadır.

Projenin tüm taraflarının yerel yönetim aktörleri olması, RESLOG Türkiye Projesi'ni benzer projelerden ayırmaktadır. Proje, özellikle Suriye göçü gibi yoğun, ani ve beklenmedik bir göç dalgası karşısında yerel yönetimlerin ve yerel yönetim örgütlerinin karşılaştıkları sorunlara yanıt arayışlarının bir parçasıdır.

RESLOG Türkiye bu doğrultuda ulusal göç politikalarının yerel gerçeklikleri ve ihtiyaçları yansıtacak şekilde geliştirilmesini, bölge birlikleri aracılığıyla belediyeler arası öğrenme ve destek yapılarının güçlendirilmesini, belediye düzeyinde kapsayıcı planlama ve yönetişimin iyileştirilmesini amaçlamaktadır.

---

* Rezilyans, sarsıcı etkiyi karşılama ve ardından hayatı normale çevirme kabiliyetidir. Rezilyans bir varlık veya sistemin herhangi bir karışıklık veya bozulma sonrasında şeklini (formunu) ve konumunu geri kazanabilme yeteneği olarak da ifade edilmektedir. Türkçede kavram için dayanıklılık, esnek dayanıklılık, dirençlilik gibi karşılıklar aransa da hiçbiri bu çerçeveyi tam olarak karşılamamaktadır. Tatmin edici bir karşılık bulunana kadar Latince'den Rezilyans sözcüğünü ödünç alarak kullanmanın yerinde olacağını düşündük. Bu sebeple proje boyunca üretilen tüm dokümanlarda bu terimi kullanmayı uygun bulduk.

Sunuş

M. Sinan Özden

Ulusal Proje Yöneticisi
RESLOG Türkiye Projesi

RESLOG Projesi Türkiye ayağında, yerel yönetimler için bilgi zemininin geliştirilmesine büyük önem veriyor. Türkiye belediyeleri, Suriye'den göç akımının başladığı ilk günden itibaren, neredeyse 10 yıla yaklaşan bir süredir insani gerekleri yerine getirmeye ve bir yandan da bu beklenmedik ve güçlü nüfus hareketliliğinde kentleri bayındır tutmaya ve geliştirmeye çalışıyor. Belediyeler de bu konuda uluslararası arenada da övgüyle karşılanıyor ve başarılı sayılıyorlar.

Biz elde edilmiş olan bu deneyimin kayıt altına alınması ve paylaşılması gerektiğine inanıyoruz. Bütün bu süreç boyunca belediyelerimiz uygulamaya ilişkin çeşitli konularda pek çok sorunun doğru yanıtını aradılar. Bu yüzden biz de belediyelerin yoğun uğraşları sırasında dahil olma fırsatı bulamadıkları yenilikçi konuları ve tartışmaları yapabilmelerine olanak tanımak ve bilgi zeminini geliştirmek için RESLOG Türkiye Projesi'nde 12 toplantıdan oluşan “Yerel Yönetişim ve Göç Buluşmaları” toplantı serisini ve bu toplantıların çıktılarının kitaplaştırıldığı *Yerel Yönetişim ve Göç* isimli kitap dizisini tasarladık.

Yerel yönetişimde bilgi zeminini güçlendirme konusunda öteden beri oldukça yetkin çalışmalar yapmakta olan Marmara Belediyeler Birliği, iki ayda bir gerçekleştirilen buluşmalarımıza ev sahipliği yapıyor.

Umuyorum ki, RESLOG Projesi ömrünü doldurduktan sonra da bir yönüyle Türkiye belediyelerinin bilgiye erişimini kolaylaştırma, diğer yönüyle belediyeler içinde üretilen bilgiyi kaydetme ve yaygınlaştırma hedefiyle gerçekleştirilen bu buluşmalar ve yayınlar, hem belediyelerimizin hem de belediye birliklerinin katkılarıyla gelenekselleşerek sürecektir.

Önsöz

Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi

Dr. Gül Tuçaltan

Ulusal Proje Koordinatörü
RESLOG Türkiye Projesi

Son on yılda, Türkiye’de yerel yönetimler, giderek farklılaşan kentsel ve toplumsal sorunlara hızla yanıt üretmek gibi ciddi bir sınavla karşı karşıya kaldılar. Yerel yönetimlerin ilk sınavı zorunlu göç sonrası başka bir ülkede ikamet etmek durumunda kalan kırılğan bir nüfusu karşılamak ve buna yönelik insani yardım hizmetlerinin yereldeki koordinasyonunu sağlamaktı. Takip eden on yıllık dönemde ise, sürecin doğal bir sonucu olarak, farklı bir dile ve yaşam kültürüne sahip göçmenler ve mülteciler, emek piyasalarının ve gündelik yaşamın bir parçası haline geldiler. Bu da belediyeleri hem artan nüfus için altyapı planlaması hem de farklı kültürlerle beraber yaşamak, toplumsal uyumu sağlamak ve sürdürmek için gerekli hizmetlerin tariflenmesi gibi iki zorlu meselenin ana aktörü haline getirdi. Bununla beraber, kısıtlı finansal kaynaklar, personel yetersizlikleri, mevcut ulusal göç politikalarının yerel yönetimlerin göç ve kentleşme alanındaki ihtiyaçlarından çok merkezî idare düzeyindeki stratejilere odaklanması ve süregelen göç krizinin yarattığı belirsizlikler (örneğin, Türkiye’nin yakın gelecekte yeni bir kitlesel göç akımına maruz kalıp kalmayacağıının kestirilemiyor olması) belediyelerin hareket kabiliyetini kısıtladı.

Özetle, uluslararası kitlesel göç ve Suriye mülteci krizi, Türkiye kentlerinde mekânı demografik, toplumsal, ekonomik, kültürel ve ekolojik açılardan köklü bir şekilde değiştirirken; kentleşme, altyapı ve belediye hizmet sunumu ve kent planlama meselelerini de yeniden ele alma ihtiyacı beraberinde getirdi. Belediyelerimiz, bu çok katmanlı ve karmaşık süreçleri yönetebilmek ve göç kaynaklı kentsel sorunlara yanıt verebilmek için, sahip oldukları hareket alanlarını anlamaya ve bu hareket alanı içinde kısıtlı kaynaklar ile yenilikçi çözümler üretmelerine olanak sağlayacak yeni bilgi, beceri ve uygulama araçlarına ihtiyaç duyuyorlar. Kentlerimizi planlamak için bugüne kadar kullandığımız geleneksel araçlar ve düşünce biçimleriyse, içinde bulunduğumuz bu değişken durumu anlamak, ele almak ve değiştirmek için artık yeterli olmuyor.

İşte RESLOG Türkiye Projesi “bilgi zeminini geliştirme faaliyetleri” kapsamında ürettiğimiz bu dizi, belediyelerin tam da bu ihtiyacına yönelik bir çalışma olarak tasarlandı. RESLOG Türkiye *Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi*, göç, kent planlama ve yerel yönetişimin kesişiminde duran ve bu alanın var olan bilgisini yerel karar vericilerin bakış açısı ve uygulamalarını olumlu yönde etkileyebilecek yeni yaklaşımlarla harmanlamayı amaçlayan 12 özgün yayından oluşuyor.

Yayınlar üç temel alana odaklanıyor. Başka bir deyişle, bu dizi içerisinde üç grup kitap yer alıyor. İlk grup, Türkiye'nin göç deneyimini, göç ve yerel yönetişim alanındaki temel kavramları, mevcut yaklaşımları ve bu alandaki doğru bilinen yanlışları ortaya koymayı hedefleyen kitaplardan oluşuyor. Mülteci krizi bağlamında, belediyelerin kapsayıcı hizmet sunumunda karşılaştıkları mali sorunlar ve bu sorunlara yönelik kaynak yönetim modelleri ve alternatif fon kaynaklarıyla belediyelerin göçmen ve mültecilerle ilgili uygulamalarda insan hakları ve hukuki çerçeve bağlamında karşılaştıkları zorluklar ve idari yargı, denetim ve diğer kurumların düzenlemeleri ile ilgili bilgileri dizinin bu grubunda sizlere sunuyoruz. Göçten etkilenen belediyelerdeki mekânsal, sosyal ve ekonomik değişimlerin (konut, altyapı, sağlık, eğitim, açık yeşil alanlar gibi) tespiti için verilerin toplanması ve haritalanarak kalkınma, mekân ve kent planlama süreçleri ile ilişkilendirilmesi konusunda etkili bir araç olan kent profileme yaklaşımı ve de belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi için somut ve gerçekleştirilebilir çözüm önerilerinin üretilmesine dair kitaplar da bu grubun içinde yer alıyor. Ele alınan konular aynı zamanda göç ve yerel yönetişim alanında belediyelerin müdahale ve uygulamalarının çerçevesini çizen ve hareket alanlarını belirleyen meseleler.

Yerel Yönetişim ve Göç kitaplarının ikinci grubu ise, Türkiye ve dünyada yerel yönetişim alanındaki yeni bakış açılarının ve müdahale araçlarının belediyelerimize tanıtılmasını hedefliyor. Adil, eşitlikçi ve tüm toplumsal grupları kapsayan kentlerin inşası için çeşitliliğin yönetişimi; belediyelerin, göçün devam eden veya devam etmesi muhtemel etkilerine karşı dayanıklı, hazırlıklı ve tedbirli olmasını sağlayacak göç ana planlarının hazırlanması ve yerel yönetişimin tüm aşama ve alanlarına entegre edilebilecek olan, kentsel sistemlerin zorluklar ve yıkıcı deneyimler sonrası toparlanma ve dönüşüm süreçlerini ele alan rezilyans yaklaşımını bu grup yayın ile belediyelerimize sunuyoruz.

Serinin üçüncü bölümü ise Türkiye belediyelerinin uygulama deneyimlerine odaklanıyor. Bu gruptaki yayınlarda göç alanında başarılı yerel uygulamalara imza atan belediyeler, kapsayıcı hizmet sunumu bağlamında, artan nüfusa, olası finansal kısıtlara ve personel yetersizliklerine rağmen insani yardım, kentsel planlama ve altyapı yönetimi, göçün yarattığı potansiyellerden faydalanma, alternatif finansman geliştirme gibi konularda iyi uygulama örneklerini paylaşıyor. Bu yayınların yazarları ise belediyelerimizin kendileri. Yani, RESLOG-Türkiye Yerel Yönetişim ve Göç kitaplarının bu kısmı, belediyelerin kendi alanlarının bilgisini üretmesi ve yaygınlaştırmasına yönelik mekanizmaları destekleyerek, deneyim paylaşımı ve bilgi alışverişinin ötesinde bir kazanç hedefliyor.

Yukarıda özetlediğim bu yaklaşım, proje ortakları olan Türkiye, Marmara ve Çukurova Belediye Birlikleri'nin ilgili birimleri ile yapılan derinlemesine görüşmeler, yine proje kapsamında pilot belediyelerle gerçekleştirilen sorun ve ihtiyaç analizi çalışmaları ve alanda hem profesyonel hem de akademik faaliyetler yürüten uzmanlarla yapılan mülakatlara dayanarak geliştirildi. Özellikle, Marmara Belediyeler Birliği Göç Politikaları Merkezi Uzmanı Sayın Merve Ağca'ya temaların belirlenmesi sürecinde sağladıkları değerli katkılar ve uzun soluklu fikir alışverişlerimiz için teşekkürlerimi sunarım.

RESLOG-Türkiye ekibi olarak, Yerel Yönetişim ve Göç yayınlarının, kapsayıcı ve barışçıl hizmet sunumunun ön koşulu olan yerel karar alma ve planlama mekanizmalarının inşası için gerekli entelektüel ve pratik zemine katkı sağlayacağı inancındayız. Umarız, yayınlarımız belediyelerimize göçün kentsel bağlamının ele alınmasında benimseyecekleri yaklaşımlarda ışık tutar.

Kısaltmalar

AFAD T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

C40 *Cities Climate Leadership Group* - C40 Şehirler İklim Liderliği Grubu

ÇBB Çukurova Belediyeler Birliği

COVID-19 SARS-CoV-2 *Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2* - Şiddetli akut solunum sendromu Korona Virüs 2

CPTED *Crime Prevention Through Environmental Design* - Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme

FAO *Food and Agriculture Organization* - Gıda ve Tarım Örgütü

GCRO *Gauteng City Region Observatory* - Gauteng Metropolitan Bölge Gözlemevi

I.S.I. e.V. *Initiative Selbständiger Immigrantinnen* - Göçmen Kadın Girişimciler Derneği

IHEK *Integriertes Handlungs- und Entwicklungskonzept* - Entegre Kalkınma Konsepti ve Eylem Planı

JDA *Johannesburg Development Agency* - Johannesburg Kalkınma Ajansı

KfW *Kredit Anstalt für Wiederaufbau* - Alman Kalkınma Bankası

MBB Marmara Belediyeler Birliği

RESLOG Türkiye Yerel Yönetişimde Rezilyans Projesi

SKL International İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği

STK Sivil Toplum Kuruluşu

TBB Türkiye Belediyeler Birliği

TSSB Travma Sonrası Stres Bozukluğu

UJ *University of Johannesburg* - Johannesburg Üniversitesi

UN DESA *United Nations Department of Economic and Social Affairs* - Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi

UNDRR *United Nations Office for Disaster Risk Reduction* - Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi

UNHCR *United Nations High Commissioner for Refugees* - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

UNRWA *United Nations Relief and Works Agency* - Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı

WHO *World Health Organization* - Dünya Sağlık Örgütü

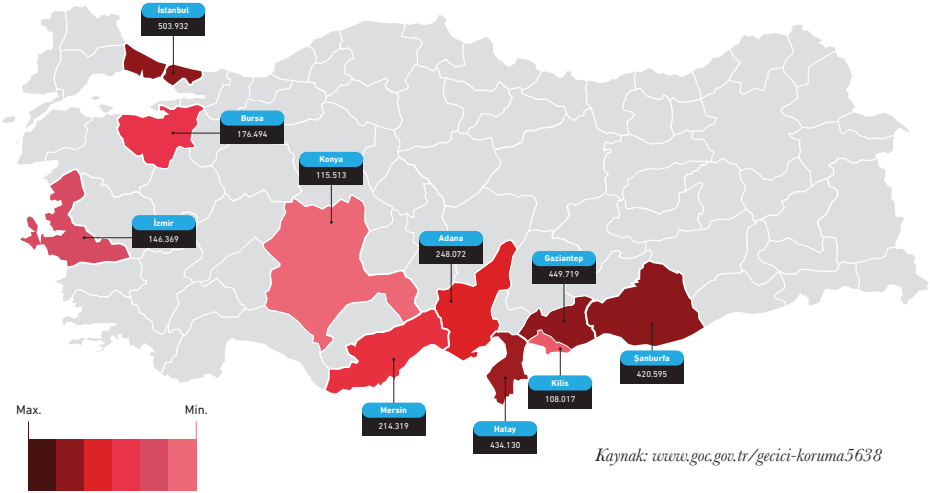
Wits *Witwaterstand University* - Witwaterstand Üniversitesi

1. GİRİŞ: SORUN TANIMI VE YAKLAŞIMLAR

Kırdan kente göç, eğitim, sağlık, ekonomik amaçlı göçler, bölgesel şiddet ve iklim değişikliğinin etkilerinden kaynaklı ülke içi zorunlu göçler ve mülteci akınları şehirlerin ve metropollerin karşılaştığı kentleşme ile ilgili sorunları daha da karmaşık hale getirmektedir.

Türkiye son yıllarda en çok göç alan ülkeler arasına girmiştir. Bugün geçici koruma statüsünde yaklaşık 3,6 milyon Suriyeli göçmen ve diğer uluslardan 400.000 sığınmacı Türkiye’de yaşamaktadır (UNHCR, 2019b). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre Türkiye’nin tüm vilayetlerinde, geçici koruma statüsü sahibi kayıtlı Suriyeli nüfus bulunmaktadır (Şentürk, 2020). Suriyeli göçmenlerin yoğunlukla yerleştiği kentler arasında Adana, Bursa, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kilis, Konya, Mardin, Mersin, Osmaniye ve Şanlıurfa yer almaktadır. Yer seçiminde coğrafi, sosyal, tarihsel ve ekonomik faktörler belirleyici olmakta, hatta ilçe ve mahalle bazında yoğunlaşmalar olduğundan bazı yerleşmeler “Suriyeli mahallesi” ya da “Suriyeli Caddesi” şeklinde anılmaktadır (Şentürk, 2020).

Şekil 1.1: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü)

Meraklısına Notlar

Küresel ölçekte 2019 yılı verilerine göre (UN DESA - *United Nations Department of Economic and Social Affairs*, 2019) toplamda 271,6 milyon göçmen vardır.¹ UNHCR (*United Nations High Commissioner for Refugees*) istatistikleri 2018 yılında, çoğunluğu sığınma kampları yerine şehirlerde yaşayan 25,4 milyon mülteci ve kendi ülkesi içinde yerinden olmuş 40 milyon kişiye işaret etmektedir.² UNHCR ve UNRWA (*United Nations Relief and Works Agency*) tahminlerine dayanan UN DESA'nın 2019 ortasındaki verilerine göre en fazla mülteci barındıran 5 ülke arasında Türkiye ve Almanya ile birlikte Ürdün, Lübnan ve Pakistan yer almaktadır. 2019 yılının sonunda ortaya çıkıp son aylarda dünya çapında yayılan COVID-19 salgınından en çok etkilenen 15 ülke, yaklaşık 9 milyon mülteciye yani dünya çapındaki 10 mülteci den 3'üne ev sahipliği yapmaktadır.³

Tüm bu veriler küresel ölçekte gönüllü ve zorunlu göçün boyutlarını göstermektedir. Bu göçmenlerin önemli bir kısmı kentsel alanlarda yaşamaktadır.⁴ Özellikle mülteciler ve ülke içinde yerinden olmuş kişilerin yeni yerleştikleri kentlere uyumu, sürdürülebilir kentleşme bağlamında özel dikkat gerektiren bir konudur.

1 https://migrationdataportal.org/data?i=stock_abs_&t=2019

2 UNHCR press release, 19 June 2018. <https://www.unhcr.org/afr/news/stories/2018/6/5b222c494/forced-displacement-record-685-million.html>. (UNHCR, 2018a)

3 <https://migrationdataportal.org/themes/migration-data-relevant-covid-19-pandemic>

4 2015 yılındaki verilere göre her beş uluslararası göçmenden birinin dünyanın en büyük 20 şehrinde birinde (Berlin, Brüksel, Buenos Aires, Chicago, Hong Kong SAR, Londra, Los Angeles, Madrid, Moskova, New York, Paris, Pekin, Seul, Sidney, Singapur, Şangay, Tokyo, Toronto, Viyana ve Washington DC) yaşadığı tahmin edilmekteydi (IOM, 2015). <https://migrationdataportal.org/themes/urbanisation-et-migration>

Suriye Arap Cumhuriyeti'nde yıllarca süren çatışmalar, yüzbinlerce insanın yaralanmasına, hastalanmasına veya öldürülmesine ve buradaki hastaneler dahil altyapının ağır hasar görmesine neden olmuştur. Savaş 13 milyondan fazla kimsenin insani yardıma muhtaç hale gelmesine ve ülke içinde ya da ülke dışına yönelen geniş nüfus hareketlerine yol açmıştır. 6,5 milyondan fazla Suriyeli ülke içinde yerinden edilirken ve 5,5 milyondan fazlası da komşu ülkelere sığınmıştır.⁵

Geçici koruma kapsamında 3,6 milyon Suriyeli göçmeni ve diğer uluslardan 400.000 sığınmacı ve mülteciyi barındıran Türkiye, dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır (UNHCR, 2019b). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2018 yılı verilerine göre mültecilerin neredeyse yarısı çocuk yaştadır (UNHCR, 2019a). Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sadece yüzde dördü 13 adet resmi Geçici Barınma Merkezi'ne sığınmış, yüzde 96'sı ise kentlerde, kent çeperlerinde ve kırsal alanlarda yerel halk ile birlikte yaşamaktadır. Çoğunluğu Türkiye'nin güneydoğusunda olmakla birlikte İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirlerde de önemli sayıda göçmen bulunmaktadır. Yalnızca İstanbul'da, geçici koruma kapsamında 500.000'den fazla Suriyeli olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum İstanbul'u Türkiye'nin en fazla sayıda mülteci barındıran şehri haline getirmiştir. Ayrıca Hatay, Mersin, Adana ve Konya gibi şehirlerde geçici koruma statüsünde önemli sayıda Suriyeli bulunmaktadır (UNHCR, 2018b ve 2019b).

Özellikle ülkenin güneydoğusunda, 1,3 milyondan fazla Suriyeli mülteci bölgenin nüfusunda yüzde 20'lik bir artışa neden olmuştur. Bu sayı, yılda fazladan 70 milyar litre su tüketimine ve bir milyon ton katı atık oluşmasına neden olmaktadır (UNHCR, 2018b). Birleşmiş Milletler tarafından insan hakları olarak kabul

5 <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/syrian-crisis/syrian-crisis-whos-response-in-and-from-turkey>

edilen temiz suya ve altyapıya erişim⁶ her insanın hayatındaki temel ihtiyaçlarından biridir. Bu durum, bu tür ihtiyaçları karşılamakla görevli bölge belediyelerinin önüne özellikle yoğun göç aldıkları bir dönemde kapasitelerini aşan yeni yük ve sorumluluklar getirmektedir. Belediyelere yapılan 3RP (*Regional Refugee Resilience Plan*) desteği ek ihtiyaçların sadece yüzde 10'unu karşılamaktadır. Bu nedenle, kentlerin altyapıları geliştirilmeli ve verilen toplu taşıma desteği genişletilmelidir. Belediyelerin artan hizmet ve altyapı ihtiyaçları için, planlama ve bütçe oluşturma gibi teknik kapasitelerinin güçlendirilmesi kritik önem taşımaktadır (UNCHR, 2018b).

Genelde belli bölgelerde yoğunlaşan yoğun göç akımlarında da gözlemlenebilecek, Türkiye özelinde Suriye kökenli yoğun göçün ortaya çıkardığı, kentsel hizmetlere ve altyapıya olan talebin artmasına yönelik örnekler (Şentürk, 2020) aşağıdaki gibi sıralanabilir:⁷

- Göçmen nüfusun belli bölge ve kentlerde yoğunlaşması yerel gayrimenkul piyasasında fiyat artışlarına neden olmaktadır. Yerel yoksul nüfus ile göçmenler arasında kentin çeperlerindeki donanımı yetersiz, ucuz konutlar için rekabet artmaktadır. AFAD (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2017) verilerine göre Suriyelilerin %62'si ev veya apartman dairelerinde yaşarken, %32'si harabe yapıları mesken tutmuştur. Yalnızca %0,1'lik kesim evsiz durumundadır. Aynı zamanda yüksek konut kirasını karşılayabilmek için birden fazla ailenin tek bir daireyi paylaştıkları da görülmektedir.
- Göçle artan nüfus kentsel altyapılara talebi artırmaktadır. Belediye hizmetlerine duyulan ihtiyaç çok kısa sürede ciddi ölçüde artmıştır. Şentürk (2020), çalışmasında Gaziantep'teki toplu taşıma sektörünü örnek vermektedir. Yerel yönetimlere ayrılan kaynaklarda kent sakinlerinin sayısı değil, vatandaş sayısı esas alındığı için, belediyeler, nüfus artışına bağlı artan talepler karşısında olası ek kaynaklardan yoksun biçimde hizmetlerini sürdürmektedirler.
- Artan ihtiyaçlar doğal olarak kaynakların paylaşılmasını etkilemektedir. Uluslararası fonlar ve merkezi idarenin sağladığı destekler haricinde belediyeler kendi kaynakları kapsamında ve sivil toplum kuru-

6 <https://www.unwater.org/water-facts/human-rights/>

7 Örnek ve ilgili veriler, Şentürk (2020) çalışmasından alınmıştır.

luşları ile birlikte ihtiyaç sahiplerini belirlemek, yardımları toplamak ve dağıtmak gibi işlevleri üstlenmektedirler.

- Yoğun göç, özellikle sınır kentlerinde sağlık sistemine önemli ölçüde ek yük getirmiştir. Göçmenler bedensel sağlık ve kamu sağlığı ile ilgili hizmetlerin yanı sıra, psikolojik sağlık alanındaki desteklere ihtiyaç duymaktadırlar.

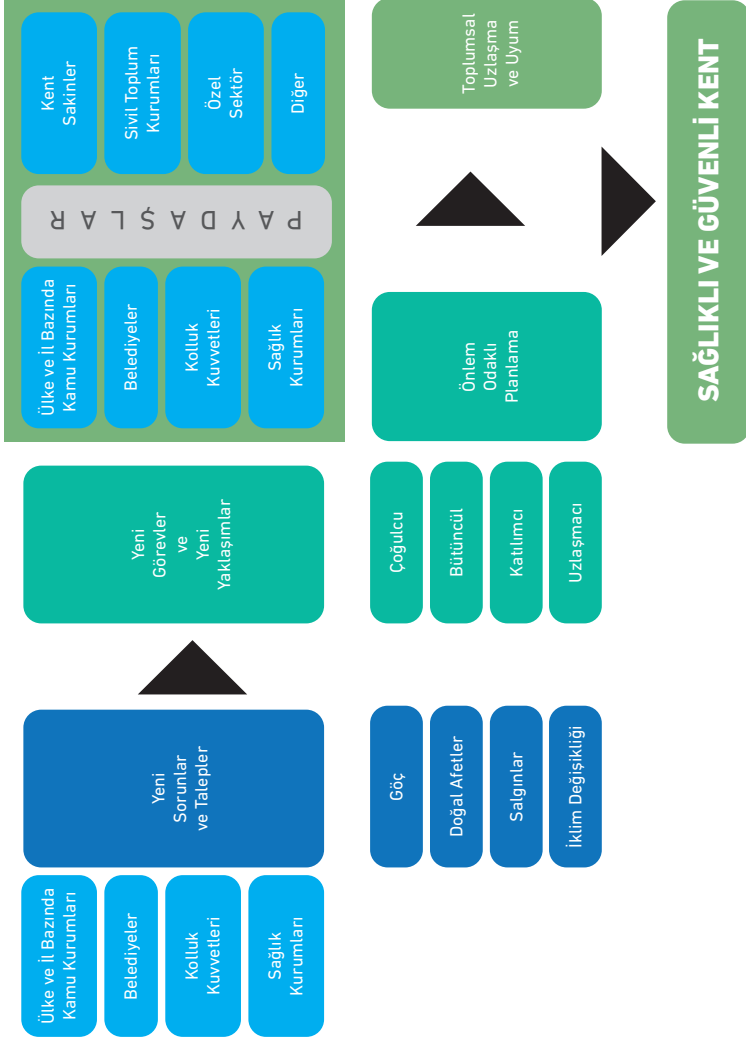
Yukarıda değinildiği gibi son yıllardaki mülteci akınlardan kaynaklanan yoğun göçün Türkiye’de Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki belediyelerin nüfusunda artış yaratması belediye hizmetlerine olan talebi bir yandan yoğunlaştırırken bir yandan da yeni ihtiyaçlar doğurmuştur. İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği’nin uluslararası paydaşı SKL International’ın yürütücülüğünde Türkiye Belediyeler Birliği, Marmara Belediyeler Birliği ve Çukurova Belediyeler Birliği ortaklığında sürdürülen “Yerel Yönetişimde Rezilyans Projesi” (RESLOG-Türkiye) kapsamında Marmara ve Çukurova bölgelerinde toplam 12 belediyede geliştirilen Göç Ana Planları (Gültaş vd., 2019) özellikle kentte sağlık ve güvenlik konularının önemini ve bu alanlardaki hizmetlerin aciliyetini vurgulamaktadır.

Ana Fikir

RESLOG Türkiye Projesi’nin Bilgi Zeminini Geliştirme Faaliyetleri kapsamındaki bu yayında kentlerdeki güvenlik ve sağlık, bir yandan artan nüfus ve ihtiyaçlar, öte yandan toplumsal hoşgörü ve bütünleşme bağlamlarında ele alınmaktadır. Yayının ana mesajı; farklı kültürel değerlere hassasiyet gösteren, çeşitlenen, artan ihtiyaçlar karşısında hizmet odaklı, bütüncül ve çoğulcu bir yaklaşım benimseyen ve riskleri zamanlıca tanımlayıp önlemler sunan planlamanın kentte sağlık, güvenlik ve toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayabileceğidir. Yeni çözümler üretme sürecinde belediyeler; diğer kamu kurumları, kolluk kuvvetleri, sağlık kurumları gibi kilit aktörleri de göz önünde bulundurmalı, ilgili paydaşlarla iş birliği yapıp ortaklıklar kurmalıdırlar (Şekil 1.2).

**KAMU GÜVENLİĞİ VE HALK SAĞLIĞINDA
ÖNLEYİCİ YAKLAŞIM: GÖÇTEN ETKİLENEN BELEDİYELER
İÇİN KENTSEL TASARIM VE PLANLAMA ÇÖZÜMLERİ**

Şekil 1.2: Yerel Yönetimlerin Karşılaştıkları Yeni Sorunların ve Taleplerin Gereklettiği Yeni Yaklaşımlar

Bu yayında, göç, kentte güvenlik ve sağlık konuları geniş bir açıdan ele alınmakta ve aralarındaki bağlara dikkat çekilmektedir. Alt başlıklarda ise güvenli kamusal alanlar, kent planlamasında sağlıklı yaşamı destekleyen yaklaşımlar, kentlerde gıda güvencesi ve çevre sağlığı, belediyelerin vekalet alanları ele alınmıştır. Birçok farklı konuyu ele alan derleme, planlama disiplininde güncel olarak tartışılan yaklaşımları bir araya getirip keşistikleri alanları göstermeyi hedeflemektedir. Ulusaldan yerele kadar farklı ölçeklerdeki müdahaleleri içeren örnekler, belediyelerdeki karar vericilere ve uzmanlara bu yaklaşımları tanıtmaya yaramaktadır. Bu çok boyutlu ve katmanlı derleme belediyelerin kitlesel göç sonrası karşılaştıkları, kentte güvenlik ve sağlıkla ilgili planlama ve yönetim sorunlarının sadece Türkiye'ye özgü olmadığını ve dünyanın birçok yerinde benzer durumların yaşandığını göstermektedir. Başka şehirlerde uygulanan projeler bizim şehirlerimiz için de esin kaynağı olabilirler.

Güvenli ve sağlıklı kent gibi üst ölçekli hedeflere ulaşmak kapsamlı ve karmaşık bir süreç olsa da yereldeki küçük ölçekli projeler kısa vadede sonuç veren çözümler ve önlemler olarak önümüze çıkmaktadır. Belediyeler büyük altyapı yatırımlarının yanı sıra, yerelde toplumsal değişime katkıda bulunacak, aynı zamanda da farklı grup ve toplulukları bir araya getirecek ve toplumsal uyumu sağlayacak müdahalelerde bulunabilirler. Kitabın tüm bölümlerinde göç dalgalarından etkilenen belediyelerin mahalle ve semt ölçeğinde bu alanlarda uygulayabilecekleri projelere ve müdahalelere örnekler verilmektedir. Bu örneklerdeki yaklaşımlar tartışılıp kullanılan metotlar tanıtılmaktadır. Projelerin uygulandığı bağlam kısaca tanımlanmakta, planlama ve uygulama yaklaşımları ve Türkiye koşullarına uygunlukları irdelenmektedir. Bu yolla uluslararası deneyim ve fikir alışverişine de katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Göç dalgaları ile büyüyen kentlerde güvenlik ve sağlığın güvenceye alınması ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamak şarttır. Toplumsal bütünleşme, yani birlikte yaşamının kurallarını belirleme ve uygulama, farklı kültürlerle ve yaşam tarzlarına saygı ve hoşgörü, kamusal alanların yaratılması ve kullanılması süreçlerindeki tanışma, karşılıklı etkileşim ve uzlaşmanın ürünü olarak sağlanabilir. Buna dayanarak, bu kitapta kentte güvenlik ve sağlık konularında kaçınılmaz olarak kamusal alanlara odaklanılmaktadır.

Kentlerdeki kamusal alanlar, örneğin meydanlar, parklar, pazarlar, toplantı salonları, kültür merkezleri, halk eğitim merkezleri, açık ve kapalı spor alanları, kentli nüfusun bir araya geldiği ve iletişimde bulunduğu ortak mekânlardır. Bu vesileyle, yaşanan yoğun göç dalgasının ardından ihtiyaç duyduğumuz toplumsal hoşgörü ve bütünleşmenin de mümkün kılınabileceği alanlardır. Bu mekânların tasarımı, paylaşımı ve kullanımı, katılım aracılığı ile belirlenen ortak paydalar üzerinden düzenlenirse kentte yaşam kalitesi artar. Bakım ve onarım giderleri azalır ve bu tesislerin kullanım ömrü uzar. Ayrıca, bu alanlarda uygulanan projelerin sürdürülebilirliği de güvence altına alınabilir.

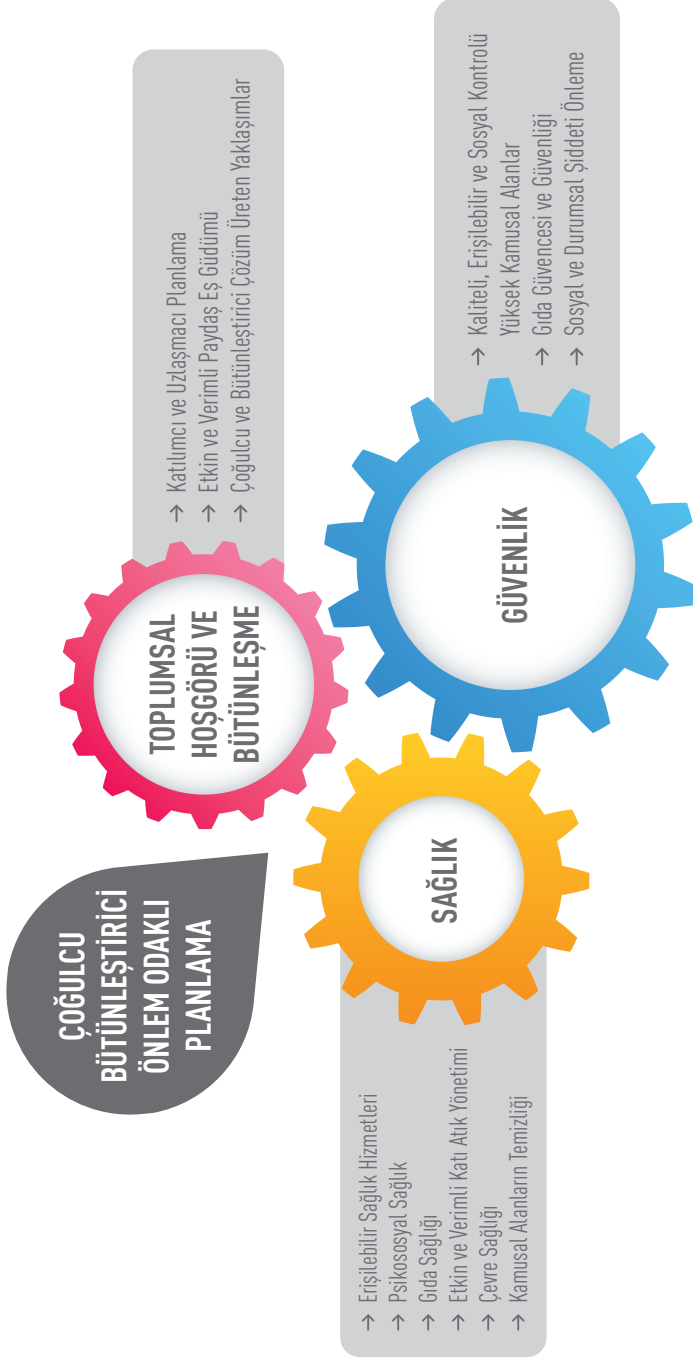

Ana Fikir

Kitabın amacı, yoğun göç ile ilişkili sorunları belediyelerin bakış açısından tanımlamaktır. Aynı zamanda kitap, kent planlama ve yönetim çerçevesinde, belediye hizmetleri aracılığı ile kamusal ve sosyal güvenliği artırma ve sağlıklı kentler yaratma hedefli çözüm önerilerini tartışmaya açmaktadır. Bu yayın bir yandan toplumsal hoşgörü ve bütünleşmenin önemini vurgularken, öte yandan toplumdaki uyum sürecinin çoğulcu, bütüncül, katılımcı ve uzlaşmacı bir planlama ve uygulama yöntemi ile gerçekleştirilebileceğini iddia etmektedir.

Yayında, ortaya çıkan sorunlara tepkisel çözümler getirmektense, veri bazlı öngörülere dayanan ve önlemlere odaklanan bir planlama yaklaşımı desteklenmektedir. Bu alanlarda yerel yönetimler halihazırdaki görevlerinin ötesinde önemli roller üstlenebilirler.

Yayının hedef kitlesi içinde yerel yönetimler düzeyindeki karar verici politikacı ve bürokratlar, kent ölçeğinde çalışan uzmanlar, teknik ve sosyal alanlardaki proje yöneticileri ve çalışanları, belediyelerle ortak çalışmalar yürüten diğer kurumlar ve çalışanları yer almaktadır.

Şekil 1.3: Sosyal Kentsel Gelişiminin Bileşenleri

Bu yayında katılım, uzlaşma, ortak fikir birliği yaratma, bütüncül planlama ve uygulama, proje izleme ve değerlendirme, bilgi birikimi yaratma ve kurumsal bilgi yönetiminin önemine vurgu yapılmaktadır. Tüm bölümlerdeki konular ve ana fikirler uluslararası örneklerle desteklenmekte ve Türkiye koşullarına uygun olduğu düşünülen öneriler getirilmektedir. Kitap toplamda altı bölümden oluşmaktadır. Güncel durumun sunumu ve genel yaklaşımla ilgili bilgi veren giriş bölümünün ardından, ikinci bölümde kentte güvenlik konusu irdelenmektedir.

Ana Fikir

Sosyal kentsel gelişmeye, toplumun tüm parçalarının uyumlu bir şekilde birlikte işlemesi ile ulaşılabilir. Uyumlu bir ortak yaşamın kuralları, farklı toplumsal grupların katılımı yoluyla, kentlilik bilinciyle ve fikir birliği içerisinde belirlenip karşılıklı saygı ve hoşgörü ile uygulanabilir. Yerel yönetimler bu kentsel aidiyeti kurmakta kilit bir rol üstlenirler. Bu, zaman alan bir süreçtir. Kısa bir zaman diliminde yoğun göçün yaşandığı dönemlerde bu aidiyet duygusu ve bilincini tekrar kurmak ek çaba gerektirir. Bu da ancak farklı grupların kent bütününe dahil edilmesi ile mümkün olur.

Aynı zamanda, yerel yönetimler kitlesel göç ile ilişkili, artan ve değişen taleplere yanıt verebilmek için ileride ortaya çıkabilecek sorunları zamanlıca tanımlayıp önlemler almalı ve bu risklere karşı hazırlıklı olmalıdırlar.

Toplumsal hoşgörü ve bütünleşme kentlerde çoğulcu, bütüncül, katılımcı ve uzlaşmacı bir planlama ve uygulama yöntemi ile gerçekleştirilebilir. Kentlerimizin çoğulcu ve bütünleştirici çözümler üreten yaklaşımlara ihtiyacı vardır.

Kentlerde güvenliğin kavramsal çerçevesi, suç ve şiddete sebep olan veya bunları önleyen etkenlerin tanımlanması yoluyla çizilmiştir. Kentsel güvenlik konusundaki güncel yaklaşım, suç ve şiddetin kolluk kuvvetlerinin yardımı ile baskı altına alınmasından öte, toplumsal düzeyde bütüncül önlemler yolu ile çözümler üretmeye yönelmektedir. Üçüncü bölüm, sağlığın sosyal belirleyicilerinin büyük ölçüde kentsel alanlarla ilgili olması dolayısıyla fiziksel ve sosyal kent planlaması ile sağlıklı yaşamı destekleme konularına odaklanmaktadır. Dördüncü bölümde güvenliğin ve sağlığın kesiştiği konular olarak çevre sağlığı ve kentlerde gıda güvencesi ve güvenliği ele alınmaktadır. Beşinci bölüm kentte güvenlik ve sağlık konuları ile ilgili planlama ve uygulama aşamalarındaki iş birliği ve kaynak yaratma potansiyellerine ve risklere dikkat çekmektedir. Altıncı ve son bölümse diğer bölümlerde verilen örneklerin ve getirilen önerilerin ortak yanlarını tartışıp bazı üst ölçekli yaklaşımlar sunmaktadır.

2. KENTTE GÜVENLİK

2.1 Suç ve Şiddet: Faktörler

Kentte şiddet, suç ya da güvenliği belirleyen faktörler; bireysel, bireyle-rarası ilişkiler bazlı, topluluk ve toplumsal olmak üzere dört farklı düzey-de analiz edilmektedir.⁸ Her düzey farklılaşan yaklaşımlar ve müdahale-ler gerektirmektedir (Şekil 2.1).

Kaynak: Dünya Bankası "Suç ve Şiddet Önleme Kursu" kapsamındaki kaynaklardan adapte edilmiştir.

Şekil 2.1: Kentte Şiddet, Suç ya da Güvenliği Belirleyen Faktörlerin Etkin Olduğu Düzeyler

Bireysel Düzey: Bu düzey biyolojik ve kişisel geçmişe dayalı faktörleri, örneğin kişinin yaş, gelir, eğitim düzeyi, öz-saygı seviyesi, medeni durumu, önceden yaşanmış travma ya da madde bağımlılığı olup olmadığı gibi özelliklerini içerir. Genel varsayımlara göre bu bireysel özellikler kişilerin şiddetin mağduru veya faili olma olasılığını etkiler. Bu özellik-lerden kaynaklanan riskler karşısındaki hassasiyetleri azaltmak ve bi-reylerin rezilyansını⁹ artırmak için yine bireysel düzeyde müdahaleler gerekir.

⁸ Bu kısımda bahsedilen yaklaşım Dünya Bankası "Suç ve Şiddet Önleme Kursu" kapsamındaki kaynaklardan derlenmiştir. Bu eğitim programı çeşitli modülleri ve kaynakları içermekte ve bu yayının bibliyografyasında World Bank Group. (2017). *Urban Crime and Violence Prevention Online Course* olarak referans verilmektedir. Bu kaynaklara erişim aşağıdaki adresten mümkündür: <https://olc.worldbank.org/content/urban-crime-and-violence-prevention-self-paced>. Erişim tarihi 30 Haziran 2020

⁹ Burada "rezilyans" terimi bireylerin karşılaştıkları zorluklar ve şoklar karşısında dirençlilik gösterip bunlardan zarar görseler de toparlanıp eski sağlıklı ve işlevsel hallerine dönme yeteneklerine işaret etmektedir. Rezilyans terimi birçok teknik ve sosyal alanda ve ölçekte kullanılmaktadır. Bu terimin akademik yayınlarda kullanımı ve Türkçe karşılığı için çeşitli önerileri içeren bir kaynak olarak bkz. Yılmaz Böreççi, D. ve Gerçek, M., (2018).

Bireyler Arası İlişkiler Düzeyi: Bireyler arası ilişkiler, örneğin akranlar, eşler ve aile üyeleri arasındaki ilişki faktörleri, suça maruz kalma ya da eğilim gösterme riskini artıran etkenleri içerir. Bir kişinin yakın sosyal çevresi davranışını etkiler ve deneyim haznesinin şekillenmesinde rol oynar.

Topluluk Düzeyi: Topluluk düzeyindeki suç ve şiddetle ilişkili faktörler okullar, işyerleri ve mahalleler gibi ortamlardaki sosyal ilişkileri kapsar. Bu ölçekte, örneğin ateşli silahlara kolay erişim önemli bir risk faktörüdür.

Topluluk düzeyinde geliştirilebilecek stratejiler, topluluktaki bireylerin, becerilerini ve davranışlarını geliştirmeyi, topluluk normlarını değiştirmeyi hedefler.

Toplumsal Düzey: Toplumsal faktörler, şiddetin teşvik edildiği veya engellendiği bir ortam yaratan geniş toplumsal etkenlerdir. Bu faktörler, ekonomik koşulların yanı sıra, sosyal ve kültürel normları içerirler. Bir toplumdaki gruplar arasında ekonomik veya sosyal eşitsizliklere neden olan sağlık, ekonomi, eğitim ve sosyal yardım politikaları bu tür faktörler arasında sayılabilir. Örneğin gelir eşitsizliği ya da ekonomik krizler şiddet olaylarının artışına neden olabilir. Sosyal medyada daha görünür hale gelen şiddetse sadece çocuklar ve gençler arasında değil, aynı zamanda yetişkinler arasında da şiddet içeren davranışlara neden olmaktadır. Suçuların yaygın bir biçimde cezасız kalması da suç ve şiddete eğilimi etkilemektedir. Bir erkeğin, eşi ve diğer aile fertleri üzerinde kontrolü hak gördüğü ya da çocukların bedensel cezalandırılmasının geniş kabul gördüğü kültürel normlar da risk faktörü olabilirler.

Bu düzeyde önerilen stratejiler; şiddet konusundaki sosyal farkındalığı artırmak, kamuoyunu ve politikacıları bilinçlendirmek ile politikalar, yasalar, normlar ve tutumlardaki değişiklikleri teşvik etmek için gruplar ve kuruluşlar arasındaki iş birliğini içerir.

Yukarıda sözü edilen her düzeyde, risk faktörleri olduğu gibi koruyucu faktörler de bulunmaktadır. Örneğin bireyler arası ilişki düzeyinde çocuk istismarı veya ihmali bir risk faktörü olabilirken, ebeveyn sıcaklığı da koruyucu bir faktördür.

Müdahale Düzeyi	Müdahale Örnekleri
Bireysel	<ul style="list-style-type: none"> • Özel eğitim müfredatı • Rehberlik • Psikolojik tedavi • Sosyal gelişim programları • Mesleki eğitimi • Mağdur bakımı ve desteği
Bireyler Arası	<ul style="list-style-type: none"> • Aile ve arkadaşlar için eğitim / destek programları • Akran tabanlı eğitim programları • Bireysel danışmanlık • Aile terapisi • Ebeveyn eğitimi (ev ziyaretleri veya grup atölyeleri yoluyla)
Topluluk	<ul style="list-style-type: none"> • Mesleki eğitim • Topluluk ölçeğinde örgütlenme ve seferberlikler • Kurumsal politika değişiklikleri • Alkol kullanımının azaltılması • Silaha erişimi azaltmak • Yasadışı ve kayıt dışı pazarların azaltılması • Kurumsal yapılarda değişme • Şiddete maruz kalan insanları danışmanlık almaya yönlendirmek • Sunulan travma hizmetlerinin iyileştirilmesi • İş imkânları yaratmaya yönelik programlar
Toplum	<ul style="list-style-type: none"> • Halk eğitim programları • Sosyal değerleri yayan projeler • Sosyal değerler ve tutumlar hakkında medya kampanyaları • Yasal değişiklikler ve politika değişikliklerinin savunulması ve lobicilik • Polis gücünün ve yargının güçlendirilmesi • Yoksulluğu ve eşitsizliği azaltmak • Eğitim reformları • Şiddeti sürdüren kaynaklara erişimi azaltmak

Tablo 2.1: Risk Faktörlerini Engelleme Amaçlı Müdahale Örnekleri

Ana Fikir

Bireysel, bireyler arası ilişkiler bazında, topluluk içinde ve toplumsal ölçekte şiddete yol açan ya da artışına katkıda bulunan risk faktörleri, bireyin suç ve şiddet mağduru veya faili olma olasılığını artıran etmenlerdir. Öte yandan, yine bireyden topluma uzanan farklı düzeylerde var olan koruyucu faktörler ve değerler, bir bireyin şiddet mağduru ya da faili olma olasılığını azaltabilir.

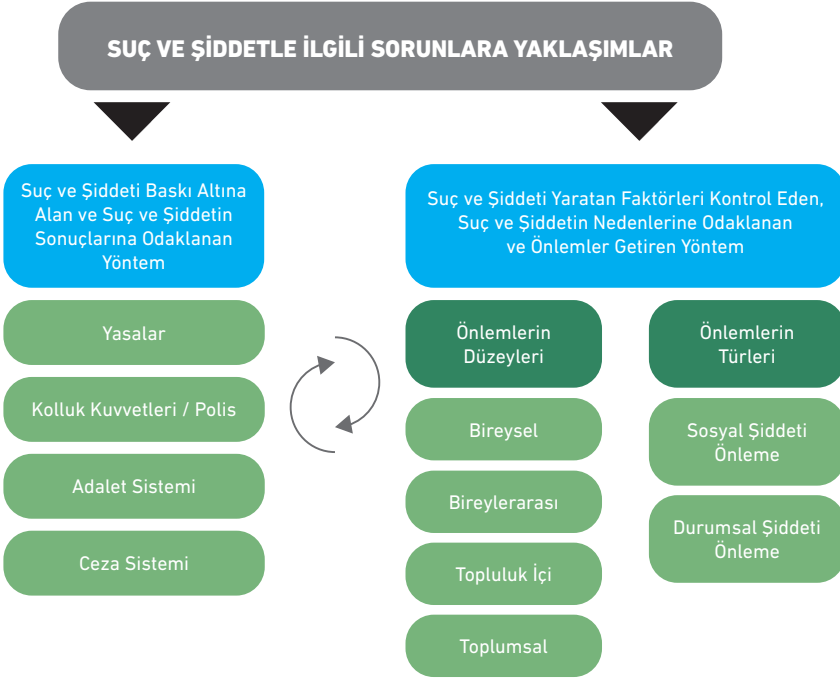
Şiddetin daha muhtemel olduğu ortam veya durumlarda, risk faktörlerine maruz kalmalarına rağmen şiddete başvurmeyen kişiler ya da topluluklar yüksek rezilyans göstermektedirler.

Böyle geniş kapsamlı ve çeşitli ölçekleri içeren bir kavramsal çerçeveye içinde, suç ve şiddetin önlenmesi ve güvenliğin artırılması amaçlı bir yaklaşım, suç ve şiddetinin sonuçlarına tepki olarak getirilen çözümlere göre uzun vadede daha etkilidir.

2.2 Kentte Bütüncül Güvenlik Yaklaşımı

Kentte güvenliğin sağlanması ile ilişkili iki temel yaklaşımdan söz edilebilir (*World Bank Group*, 2017): Suç unsurlarını azaltma amaçlı baskıcı yaklaşım ve suç ve şiddeti önlemeye yönelik yaklaşım.

Kaynak: Dünya Bankası "Suç ve Şiddet Önleme Kursu" kapsamındaki kaynaklardan adapte edilmiştir.

Şekil 2.2: Suç ve Şiddetle İlgili Sorunlara Yaklaşımlar

Suç azaltma amaçlı baskıcı yaklaşım suç veya şiddet eylemi gerçekleştirildikten sonra sorunun ele alınmasına ve suçlunun bulunup cezalandırılmasına odaklanır. Bu yolla olası benzer suçların engelleneceği varsayımına dayanır. Genellikle adalet sistemini güçlendirmek, güvenlik güçlerinin kaynaklarını ve kapasitelerini arttırmak ve caydırıcı cezalar, çözüm olarak görülür. Bu yaklaşımda, suç ve şiddeti azaltmak devletin, yani yetkili makamların, polis ve mahkemelerin sorumluluğu olarak görülmektedir.

Bunu tamamlayıcı özelliğe sahip diğer bir yaklaşım ise suç ve şiddetin meydana gelmesinin önlenmesidir. Bu yaklaşımın temel dayanağı, suç ve şiddetin temel nedenlerini ve bunlarla ilişkili risk faktörlerini anlayarak, aynı zamanda bunlara karşı koruyucu faktörleri destekleyip geliştirmek yoluyla daha güvenli topluluklar inşa etmektir. Bu yaklaşımda bir topluluğun yalnızca sorunlarına odaklanmak yerine toplumdaki değerler ve yeterlilikler desteklenmektedir. Suç ve şiddeti önlemede görev ve sorumluluklar hem vatandaş hem de devlet aktörleri tarafından koordineli bir şekilde paylaşılabilir.

Etkili bir adalet sistemi ve polis teşkilatı ve sosyal açıdan suç ve şiddeti önleme yaklaşımları birbirini dışlamaz. Bu iki yaklaşımın tamamlayıcı olduğunun altının tekrar çizilmesi önemlidir.

Şiddet Önleme Yöntemleri

İki temel suç ve şiddet önleme yönteminden bahsetmek mümkündür: sosyal şiddeti önleme ve durumsal şiddeti önleme (*World Bank Group, 2017*).

Sosyal şiddeti önleme, suç ve şiddete neden olan etkenleri irdeleyerek insanların şiddete başvurma ihtiyacı duymadıkları bir yaşam sürmelerine olanak tanıyan ve onların güçlü yönlerini destekleyen bir dizi müdahaleyi içerir. Bu tür önleme faaliyetleri; yaşam becerilerini geliştirme, arabuluculuk ve toplumsal çatışma çözmeye yönelik diğer hizmetleri içerebilir. Aile, akraba ve danışmanlık programları, iş yeteneklerini geliştirme, ebeveynlik becerileri eğitimi, öz-saygı geliştirme atölyeleri, okul ödevlerine destek veren kulüpler, spor ve sanata dayalı boş vakitleri değerlendirme aktiviteleri, mağdur desteği ve yerel, bölgesel ya da ulusal medya kampanyaları bu gibi hizmetler arasında sayılabilir.

Durumsal şiddeti önleme, belirli suç ve şiddetin ortaya çıkma fırsatlarını azaltan önlemleri ifade eder. Bu, Çevresel Tasarımla Suç Önleme (CPTED, *Crime Prevention Through Environmental Design*) metodu ve kentsel yenilenme projeleri yoluyla mekânsal müdahalelerle gerçekleştirilir. CPTED, plancılar, mimarlar, mühendisler ve günlük kullanıcılar tarafından uygulanan proaktif¹⁰ bir suç önleme stratejisidir. Yapılı çevrenin güvenliği destekleyecek bir tarzda tasarımı ve mekânın etkili kullanımı ile, suç olayları ve korkusu azaltılırken, yaşam kalitesinin yükselişine katkıda bulunmak hedeflenmektedir. Suça sebep olan çevresel etkenlerden kaçınan bir tasarımla ortak alanların verimli kullanımı ve insanların kamusal alanlardaki davranışları göz önünde bulundurulmaktadır.

Bu tür durumsal şiddeti önlemeye yönelik teknikler, toplumsal bütünlüğe katkıda buldukları ölçüde başarılı olurlar. Bu nedenle, projelerden yararlanan toplulukların kendilerini ilgilendiren kentsel alanlardaki müdahalelerin tasarım ve uygulamasına katılmaları önemlidir. Bu müdahaleler barınma, toplu taşıma ve kamu parklarının tasarımı ya da sokak aydınlatması gibi önlemleri içerebilir.¹¹

Ana Fikir

Kentte, özellikle de kamusal alanlarda güvenliğin sağlanması daha kapsamlı bir kavramsal çerçeveye oturtulduğunda geliştirilen çözümler de daha bütüncül olacaktır. Suç ve şiddeti önlemek için toplumun farklı kesimlerinden kurumların ve bireylerin ortak amaçlar doğrultusunda katkı göstermesi gerekmektedir. Toplumsal düzeydeki sosyal müdahaleler uzun vadede daha etkili çözümler olacaktır.

10 Proaktif kelimesinin anlamı “gelecekteki sorunların, ihtiyaçların veya değişikliklerin beklentisiyle hareket etmek”tir. (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/proactive>. Erişim tarihi 30 Haziran 2020).

11 Chilean Ministry of Housing and Urban Planning, Ministry of the Interior, Fundación Paz Ciudadana (2003).

Bu kitabın çerçevesi içinde durumsal suç ve şiddeti önlemeye yönelik yöntemler daha derinlemesine işlenip örneklendirilecektir. Kitabın bu bölümünün ana konusu kentte güvenliğe yaklaşım, kamusal alanlar ve buradaki güvenliği sağlamak ile ilgili yöntemler ve araçlardır.

Suç ve Şiddeti Önleme Amaçlı Proje Geliştirme

Kamusal alanlarda güvenliği artırmayı hedefleyen ve semt ölçeğinde uygulanabilecek müdahaleler arasında “Suç ve Şiddeti Önleme” (*Crime and Violence Prevention*) projeleri vardır. Dünyanın birçok yerinde uygulanan bu yaygın yaklaşımın temel amacı, kolluk kuvvetlerinin çabalarının yanı sıra, sosyal projeler ve kentsel tasarım kriterleri çerçevesinde kamusal alanlarda ve tesislerde güvenliği ve güven duygusunu artırmaktır. Bu yöntem, suç ve şiddete yönelik caydırıcı mekânsal öğeler ile yapılı çevrenin şekillendirilmesine dayanmaktadır. Kentsel tasarım öğelerinin ötesinde, bu yaklaşım kamusal mekânların oluşturulmasına ve yönetimine kullanıcıların etkin katılımını öngörmektedir.

Ana Fikir

Suç ve şiddeti önleme amaçlı bir proje geliştirmenin metodu ve uygulanabilecek adımlar başka herhangi bir projeden çok da farklı değildir. Bu süreçteki temel aşamalar proje ekibi ve gerekli kaynakların belirlenmesi; hâlihazır durum ile ilgili veri toplanması, bunların analizi ve değerlendirilmesi; proje çerçevesinin çizilmesi, eylem planlarının ve bütçenin hazırlanması; projenin uygulanması ve projenin izlenmesi ve değerlendirilmesidir.

Örnekler

BOGOTA / KOLOMBİYA

1990'ların başında Bogota kaotik, şiddet olaylarının yaşandığı ve tehlikeli bir şehirdi. Günümüzde ise kent yönetimi açısından Latin Amerika'da suç ve şiddeti azaltmaya örnek bir şehir olarak kabul edilmektedir. 1990'ların ortalarından bu yana ülkenin ekonomik durumunu olumsuz olarak etkileyen ve 2000 yılında %20'ye ulaşan işsizlik oranı toplumdaki eşitsizliğe işaret eden ve dolaylı olarak şiddete yol açan önemli bir sosyoekonomik göstergesi idi. Ancak Bogota'da yaklaşık 10 yıllık bir süreç içerisinde çok önemli ve olumlu bir değişiklik oldu ve 1993 yılında 100.000 kişi başına 80 olan cinayet sayısı 2004'te 100.000 kişi başına 22'ye düştü (Llorente ve Rivas, 2005).

Llorente ve Rivas'ın (2005) belirttiği üzere Bogota'daki bu değişim için iki hipotez söz konusu idi:

- Birincisi, cinayetlerin, hoşgörüsüzlük kültüründen kaynaklanan, alkol ve ateşli silahların da etkisi ile ölümle sonuçlanan, önemsiz kavgalarla ortaya çıkan genel bir olgu olduğuydu.
- İkincisi ise aile içi şiddetin ve her şeyden önce çocuklara karşı kötü muamelenin Kolombiya'da sürekli beslenip büyüyen, "şiddet kültürü" olarak da adlandırılan diğer bir olgunun ürünü olduğu idi.

Bugünün Bogota şehri belediyenin ve hükümetin yönetim konusundaki yeni yaklaşımlarının, özellikle de sivil toplum kuruluşlarının vatandaşların güvenliğinin yönetilmesine katılımı ile başlayan bir sürecin ürünüdür. 1990'ların ortalarından bu yana, kentin güvenlik konularına verilen önemin yanı sıra, peş peşe gelen yerel yönetim kadroları tarafından uygulanan programların

sürekliliğinin sağlanması ve geliştirilmesi de şüphesiz, başkentini yaşadığı değişimin temelini oluşturmaktadır.

Yerel yönetimin işleyişini yenileyen bir yasa ile aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır¹²:

- Belediye Meclisi ile Belediye Başkanlığı arasındaki ilişkiler, Meclis'in idari işlevleri üstlenmek yerine, planlanma, bütçeleme ve kontrol görevleri ile ilçe yönetimlerini izleme ve denetleme gibi konulara odaklanmasını sağlamak üzere yeniden tanımlanmıştır.
- Bölge ombudsmanlığının öne çıktığı yolsuzlukla mücadele araçları oluşturulmuştur.
- Kentlerin adem-i merkezîyetçi dönüşüm sürecini hızlandırmak için yerel yönetime yönelik idari ve prosedürle ilgili engeller kaldırılmıştır.
- İdari yönetimi modernize etme mekanizmaları uygulamaya konulmuştur.
- Bir tüzük aracılığı ile kent yönetimine kendini finanse etmek için yeterli mali özerklik sağlanmıştır.

Şehrin ve kaynaklarının yönetimindeki bu değişiklikler, 1992 yılında uygulamaya konan “Dikkat ve Güvenlik Fonu”nun yeniden düzenlenmesi ile vatandaşlara yönelik güvenlik politikalarının uygulanması ve Büyükşehir Polisi'nin güçlendirilmesi için önemli kaynakların şehre yönlendirilmesini mümkün kılmıştır.

Yine Llorente ve Rivas'ın (2005) özetlediği gibi, bu yönetim anlayışı ile vatandaşların güvenliği ve hepsinden önemlisi bir arada yaşamının kuralları gündemde önceliğe sahip olmaya başlamış ve aşağıda değinilen bazı müdahaleler uygulanmıştır:

- Yeni bir siyasi söylem ile bireylerin ve toplumun işleyişinin temellerini düzenleyen sistemlerin -yasa, ahlak ve kültür- uyumu-

nu sağlayan bir platform oluşturulmuştur (Llorente ve Rivas, 2005). Bu “Vatandaşlık Kültürü” adı altında şiddet hakkında kamuoyunda farkındalık yaratma ve çatışmaları çözme amaçlı bir dizi etkinliği, örneğin “arabuluculuk günleri”ni, kamusal alanlarda kültürel aktiviteleri ve haber bülteni gibi kitle iletişim araçları ile bilgi paylaşımını içermekteydi (Mockus, 2001).

- Vatandaşların davranış biçimlerini etkilemek, özellikle çocuklara kötü muamele ve aile içi şiddet konusunda farkındalığı artırmak için “aşu günleri” gibi kampanyalar başlatılmıştır Llorente ve Rivas (2005).

- Aile içi şiddet konusunda tek bir noktadan hizmet vermek amacıyla “Aile Karakolları” kurulmuştur. Belediyede kamu güvenliği bürosu açılmış ve güvenliği sağlayan etkinliklerin finansmanının belediyedeki politik değişimlerden bağımsız şekilde sürdürülmesi sağlanmıştır (Buvinić vd., 2005)

- Okul sonrası etkinlikler ve eğitimler de dahil olmak üzere risk altındaki genç nüfusu destekleyen projeler uygulanmıştır (Buvinić vd., 2005).

- Şehir içinde kaliteli kentsel ortamlara erişimin öncelik haline geldiği, otomobillerden ziyade insanlara yönelik bir “insan ölçeği” modeline dayanan kentsel tasarım anlayışı uygulanmıştır. Çöküntüye uğrayan kentsel alanların yenilenmesine öncelik verilmiştir (Llorente ve Rivas, 2005).

- 1999’da “Kamusal Alanların Savunması için İdari Departman” oluşturulup aynı zamanda birçok polemige neden olsa da kamusal alanların yönetimi ile ilgili sert tedbirlerin uygulanmasına başlanmıştır. Örneğin yaya yollarını işgal eden motorlu araçları ve seyyar satıcıların tezgâhlarını yaya yollarından uzaklaştırmak için ana yolların kaldırılmalarına engellerin yerleştirilmesi ya da esnafın dış reklam normlarına uymalarını sağlamak gibi. Şehir yetkililerine göre, bu önlemler 2000’den 2002 yılı ortalarına kadar bir milyon metrekareden fazla kamusal alanın geri kazanılmasını sağlamıştır (Llorente ve Rivas, 2005).

- Bu süreç, kentsel dönüşüm projeleri ve kentin büyük ölçüde çöküntüye uğrayan bölgelerinin yenilenmesi, önemli ulaşım

hatlarının açılması, yolların ağaçlandırılması ve Bogota'yı yıllarca rahatsız eden kritik toplu taşıma sorununa çözüm getiren Transmilenio adı verilen toplu taşıma hattının başlangıcı ile kendini göstermiştir (Llorente ve Rivas, 2005).

• Ancak tüm müdahalelerden en önemlisi Belediye Başkanı Peñalosa'nın ana programı haline gelen, vatandaşların güvenliğini ve bir arada yaşamalarını destekleyen “Misión Bogotá”dır. “Kırık pencereler” teorisinden esinlenen bu programın amacı, nüfusun güvensizlik algısının yüksek ve kamusal alanların kullanımının yetersiz olduğu semtlerde sakinlerin bir arada yaşamının kurallarını belirleme ve toplumsal ve fiziksel düzeni yenileme sürecine katılımını sağlamaktır (Llorente ve Rivas, 2005). Berney'in (2011) Bogota Belediyesi (2007) kaynaklarına dayanarak tanımladığı gibi “Misión Bogotá” projesi kapsamında kamusal alanları izleme ve kullanıcıları yönlendirme görevi düşük gelirli kesimlerden kimselere verilmiştir. Bu bir yandan bu kimselerin becerilerini geliştirip yeni iş imkânları yaratırken diğer yandan da kamusal alanlarda güvenlik duygusunu güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Berney'e (2011) göre bu girişim evsizler gibi kentteki bazı “istenmeyen” grupların kamu alanlarına girmesini engellese de birçok başka ülke tarafından başarılı bir örnek olarak görülüp benzer projelerin uygulanmasına ön ayak olmuştur.¹³

Bogota örneği şehirlerde vatandaşların güvenliğinin sağlanması gibi zor ve kapsamlı bir görevin yerel yönetimlerin elinde olan imkanlarla üstlenilmesinin mümkün olduğunu göstermektedir. Suç ve şiddeti yaratan unsurlarla baş edilmesi ve güvenli kamusal alanlar, uyumlu toplumsal yaşam ve hoşgörüyeye dayalı toplumsal bütünleşmeye ulaşabilmek; yerel yönetimlere gerekli yetkileri veren bir yasal çerçeve, yerel yönetim ile sivil toplum arasında iş birliği ve mekân kalitesi yüksek kamusal alanların yaratılması ile mümkün olabilir.

¹³ Bogota'daki kentsel dönüşüm projelerinin yol açtığı soylulaştırma süreçleri hakkında detaylı bilgiyi <https://www.urbandisplacement.org/map/bogota> sayfasında bulabilirsiniz. Erişim tarihi 30 Haziran 2020.

Başarı Faktörleri

- Politik sorumluluk ve hesap verebilirlik
- Sadece sorunun göstergelerinin değil, kökenlerinin iyi tanımlanması
- Yerel yönetimlere yetki ve kaynak verilmesi
- Sivil toplum ve kamuoyu ile sürekli, açık ve yoğun iletişim kurulması, katılımın sağlanması
- Kamuoyunda güvenlik ve birlikte yaşamın kuralları hakkında farkındalık yaratılması

2.3 Kamusal Alanlarda Tasarım Aracılığı ile Güvenlik: Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme

Kamusal alanlarda ve tesislerde suç ve şiddetin ortaya çıkma fırsatlarını engelleyen, “Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme” olarak Türkçeleştirebileceğimiz *Crime Prevention through Environmental Design* (CPTED) metodu kullanılmaktadır.

Meraklısına Notlar

Uluslararası CPTED Derneği'nin¹⁴ özetlediği üzere bu yöntem “çevresel tasarım ve yapıli ortamların yönetimi ve kullanımı yoluyla suçu azaltmak için çok disiplinli bir yaklaşım” olarak tanımlanmaktadır. CPTED stratejileri, mağduriyetin azaltılmasını, suç işlenmesine fırsat vermeden olası suçluları caydırmayı ve bölge sakinleri arasında bir topluluk duygusu oluşturmayı, böylece kamusal alanların kontrolünü kazanmalarını ve hem suçu hem de suç korkusu yaratan etkenleri azaltmayı amaçlamaktadır.

14 <https://www.cpted.net>

Crime Prevention through Environmental Design terimi ilk olarak 1971 yılında, Kriminolog C. Ray Jeffery tarafından yazılan *Crime Prevention Through Environmental Design* (Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme) adlı kitapta ortaya atıldı. Ardından *Defensible Space* (Savunabilir Alan) (1972) kitabı ile Oscar Newman kamusal, yarı kamusal, yarı özel ve özel mekân kavramlarını ortaya koydu ve güvenliği destekleyen tasarım yöntemini geliştirmeye devam etti. CPTED kavramının temelinde olan kentsel tasarım öğeleri ile mekânda yaşam kalitesinin artırılması, “sosyal sermaye” (diğer bir deyişle mahallelilerin birbirleriyle ilişki içinde olup birbirlerini desteklemeleri), “karma kullanımlar/işlevler” (örneğin konut ve ticaret, eğitim ve üretimin kent içinde birbirine yakın mesafelerde gerçekleşmesi) ve “sokaktaki gözler” (yani kamusal alanların yoğun kullanımı ve doğal bir şekilde gözlem yolu ile mekânda sosyal kontrolün sağlanması) gibi temel prensipler ilk olarak “Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı” (1962) kitabı ile gazeteci ve yazar Jane Jacobs tarafından üretilmiştir. Kavramın ana fikri, fiziksel ortamın değiştirilmesi ile suç ve şiddeti yaratan veya artıran unsurların ortadan kaldırılabilmesidir.

Timothy Crowe ilk kez 1991’de yayımlanan *Crime Prevention Through Environmental Design* (Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme: Mimari Tasarım ve Mekân Uygulamaları) (2000, 2.Baskı) kitabı ile CPTED metodunu ilk kez uygulama düzeyinde sistemleştirmiştir. Bu aşamada dört temel kavram önermektedir: doğal erişim kontrolü, doğal gözetim, bakım ve bölgesel güçlendirme.

1997’de geleneksel CPTED metoduna “İkinci Nesil CPTED” denilen daha yeni bir görüş eklendi. İkinci nesil CPTED, birincisine göre daha çok mekanlardaki deneyime dayalı bir yaklaşımdır. Bu revizyon sosyal faktörleri de içerecek şekilde fiziksel tasarımın ötesine uzanmaktadır. İkinci Nesil CPTED, geleneksel CPTED çerçevesine aktif topluluk katılımının yanı sıra, risk değerlendirmelerini, sosyoekonomik ve demografik profil tanımlamalarını ekler. Metoda eklenen 5. İlke “Topluluk Katılımı” ile proje döngüsü de sorun tespiti, tasarım, yürütme ve değerlendirme aşamalarına bölünmüştür.

Özetle CPTED, suçun meydana gelme olasılığını azaltmayı amaçlayan bir dizi eylemi ve önlemi kapsar. Bir kent, semt, mahalle veya alanın mekânsal özelliklerinin yeniden ele alınması yoluyla güvenlik hissini artırır. Bu yöntem, vatandaşların kentsel alanın değiştirilmesine, çevre düzeninin tasarımına ve kamusal alanların yönetimine katılımı yoluyla toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunur. Katılım ne kadar artarsa CP-TED yoluyla toplumsal bütünleşme de o kadar başarılı olur.

Mekândaki Suç Odak Noktaları (*Hotspot*) Analizi ve Müdahaleler

Mekânda suç, şiddet ve çevre kalitesi ile ilgili bilgi toplama ve analiz araçlarına örnekler içinde suç ve şiddet ile ilgili istatistiki veri toplama ve değerlendirme, gözlem, araştırma ve alanda yaşayanlar veya kullanıcılar ile görüşmeler (örneğin gençler, çocuklar ya da kadınlarla yapılan “odak grup” atölye çalışmaları), proje paydaşları ile yapılabilecek sistemli gözlemleri içeren arazi çalışmaları ve yürüyüşleri sayılabilir.

Kaynak: Dünya Bankası "Suç ve Şiddet Önleme Kursu" kapsamındaki kaynaklardan adapte edilmiştir.

Şekil 2.3: Suç Odak Noktalarında Gözlem Aşamaları

Yaşam alanlarının mekânsal özelliklerini analiz etmede kullanılabilir bir araç da suç odak noktalarının analizidir. Bu analizler, bu alanların fiziksel ve sosyal özelliklerinin, örneğin alanın temizliği, alandaki erişim ve gözetleme imkânları, kullanım yoğunluğu, çevredeki yoksulluk ya da sokaklarda başıboş gezen gençlerin olması vb. unsurların, bir yerin suç odak noktası olup olmadığı üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu gösterir. Bu noktalardaki suç faaliyetinin nedenlerine bakıldığında bunların sadece mekânsal değil, aynı zamanda sosyal nedenler olduğu da görülmektedir.

Ana Fikir

Durumsal suçu ve şiddeti önleme metodu olan CPTED (Crime Prevention through Environmental Design - Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme) mekânda yapılacak değişikliklerin insan davranışlarını etkileyeceğini varsaymaktadır. Mekânda suç ve şiddete sebep olabilecek unsurların bertaraf edilmesi kamusal alanlardaki güvenliği artıracaktır.

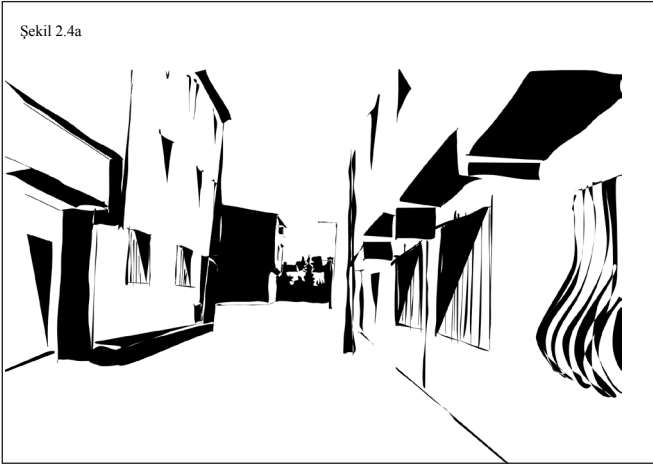
Güncel olarak kullanılan CPTED metodu aşağıdaki öğeleri içerir (Rau, 2017 ve *World Bank Group*, 2017):

Doğal Erişim Kontrolü

Doğal erişim kontrolü, mekânsal eşikler yaratarak suç işleme olasılığını önlemek ve belirli alanların suç işleme açısından erişilebilirliğini azaltmak anlamına gelir. Belirli bir mekânın kime ait olduğunu ya da kimler tarafından ne yoğunlukla kullanıldığını belirgin bir biçimde okunabilir hale getirerek suç işleme olasılığı olan kimseleri caydırmak amacını güder.

Önerilen ana fiziksel değişiklikler şunlar olabilir: tamamen kamuya açık alanlardan yarı kamusal ve özel kullanım alanlarına geçişin tanımlı ve

kontrollü olması, bu geçişlerin iyi aydınlatılması ve sosyal kontrolün sağlanması, doğal gözetimin zayıf olduğu alanlara erişimi kısıtlamak; kullanıcıları belirli giriş ve çıkışlara net ve doğal olarak yönlendiren alanlar tasarlamak, bu geçişlere tabelalar vs. aracılığı ile işaret etmek ve genel kontrolü kolaylaştırmak için sınırlı sayıda erişim yolu sağlamak. Ara sokaklarda doğal gözetim, yönlendirme ile tanımlı ve mekânsal kalitesi yüksek yarı kamusal alanların nasıl yaratılabileceğini Şekil 2.4'de görebilirsiniz.

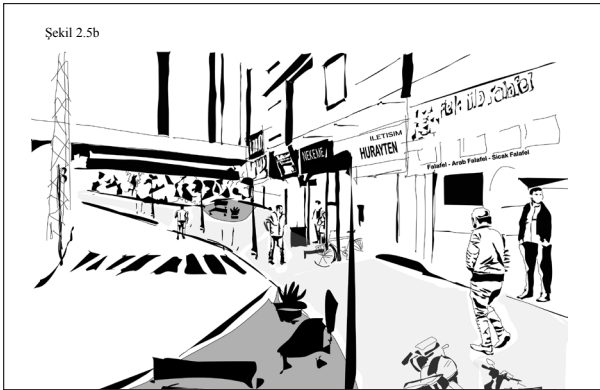
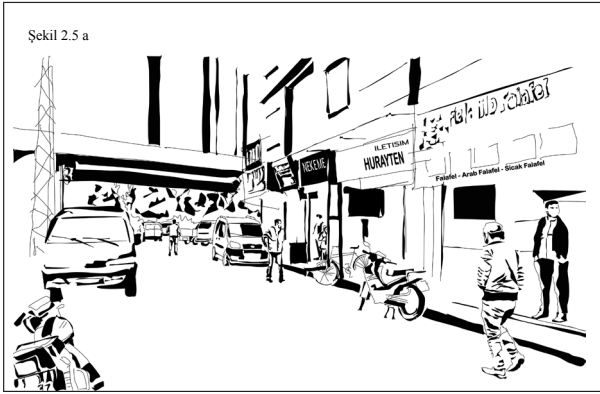

Şekil 2.4: Ara Sokaklarda Doğal Gözetim, Yönlendirme ve Mekân Kalitesi

Doğal Gözetim yolu ile Sosyal Kontrol

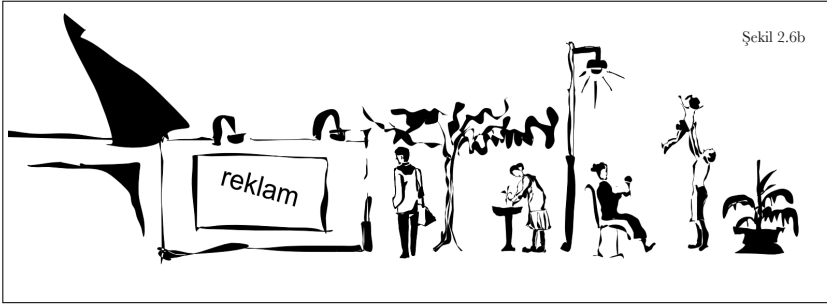
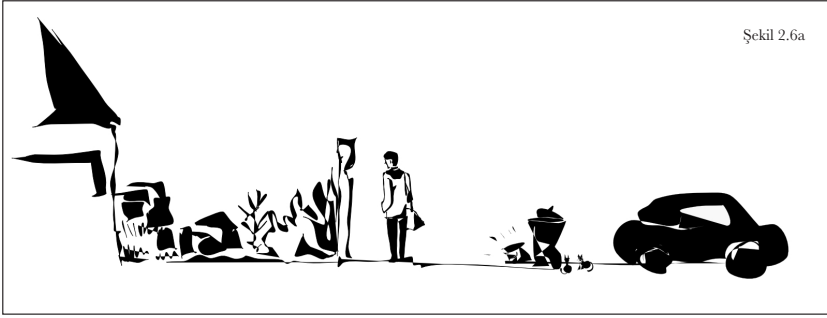
Doğal gözetim; cephe ve pencere tasarımı, aydınlatma ve çevre düzenleme yoluyla bir alanın görünürlüğünü artırmayı amaçlayan bir tasarım stratejisidir. Ayrıca, günlük faaliyetlerinde bulunan kişiler için çevrelerindeki alanı gözlemleme fırsatı yaratmayı hedefler. Böylece tasarlanan mekân gündelik hayat içinde kullanan kimseler gözlemledikleri olumsuz davranışları uyararak değiştirme veya polise ya da mülk sahibine bildirme fırsatı bulurlar. Doğal gözetim arttığında, potansiyel suçlunun davranışı kolayca tespit edilebileceğinden, suçun işlenme olasılığı azalır. Kent merkezlerinde iyi aydınlatılmış, yaya güvenliği sağlanmış ve yüksek kaliteli mekanlarda artan sosyal kontrol ile güvenlik duygusu yaratılabilir (bkz. Şekil 2.5).

Şekil 2.5: Kent Merkezlerinde Mekan Kalitesi Artırılmış, Sosyal Kontrolü Yüksek, Güvenli Alanlar

Bakım ve Onarım

Kentsel mekân bakımı ve onarımı kavramı öncelikle kamusal alanların düzeni, çevre tasarımı ve yönetimi için planlamaya olan ihtiyaca dikkat çeker. “Kırık Pencereler” teorisi (Kelling ve Coles, 1996) ışığında bakım-sız ve yıkık dökük bir yerde -bakımlı ve düzenli bir alana göre- suçun daha çok olacağı varsayılır.

Şekil 2.6: Bakımlı Kamusal Alanların Kullanımı ve Güvenlik Duygusunu Artırmasına Örnek

Mekânsal Aidiyeti Güçlendirme

Mekânsal aidiyeti güçlendirme, mahalle sakinlerinin ya da belli bir alanın kullanıcılarının yakın çevreleri için hissettikleri sahiplenme duygusuna işaret eder. Mekâna duyulan bu bağlılık duygusu sosyal kontrolü artırır, özenli kullanımı teşvik eder ve alanın etkili yönetimine katkıda bulunur. Komşular arasında yaratılan güven ve iş birliği ile artan aidiyet duygusu alanda ortak bir kimlik yaratır.

Sahiplenme duygusunu teşvik etmeyi amaçlayan bir alan tasarımı, mekânın sadece kullanımını yoğunlaştırmak değil, aynı zamanda bakımını da sağlamak için, mekânda güvenliği desteleyecek faaliyetleri artırır. Örneğin bakımlı bir ön bahçe ya da yoğun aktivitelerin olduğu bir park bu alanı çokça kullanan ve buradan sorumlu olan kimselerin olduğuna işaret ederek burada doğabilecek suç unsurunu caydıracaktır. Planlama ve tasarımın yerel ölçekte yapılması önemlidir. Bir kentsel kompleksin, alanın ya da tesisin büyüklüğü, kullanıcılarının güvenlik hissini etkileyebilir. Büyük alanlarda köklü topluluk bağları kurmak genellikle daha zordur. Daha küçük bir ölçekte, bireyler kendi alanlarını kontrol edebileceklerini ve bu alanın kişisel ihtiyaçlarına cevap verebileceğini düşünmektedirler.

Kamuya açık alanların altyapı ötesinde sosyal amaçlı ve belirli yaş gruplarına özel programlarla canlandırılmasına örnek olarak, eğitmenler gözetiminde parklarda okul sonrası oyun ve spor faaliyetleri vb. düzenlenebilir (Şekil 2.7).

Şekil 2.7: Kamuya Açık Alanların Oyun ve Spor Faaliyetleri ile Kullanımını Teşvik Etmek

Katılım

CPTED metodu planlama ve tasarımda katılım unsuruna önem vermektedir. Bu yaklaşımda, belli bir bölgede ya da mahallede yaşayan kimselerin bu alan hakkındaki bilgilerine ve deneyimlerine değer verilip onların yerel konulardaki uzmanlığı, planlama ve tasarım sürecine dahil edilir. Bu ilkeyi hayata geçirmek için çeşitli araçlar geliştirilmiştir. Topluluk içinde ya da bireylerle uygulanabilecek şekilde ortaklaşa çizim ve üç boyutlu maketler ile tasarımlar üretme, odak grubu görüşmeleri, güvenlik denetim yürüyüşleri vb. katılım aracı olarak kullanılabilir. Bu tür araçlar, bireylerin ve toplulukların alandaki deneyimleri hakkında bilgi toplamaya yardımcı olur ve bir projenin tüm aşamalarında, yani tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirmede kullanılabilir.

Ayrıca, sakinlerin kamusal alanların tasarımına katılımı insanlar arasında bilgi paylaşımını sağlar, sorumluluk duygusunu teşvik eder, topluluk bağlarını derinleştirir ve böylelikle, dolaylı olarak, kamusal alan kimliğini pekiştirir.

Şekil 2.8: Proje Geliştirme ve Uygulaması Sırasında Düzenli Aralıklarla Paydaş Katılımı

Özetle, suç odak noktalarındaki sorunları çözmek ve bu alanları iyileştirmek için kolluk kuvvetlerinin katkısının yanı sıra, mekânın paydaşların katılımı yolu ile tasarımı, güvenliği artırıcı bir şekilde yeniden düzenlenmesi ve yönetimi ve bu alanda güvenliği sağlayacak koruyucu faktörleri destekleyecek sosyal projeler gerekir.

Kamusal alanların tasarımı, güvenlik unsurlarını artıran ve koruyucu faktörleri destekleyen planlama, tasarım ve yönetim ilkeleri çerçevesinde yapılmalıdır. Kamusal alanların miktarı ve büyüklüğü, yerleri ve suç fırsatını azaltan arazi kullanımları dikkate alınmalıdır. Kent ölçeğinde, kentsel iyileştirme veya dönüşüm projeleri kapsamında kamu alanlarının, güvenliği artıracak şekilde yeniden düzenlenmesi önemli bir bileşen olabilir. Kentsel tasarım ölçeğinde ise, aydınlatma, peyzaj, mekânı tanımlayan tabelalar gibi öğeler aracılığı ile mekânın “okunmasını” kolaylaştıracak, erişimi kontrol edecek ve doğal gözlem olanaklarını artıracak unsurları dikkate almak önemlidir. Buna ek olarak, kamusal alanlar arasındaki yaya bağlantıları, özel ve halka açık alanların biçimi, işlevleri ve boyutları ve bunların aralarındaki ilişkiler de önemli faktörlerdir.

Öneriler

SUÇ VE ŞİDDETİ ÖNLEME ODAKLI YAKLAŞIM ÖNERİLERİ

Suç odak noktalarındaki sorunları çözmek ve bu alanları iyileştirmek için gerekli yaklaşımlar:

- Kolluk kuvvetlerinin suç unsurlarını bastırmaya yönelik katkısı; örneğin devriye, kamuoyunu bilgilendirme ve bilinçlendirme vb.
- Birleşmiş Milletlerin (UNODC - *United Nations Office on Drugs and Crime ve UN-Habitat*, 2011) kentsel alanlarda kolluk ve güvenlik konusundaki el kitabında 5 kategoride gruplanan dumsal suç önleme tekniklerinin kullanımı:

- Kategori 1 - Suç işlemeyi zorlaştırmak ve suçu oluşmadan önlemek
  - Kategori 2 - Suç işleme eğilimi gösteren kimseler için riskleri artırmak, suçlunun yakalanma olasılığını artırmak ve böylece potansiyel bir suçlunun suç işleme olasılığını azaltmak
  - Kategori 3 - Suçun getirebileceği kazanımları azaltmak, hedefleri gizlemek veya ortadan kaldırmak
  - Kategori 4: Provokasyonları azaltmak, yani olası koşulları ortadan kaldırarak suçların sayısını azaltmak
  - Kategori 5: Suç yaratacak mazeretleri ortadan kaldırmak ve suçu azaltmaya yarayan koşullar yaratarak bireylerin bilinçlenme ve kurallara uyma olasılıklarını yükseltmek.
- Mekânın paydaşların katılımı yolu ile tasarımı, güvenliği artırıcı bir şekilde yeniden düzenlenmesi ve yönetişi.
  - Alanda güvenliği sağlayacak koruyucu faktörleri destekleyecek sosyal projelerin uygulanması.

PLANLAMA VE KENTSEL TASARIM ÖNERİLERİ¹⁵

Kentsel planlama ölçeğinde önerilebilecek planlama ve tasarım unsurları şunlardır:

- Planlarda ve planların uygulanması sürecinde diğer kullanımlardan ayrı kalan, işlevsiz ve tanımsız alanlardan kaçınmak.

¹⁵ Söz konusu öneriler farklı kaynaklardan ve deneyimlerden derlenmiştir. Güney Afrika'nın Pretoria kentinin çeperindeki bir mahalle olan Mamelodi'de Kentsel İyileştirme ile Güvenliğin Artırılması Programı (SPUU - *Safety Promotion through Urban Upgrading Programme in Mamelodi*) çerçevesinde Karina Landman tarafından suç odakları analizi raporu için geliştirilmiş olan, suç fırsatlarını azaltmak amacı ile kamusal alanların iyileştirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin hususlar, Güney Afrika'daki kamusal alan çalışmalarındaki deneyimler ve *Designing Safer Places* (Daha Güvenli Mekanların Tasarımı) (Tinus Kruger vd., 2001) adlı el kitabının önerilerine dayanılarak hazırlanmıştır. Kentsel tasarım ölçeğindeki önerilerin kaynağı ise yukarıdaki yayım ile beraber Şili Konut ve Kent Planlama Bakanlığı'nın hazırladığı el kitabıdır (Chilean Ministry of Housing and Urban Planning vd., 2003).

- Suç unsurlarını azaltacak kentsel yenileme projeleri üretmek.
- Kamuya açık alanlarda kapalı devre kamera sistemleri yerleştirmek, güvenlik personeli istihdam etmek ve kamusal alanların imajını iyileştirmek için önlemler gibi çeşitli eylemleri bir araya getirmek.
- Parklarda, meydanlarda veya kamusal alanların yakınında çok işlevli karma kullanımları, aktivite çeşitliliğini ve bu alanların daha uzun süreli kullanımını teşvik etmek.
- Düzensiz kullanılan arazileri, boş arsa ya da atıkların toplandığı alanları azaltmak.
- Planlarda kamusal açık alan ya da tesis olarak tanımlanmış yerlerde sosyoekonomik kalkınmayı destekleyen işlevleri ve alternatif arazi kullanımlarını teşvik etmek.
- Parklar ve oyun alanlarını, olası suç faaliyetlerini çekebilecek boş arazilerden uzak tutmak.
- Erişilebilirliği ve güvenliği artırmak için toplu taşıma ve diğer ulaşım modlarının kesiştiği noktaları, kamuya açık alanların tasarımına entegre etmek. Bu değişim noktalarında, tıkanıklığı en aza indirmek ve kullanıcılar arasındaki karmaşayı azaltmak için gerekli önlemleri almak. Mekâna erişilebilirliği artırmak için güvenli, aydınlatılmış ve kolay erişebilir yaya geçitlerini teşvik etmek.
- Yol sistemi içinde net bir hiyerarşi oluşturmak. Açık alanların yanı sıra, daha dar ve sakin olan sokaklarla, yarı kamusal alanlar yaratıp buralardaki gözetim, erişilebilirlik ve güvenlik unsurlarını artırmak (bkz. Şekil 2.4).
- Yönetimi ve bakımı daha kolay olduğu için daha küçük boyutlu açık alanlardan ve parklardan oluşan kamusal alan ağını teşvik etmek.

Kentsel tasarım ölçeğinde aşağıdaki unsurlar göz önüne alınmalıdır:

• İşlevler:

- Çok işlevli mekânlar yaratmak ve mekânın kullanıcıları arasında iletişimi artırmak.
- Farklı yaş gruplarına hitap eden ve günün farklı zamanlarında pasif izlemeyi optimize eden çay bahçeleri, açık pazarlar, oyun alanları ve piknik alanları gibi çeşitli aktiviteleri teşvik etmek.
- Yeşil alanların ve diğer açık alanların pasif gözetim ve sosyal kontrol sağlayan konutlar ve diğer tesisler tarafından çevrenemesi sağlamak (bkz. Şekil 2.7).
- Pasif ve doğal gözetimi ve sosyal kontrolü, park alanına bakan bir bina, örneğin bir restoran, büfe veya küçük bir dükkân aracılığıyla desteklemek.
- Aktif gözetimi güvenlik görevlileri ile sağlamak.
- Umumi tuvaletleri binaların girişleri, çay bahçeleri veya restoranlar gibi yüksek etkinlik alanlarının yakınına yerleştirmek. Bunları özenle tasarlamak ve girişlerin açık ve görünür olmasına dikkat etmek; aşırı büyümüş çalı ve bitki örtüsünü bertaraf etmek ve bu alanların iyi aydınlatılmalarını sağlamak.
- Acil durumlarda kullanıcıların yardım istemesine imkân vermek için kamusal alanlarda telefon veya diğer iletişim olanakları sunmak. Gerekliyorsa güvenlik görevlileri veya gönüllüler ile yardım sunmak.

• Mekân kalitesi:

- Yaya yollarına ve açık alanlara bakan boş duvarlar olmamasını sağlamak, rahat ve güvenli hissettiren bir alan yaratmaya yardımcı olan yapı malzemeleri ve sokak mobilyaları kullanmak (bkz. Şekil 2.6).
- Ön bahçeler, binaların girişleri ve kaldırımlar ve yaya yolları arasında mekânsal bağlantılar sağlanmak. Binalar arasında alanlar, doğal gözetleme ve sosyal kontrol fırsatları yaratmak. Olası suçluların saklanma yeri olarak kullanılabileceği yerleri azaltmak.

- Mekândaki tıkanıklığı ve yankesicilik gibi suçları önlemek için kamusal alanlarda kayıt dışı ticareti düzene sokmak. Seyyar satıcılar için doğal gözetime ve sosyal kontrole imkân veren alanlar tasarlamak.
- Peyzaj tasarımlarında görüş alanını açık tutmak ve özellikle yerden 0,5 m ila 2 m yüksekte yeterli aydınlatmaya izin verecek uygun türde ağaç, çalı ve bitki örtüsü seçmek ve bunların düzenli bakımını yapmak.
- Alandaki farklı mekânlar arasında görsel ilişkileri sağlamak ve doğal gözetleme yolu ile sosyal kontrolü artırmak. Güvenlik duygusunu artıracak önlemler olarak sokak ve meydanların aydınlatılmasını sağlamak; yoğun ve zamana yayılmış kullanıma izin verecek büfeler, kafeler, çocuk oyun alanları vs. gibi işlevlere yer vermek.
- Belirli koşul ve ihtiyaçlara göre ve aydınlatma düzey ve tipini belirlemek, ışığın kaynağı ve konumuna uygun aydınlatmayı teşvik etmek (örneğin araçlar veya yayalar için yüksek veya alçak sokak lambaları gibi).
- Kullanıcıların ve mahalle sakinlerinin tasarım sürecine katılımı sağlamak.
- Çevrenin bakımı ve temizliği yoluyla mekân kalitesi yükseltmek.

- Malzemeler:

- Kamusal alanların kullanıcılarını güvenli erişim yollarına yönlendirmek üzere tabela, ışıklandırma ve (yaya yollarını belirtmek için) farklı yüzey malzemesi kullanılmalıdır.
- Malzeme seçiminde vandalizme karşı dayanıklılık ve bakım-onarım kolaylığı öncelikli kriterler olmalıdır.

- Erişim ve İşaretler:

- Mekânda serbest hareketi engelleyen öğeleri kontrollü bir şekilde azaltmak ve bunun için çit ya da parmaklık kullanımından kaçınmak. Tehlikeli ve acil durumlarda kolay kaçışa izin vermek için geçilmesi mümkün olan çit ve çok sayıda giriş ve

çıkış noktasını sağlamak; çocuk oyun alanlarını alçak ve geçilmesi mümkün olan çitler ile sınırlandırmak.

- Oto park alanlarından parklara veya açık alanlara kolay erişim sağlamak; doğal gözlem, sosyal kontrol ve görünürlük için büfe, güvenlik görevlileri için kulübe gibi uygun fırsatlar yaratmak.

- Kullanıcıları yönlendirmek ve belirsizlik ve güvensizlik nedeniyle oluşabilecek korkuyu önlemek için kamusal alanlara yakın veya halka açık stratejik noktalarda görünür ve tutarlı işaretler kullanmak. Bu tabelalar ve işaretler ile insanları doğal gözetim fırsatı olan açık alanlara yönlendirmek ve giriş ve çıkış noktalarını açıkça göstermek.

Ana Fikir

Suç ve şiddeti önleme ve güvenliği artırma amaçlı müdahaleler güvenlik, adalet, sağlık, eğitim, sosyal ve ekonomik kalkınma ve medya sektörlerinin iş birliğini gerektirir. Bireyden topluma uzanan düzeylerde farklı görev alanları ve yetkileri olan kurumlar bir araya gelip ortak bir hedefe doğru çalışmalıdırlar.

Kamusal Alanların Yönetimi, İşletmesi, Bakım ve Onarımı

Suç ve şiddet doğası gereği kapsamlı ve çok katmanlıdır. Suç ve şiddeti önleme stratejilerini uygulamada kentsel tasarımın yanı sıra, kamusal alanların ve tesislerin kullanımı ve yönetimi de önemli bir rol oynamaktadır.

Kamusal alanların yönetimi aşamasında da bireyden topluma kadar uzanan düzeylerde çeşitli faktörlere yanıt veren çözümler üretebilmek

için farklı görev alanları ve yetkileri olan kurumların bir araya gelmesi ve aynı hedefe yönelik çalışmaları gerekmektedir. Suç ve şiddeti önleme amaçlı bir projenin uygulama alanı adalet, sağlık, eğitim, medya, güvenlik ve sosyal hizmetler sektörlerinin kesiştiği bir alandır. Ülke ve il bazında pek çok kurumun ortak çabalarını gerektirir:

- Ülke ve il bazında devlet kurumları
- Yerel yönetimler
- Medya
- Özel sektör
- Sivil toplum kuruluşları
- Akademi ve araştırma kurumları

Bu tür iş birlikleri içinde rol alan ve koordinasyonu üstlenen aktörlerin kurumsal ve yasal açıdan desteklenerek görevlerini yerine getirebilmek için gerekli yetki ve kaynaklarla donatılmaları gerekmektedir.

Günlük yaşamda kamusal alanlardaki güvenliğin sağlanmasında kilit nokta, kolluk kuvvetlerini yerel planlama uygulamaları ile bütünleştirmek ve bu bütüncül planlama ve uygulama anlayışını duruma özel stratejiler geliştirmek için kullanmaktır. Yerel yönetimler bu aşamada, kendileri, mahalle ya da semt sakinleri ve kolluk kuvvetleri arasında kurulabilecek ortaklıklara öncülük edebilirler.

Öneriler

KAMU ALANLARININ YÖNETİMİ İLE İLGİLİ ÖNERİLER

Designing Safer Places (Daha Güvenli Mekanların Tasarımı) (Tinus Kruger vd., 2001) adlı el kitabından derlenen, kamusal alanların yönetimi ile ilgili öneriler aşağıdaki unsurları içerir¹⁶:

- Kurumsal destek
  - Park ve açık alan yönetimini, daha geniş ölçekteki belediye yönetim ve bakım planlarının bir parçası haline getirmek ve aynı zamanda bütüncül bir suç önleme stratejisi ile bağlantısını kurmak.
- Yönetmelikler
  - Yönetmelikler aracılığı ile CPTED prensipleri doğrultusunda kamusal alanların mekânsal kalitesini yükseltmek, örneğin katı atık yönetimini düzenlemek; yasadışı arazi kullanımını engellemek.
- Altyapı ve tesis bakımı
  - Kamuya açık tesislerin işlevlerine uygun, özenli ve temiz kullanılmasını sağlamak.
  - Suça sebep verebilecek çöküntü alanlarında güvensizlik algısından kaçınmak için buralardaki altyapının, kamu yapılarının ve peyzaj öğelerinin düzenli bakım ve onarımını sağlamak.
  - Mahalle sakinlerinin veya sivil toplum kuruluşlarının kamusal alanlar ve parkların kullanımı ve bakımı için sorumluluk almalarını sağlamak.

16 A.g.e.

Örnekler

BÜTÜNCÜL YAKLAŞIM - GÜNEY AFRIKA ÖRNEĞİ

Hem dünyada hem de Güney Afrika'da yerel yönetimlerin kentsel güvenliğin sağlanması konusunda merkezi bir role sahip olduğu konusunda gittikçe daha fazla kabul gören bir anlayış vardır. Güney Afrika'da güvenliğin eşit olmayan mekânsal dağılımı, şehirlerin genel kapsayıcılığını, verimliliğini ve işleyişini etkilemektedir. Ayrıca, zayıf mekânsal planlama, yasal olarak belli grupları dışlayan bir yerleşim yapısı (*Apartheid*¹⁷ döneminde toplumsal ayrışmayı hedefleyen bir araç olarak) ve sosyoekonomik faktörler, özellikle enformel yerleşimlerde düşük güvenlik düzeylerine neden olmaktadır.

2014/15 yıllarında Güney Afrika Kentsel Güvenlik Referans Grubu (USRG) tarafından yapılan araştırma, sosyoekonomik faktörlerin güvenlik ve suç düzeyleri üzerindeki etkisini ve güvenlik algısının şehirlerin büyümesi, gelişimi ve yaşanabilirliği üzerindeki etkisini ortaya koymuştur.

Güney Afrika'nın suç istatistiklerine bakıldığında suç oranları artarken korkunun da arttığı ve ceza adalet sistemine olan güvenin azaldığı görülmektedir. Suç Mağdurları Araştırması'na göre genel suç seviyesi son beş yıldır düşmesine rağmen 2016/17 ve 2017/18 yıllarında tekrar artış göstermiştir. 2017/18 yılındaki rakamlarla, hane halkı bazında kaydedilen suçlar %5 artarak toplam 1,5 milyona (vaka sayısı) yükselirken, bireysel olarak kaydedilen suçlar da %5 artarak 16 yaş ve üstünde toplam 1,4 milyon kişiyi etkilemiştir. Benzer bir şekilde hırsızlık Güney Afrikalı hanelerin %0,8'ini

17 "Apartheid (Afrika dilinde "ayrılık" [ayrımcılık] anlamına gelmektedir), Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 1948 - 1994 yılları arasında, Ulusal Parti hükümeti tarafından uygulanan ırkçı ayrımcılık sistemidir. Uzun yıllar boyunca beyaz ırkın yönetiminde olan Güney Afrika'da siyahilere uygulanan ayrımcılık, 1948 yılı genel seçimlerinden sonra resmileşerek sürdü." <https://www.turkcebilgi.com/apartheid>. Erişim tarihi 30 Haziran 2020.

etkilemiş ve cinayet %4 artışla 2017/18 döneminde 156 bine çıkmıştır. Kamusal alanlardaki güvenlik hissiyse - hane bazındaki sorgulamaya göre- 2016/17 yılında %84,8 olup, 2017/18 yılında % 79,1'e düşmüştür. Polis ve mahkemelerden memnuniyet düzeyi de hızlı bir şekilde azalmaya devam etmiştir.¹⁸

Güney Afrika, güvenlik konusuna stratejik ve bütüncül bir biçimde yaklaşmaktadır. Bu konu, Ulusal Kalkınma Planı (NDP - *National Development Plan*) gibi üst ölçek ve belediyelerin entegre kalkınma planları (IDP - *Integrated Development Plan*) gibi yerel politika ve planlarda yer almaktadır. Trafik güvenliği, yangın ve acil durum hizmetleri ve afet risk yönetimi gibi geleneksel "kamu güvenliği" işlevleriyle ilgili belediye sorumlulukları nispeten iyi tanımlanmıştır. Belediye plan ve bütçelerinde yer almaktadır. Ancak belediyelerin kaynakları kısıtlıdır ve belediyeler toplumsal düzeyde güvenliği teşvik etmek için gerekli finansman ve kapasiteleri geliştirmek üzere çaba göstermektedirler.¹⁹

Güney Afrika'daki modele göre güvenliğe odaklanmış bir kentsel gelişim yaklaşımı, kentsel şiddet ve kentsel güvenliğin çok boyutlu doğasını yansıtmalı ve hem kolluk kuvvetleri hem de hedeflenen sosyal suç önleme tedbirlerini entegre etmelidir. Bu yaklaşımda, kamu ve kamu dışı aktörlerin rol ve sorumluluklarının daha açık bir şekilde tanımlanması gerekmektedir.²⁰

Suç ve şiddetin azaltılması ve güvenliğin artırılması konusunda Güney Afrika ve Alman hükümetleri ortak projeler yürütmektedirler. Federal Almanya Cumhuriyeti 1994 ve 2020 yılları arasında ikili kalkınma iş birliği kapsamında KfW Alman Kalkınma Bankası ve diğer Alman kalkınma kurumları aracılığı ile Güney Afrika'ya 10 ayrı sektörde 97 farklı proje ve program uygulamak için 912.400.000 avruluk yardım sunmuştur.²¹ Son dönemlerde enerji ve iklim değişimi (yeşil ekonomi), yönetim ve kamu yönetimi, HIV / AIDS'in önlenmesi ve mesleki eğitim konulu

18 <http://www.statssa.gov.za/?p=11627>

19 <https://www.saferspaces.org.za/understand/entry/urban-safety-in-south-africa>

20 A.g.e.

21 http://www.bmz.de/de/laender_regionen/subsahara/suedafrika/index.jsp#section-29644859

ikili kalkınma ortaklığının “Yerel Yönetişim ve Kalkınma” odak alanında Alman - Güney Afrika İş birliğinin bir parçası olarak Cape Town’da Khayelitsha’da, Nelson Mandela Bay Belediyesi’nin Helenvale semtinde ve Tshwane Beldiyesi’nin (Pretoria) Mamelodi semtinde, suç önleme ve güvenliği geliştirme projeleri yürütülmektedir.

Güney Afrika’daki Suç ve Şiddeti Önleme Programları, ulusal suç önleme stratejileri ve politikaları ile Ulusal Kalkınma Planı (2012) “Vizyon 2030”daki stratejik gelişim hedefleri ile uyumludur. Ulusal Suç Önleme Stratejisi (1996), yeni Emniyet ve Güvenlik Beyaz Kitabı (2016), Entegre Sosyal Suç Önleme Stratejisi (2012) ve Ulusal Topluluk Güvenlik Forumları Politikası (2012), bu programların çerçevesini belirlemektedir.

Khayelitsha (Cape Town Belediyesi), Helenvale (Nelson Mandela Bay Belediyesi) ve Mamelodi’de (Tshwane Belediyesi -Pretoria) uygulanan projelerin benzer bileşenleri vardır. Bu bileşenler arasında “kamusal alanlar ve topluluk tesisleri ile güvenliğin artırılması”, “okul öncesi eğitimin desteklenmesi”, “okullarda güvenlik”, “aile içi şiddetin önlenmesi”, “gençler için istihdam fırsatları yaratma” ve “mahalle ölçeğinde küçük ölçekli projelere destek” gibi konular bulunmaktadır. Bu girişimlerin her birinde semt sakinlerinin katılımının projenin başarısı için anahtar olduğunu kabul edilmektedir.²²

Bu üç Suç ve Şiddeti Önleme Programı da belediyeler tarafından mahalle ölçeğinde uygulanan müdahaleleri içermektedir. Almanya ve Güney Afrika arasındaki finans ortaklıkları ile pilot proje olarak başlayan girişimler ilerleyen adımlarda belediyelerin bölgesel ve ulusal kaynaklara erişimini kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda yerel yönetimler tarafından güvenlik konusuna bütüncül bir yaklaşım ve alan bazlı kalkınma benimsenmektedir.

Güney Afrika’daki suç ve şiddeti önleme programları çerçeve-

22 <https://www.saferspaces.org.za/be-inspired/entry/safety-and-peace-through-urban-upgrading>

sinde uygulanan küçük ölçekli projeler Güvenli Mekânlar (*Safer Spaces*)²³ adlı platformdan izlenebilir. Altyapı yatırımları ve sosyal alanlardaki projeler arasında özellikle enformel yerleşmelerdeki küçük ölçekli mekânsal iyileştirme müdahaleleri dikkat çekmektedir. Bunlardan biri de Cape Town'daki “su kenarı” projesidir (*The Emthonjeni Project*).²⁴ Mahalle sakinlerinin katılımı ile tasarlanan kamusal alanlarda çeşme, çocuk oyun alanı ve spor sahası gibi küçük ölçekli işlevlerle mekânın kullanımı ve sosyal kontrol artırılmaktadır. Bu da mahalledeki birliktelik duygusuna ve güvenliğe katkı sağlamaktadır.

Başarı Faktörleri

- Güvenlik konusunun politik olarak önceliklendirilmesi
- Uluslararası ve ulusal ölçekte bilgi ve deneyim alışverişi
- Proje bazında uluslararası iş birlikleri
- Geleneksel kamu düzeni ötesinde yerel ölçekte suç ve şiddeti önleme odaklı projeler
- Cape Town, Nelson Mandela Bay ve Tshwane Belediyelerinde CPTED ve sosyal kentsel yenileme yaklaşımlarının birleştirilmesi
- Mahallelerde -enformeller yerleşmeler ve *township*²⁵ alanlarındaki- küçük ölçekli ve kısa vadede sonuç getirecek müdahaleler

23 <https://www.saferspaces.org.za/>

24 <https://www.saferspaces.org.za/be-inspired/entry/socially-activated-spaces-in-informal-settlements>

25 Güney Afrika'da ırk ayrımına dayanan Apartheid rejiminin sonucu 1940'lardan itibaren sadece zenci nüfusun yaşamaya zorlandığı, kent merkezlerinden uzağa kurulmuş planlı yerleşmeler. 1990-1994 arasında Apartheid rejimin sona ermesi ile artan kırdan kente göç ile bu alanlarda yoğun enformel büyüme görülmektedir. Altyapının yetersiz kalması bu yerleşmelerin kısmen çöküntü alanlarına dönüşmesine neden olmaktadır.

3. KENTTE SAĞLIK

3.1 Kentte Sağlığın Bileşenleri Nedir?

Ana Fikir

Sağlığın sosyal belirleyicilerine bakıldığında fiziksel ve ruhsal sağlığı belirleyen en önemli faktörlerin yaşadığımız fiziksel ve sosyal çevreye özgü olduğunu görüyoruz.

- Sağlıklı çevre ve yaşam, kentin tüm diğer işlevlerini yerine getirebilmesi için bir önkoşuldur.
- Özellikle kitlesel göçle karşı karşıya kalan şehirlerde altyapı, konut, ulaşım, eğitim, sağlık ve rekreasyon hizmetlerine olan talebin artmasıyla sağlık riskleri de artmaktadır.
- Yerel yönetimler kent sakinlerinin refahını sağlamak ve sürdürülebilir kentsel ve sosyal gelişmeyi teşvik amacıyla bulaşıcı olan ve bulaşıcı olmayan hastalıkları önlenmek ve psikososyal sağlığı güvence altına almak için kendi yetki alanları içinde müdahalelerde bulunmalıdırlar.

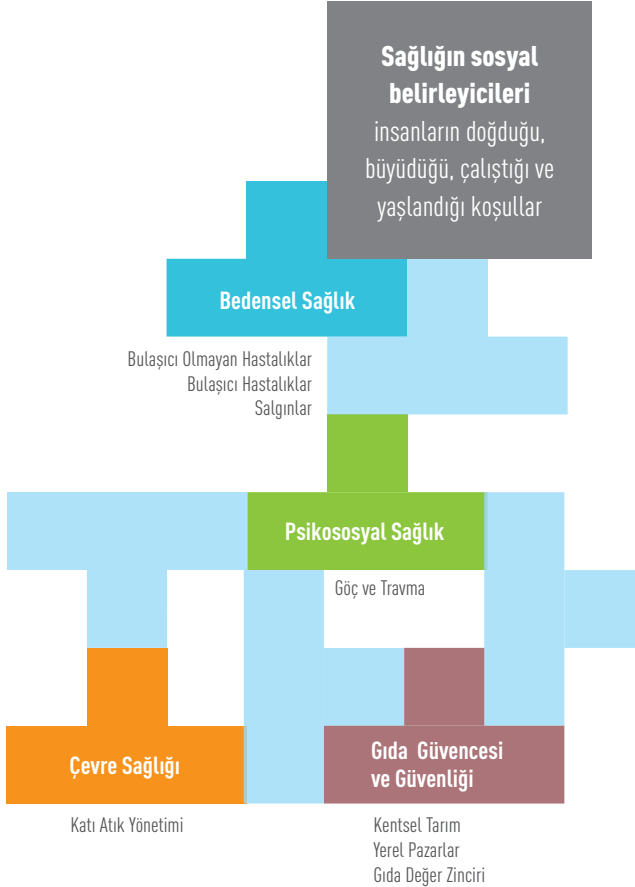
Sağlığın sosyal belirleyicilerini etkileyen faktörler arasında kentleşme, özel ve önemli bir yol oynamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (*World Health Organization -WHO*), sağlığın sosyal belirleyicilerini, insanların doğduğu, büyüdüğü, yaşadığı, çalıştığı ve yaşlandığı koşullar olarak tanımlar. Bu koşullar küresel, ulusal ve yerel ölçeklerde güç ve maddi kaynakların eşitsiz dağılımı yüzünden sağlık koşullarında da eşitsizliklere neden olmaktadır.²⁶ Kentler, bir yandan, sağlık hizmetlerinin yoğun olarak sunulduğu ve bunlara erişimin kırsal alanlara göre daha kolay olduğu yerler olarak sağlık koşullarını iyileştirmektedir. Öte yandan, kentlerdeki

26 Sağlığın sosyal belirleyicileri için bkz. https://www.who.int/social_determinants/sdh_definition/en/. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.

yaşam alanlarının yoğunluğu, kamusal açık alanların sayı ve kalitesinin kısıtlı olması, enformel yerleşim alanlarındaki düşük mekân kalitesi ve belediye hizmetlerine erişimdeki kısıtlamalar ve diğer sosyoekonomik eşitsizlikler kentlerdeki sağlık koşullarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Bütüncül bir bakış açısından yaklaşıldığında kentte sağlığın bileşenleri arasında aşağıdakiler yer alır:

- Bedensel sağlık (bulaşıcı olan ve olmayan hastalıkların önlenmesi),
- Psikososyal sağlık (özellikle göç ve buna bağlı travma),
- Gıda güvenliği ve güvencesi ve
- Çevre sağlığı.

Şekil 3.1: Kentte Sağlığın Bileşenleri

Merakısına Notlar

Kentlerdeki temel sağlık riskleri arasında bulaşıcı olan ve olmayan hastalıkların yaygınlığı bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün yayımladığı rakamlara göre 2016 yılında dünya çapındaki ölümlerin %71'inin (yaklaşık 41 milyon ölümün) bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklandığı tahmin edilmektedir (WHO, 2020). Bu tür hastalıklar içinde kentlerdeki mekân kalitesinin yol açtığı fiziksel hareketsizlik ve beslenme alışkanlıklarına bağlı obezite, motorlu taşıt araçlarına dayalı ulaşımdan kaynaklanan kentsel hava kirliliğinin yol açtığı kardiyovasküler ve pulmoner hastalıklar, iskemik kalp hastalığı, çevre kirliliği yaratan maddelerden kaynaklı kanser, iç mekân hava kirliliğinden kaynaklanan astım vb. vardır. Yine Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre hava kirliliği yılda 4,2 milyon ölüme yol açarken fiziksel hareketsizlik yılda 3,2 milyon ölüme neden olmaktadır. Trafik kazalarından kaynaklanan yaralanmalar ise yılda yaklaşık 1,3 milyon ölümlerle sonuçlanmaktadır. Bunlara ek olarak kardiyovasküler hastalıklar yılda 17,5 milyon, solunum yolları hastalıkları 4 milyon, kanser 8,2 milyon ve şeker hastalığı da 1,5 milyon insanın ölümüne sebep vermektedir (WHO, 2016).

Kentler, karbondioksit ve metan gibi, havayı ciddi boyutlarda kirleten ve iklim değişikliğine sebep olan gaz salımlarından sorumludur. Kalabalık toplu taşıma araçlarında, bazı kapalı kamusal alanlarda ve tesislerdeki yetersiz havalandırma tüberküloz ya da grip gibi salgın hastalıklara yol açar. Temiz su ve kanalizasyon sistemlerindeki sorunlar, yetersiz katı atık yönetimi çevre kirliliğine ve buna bağlı bulaşıcı hastalıklara neden olur. Bunun ötesinde kentsel sağlık riskleri sosyal gruplar arasında eşit olmayan bir şekilde dağılır. Kentsel çevreden kaynaklanan hastalıkların çoğu savunmasız kesimler, özellikle de kentsel nüfus artışının yaklaşık %40'unun meydana geldiği enformel konut alanlarında yaşayanlar arasında yoğunlaşmaktadır.²⁷

27 <https://www.who.int/sustainable-development/cities/health-risks/about/en/>

3.2 Göç ve Kentte Sağlık

Sağlıkla ilgili risklerin yoğunlaştığı kentsel alanlarda kitlesel göç, kentleri iki temel yönden etkilemektedir:

- Birincisi göçmenlerin düşük yaşam kalitesi ki bu, sağlık, güvenlik, barınma, eğitim, hareketlilik, ekonomik sektörlerde ve toplumda uyumu sağlayabilecek olanaklara ulaşma ve bilgiye erişim gibi hizmetlerden yararlanmayı içerir;
- İkincisi yerel yönetimlerinin önlerine çıkan yeni sorunlar ve talepler ile belediye hizmetlerine olan hâlihazır talebin artması.

Çoğu durumda göçmenler ve mülteciler kısıtlı olanakları yüzünden yerel halka göre kalitesi daha düşük barınma ve daha zor çalışma şartlarına maruz kalırlar. Bunun yanı sıra, menşei ülkelerde ve göç yolunda karşılaştıkları zorluklar doğal olarak göçmenlerin ve mültecilerin sağlıklarını olumsuz yönde etkiler. Bu koşullar özellikle de genç kızları ve kadınları savunmasız bir duruma düşürür. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2016) yayınlarına göre göçmen kızlar cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldıkları gibi, bazı ülkelerde sosyal engeller göçmen kızları ekonomik hayata katılmaktan ve sağlık hizmetlerine ulaşmaktan alıkoymaktadır. Genç göçmen kızların okul dışında olmaları ve sosyal olarak izole olmaları göçmen olmayan akranlarına kıyasla cinsel ve üreme sağlığı risklerini artırmaktadır.

Göçmenlerin maruz kaldıkları sağlık sorunlarının birçoğunun altında yatan, sağlıkla ilgili davranışın psikososyal belirleyicileridir. Carballo ve Nerucar'ın (2001) dile getirdiği gibi, gönüllü veya planlı olsun ya da olmasın göç her zaman stres yaratmaktadır. Göç, geleneksel rutinlerden, değer sistemlerinden ve kabul edilen davranış biçimlerinden, aile, arkadaşlar ve yerleşik sosyal ağlardan kopmak ve yeni sosyal ve psikososyal ortamlara uyum sağlamak demektir.

İlk bakışta belediye hizmetleri ile göç ve ruhsal sağlık arasında doğrudan bir bağlantı görülmesi bile özellikle toplumsal ruhsal sağlığın korunması ve toplumda bütüncül bir uyuma erişmek için sosyal uyum, yerel düzeyde belediyeler aracılığı ile desteklenebilecek bir olgudur. Belediyeler toplumsal uyumu sağlamak ve sağlıklı yaşam çevreleri yaratmak amaçlı müdahaleler çerçevesinde, merkezi idare kurumları, valilikler ve yerel sivil toplum kuruluşları ya da genel kent sakinleri arasında iletişimi sağlayıp koordinasyon görevleri üstelenebilirler. Belediyelerin başka bir

ayrıcalığı da alan bazında, örneğin mahalle ölçeğinde proje geliştirip uygulama kapasiteleri ve yetkileri olmasıdır. Yerel koşullara hâkim sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları ve özel sektörle daha kolay iletişim kurup katılımcı planlama ve proje uygulama yöntemlerini kullanabilirler.

Merakısına Notlar

Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2019: 9-11) tarafından “Mülteci ve Göçmenlerin Sağlığının Geliştirilmesi: Küresel Eylem Planı Taslağı 2019 -2023” kapsamında tanımlanan 3 ve 4 numaralı öncelik alanlarında belediyeler koordinasyon görevi üstelenerek kent ve mahalle ölçeklerinde uygulanabilecek projeleri hayata geçirmede liderlik rolü üstelenebilirler. Yukarıda söz edilen planın öncelik alanları şunlardır: “3. Öncelik: Mülteci ve göçmen sağlığının küresel, bölgesel ve ülke gündemlerine yaygınlaştırılmasını ve mülteci ve göçmen duyarlı sağlık politikaları ile yasal ve sosyal korumanın desteklenmesi; mülteci ve göçmen kadınların, çocukların ve ergenlerin sağlığı ve refahı; cinsiyet eşitliği ve mülteci ve göçmen kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi; ortaklıklar ile sektörler arası, ülkeler arası ve kurumlar arası koordinasyon ve iş birliği mekanizmalarının desteklenmesi” ve “4. Öncelik: Sağlığın sosyal belirleyicilerini ele alma ve evrensel sağlık hizmetlerine²⁸ erişim ile Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşma yolunda ilerlemeyi hızlandırma kapasitesinin artırılması.” Burada belediyeler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları çerçevesinde kentleşme ve sağlık konularının kesiştiği, özellikle 3. Amaç olan Sağlık ve Kaliteli Yaşam (*Goal 3 Good Health and Wellbeing*) ve 11. Amaç Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (*Goal 11 Sustainable Cities and Communities*)²⁹ alanlarında proaktif rol üstelenebilirler.

28 “Evrensel sağlık hizmetleri, tüm insanların yeterli kalitede gerekli sağlık hizmetlerine (önleme, destek, tedavi, rehabilitasyon ve palyatif bakım da dahil) erişimini ve aynı zamanda bu hizmetlerin kullanımının kullanıcıyı finansal sıkıntılara maruz bırakmamasını sağlamak” olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle evrensel sağlık hizmetlerine erişim, birçok ülkede sağlık reformu için önemli bir hedef ve Dünya Sağlık Örgütü’nün öncelikli hedefi haline gelmiştir. (https://www.who.int/healthsystems/universal_health_coverage/en/. Erişim tarihi 02 Temmuz 2020)

29 Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları için bkz. <https://www.globalgoals.org> Erişim tarihi 02 Temmuz 2020.

Ana Fikir

- Göçün artması ile birlikte kentteki sağlık, güvenlik, barınma, eğitim, hareketlilik, ekonomik sektörlerde ve toplumda uyumu sağlama, olanaklara ulaşma ve bilgiye erişim gibi hizmetlere olan talep artmakta ve yerel yönetimlerin önlerine yeni sorunlar ve görevler çıkmaktadır.
- Yerel yönetimler altyapı ve diğer hizmetlerin sunulması gibi birincil görevlerinin yanı sıra, kent sağlığı ve toplumsal uyum konularında önemli bir rol üstlenip önderlik edebilirler.
- Belediyeler yereldeki özel konumları sayesinde farklı sektörlerdeki paydaşlara ulaşım bunlar arasındaki iletişime ve iş birliğine katkıda bulunmalıdırlar.
- Belediyelerin liderlik rolü üstlenip yeni girişimler gösterebileceği kentte sağlık ve güvenlik gibi hizmet alanları sadece kendi sınırları içinde değil, küresel ölçekte sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunur. Yerel yönetimler bu rol bilinciyle ve güvenle hareket etmelidirler.

Sağlıklı kentler yaratmanın en etkili yolu kentlerdeki eşitsizlikleri yok etmek ve belediye hizmetlerini tüm kentte eşit ve kapsayıcı olacak şekilde yaygınlaştırmaktır. Yerel yönetimler kent ölçeğinde sağlıkla ilgili eşitsizliklerle baş edebilecek özel bir konuma sahiptirler. Ellerinde kamusal yeşil alanlar, parklar, su ve atık su sistemleri, alt (ve bazen üst) ölçekli erişim yolları, kütüphaneler, sağlık ocakları vb. altyapı ve belediye hizmetlerini sunabilecekleri araçlar vardır. Aynı zamanda kent içi ve çeperindeki arazi kullanımını, kamusal alanların temizliğini ve kullanımını, pazar yerlerinin ya da lokantaların sağlık kurallarına uygunluğunu, kent içi otopark alanlarını, sokakların kullanımlarını tüzükler aracılığı ile kontrol edebilecekleri yetkilere sahiptirler. Özel konumları sayesinde hem diğer merkezi kamu kuruluşlarına hem de yereldeki sivil toplum kurumlarına erişim bütüncül ve katılımcı bir planlama ve uygulama yöntemini benimseyebilirler.

Belediyeler fiziksel planlama aracı ile kent ölçeğinde verdikleri kararlar ve uyguladıkları stratejilerin sonucunda sağlıklı yaşamı teşvik eden bir kent yaratabilirler. Örneğin sistemli arazi kullanımı, kamu binaları, ticaret ve sanayi alanlarının yer seçimini belirler; motorlu araç trafiğini azaltan ve gündelik hayatta hareketliliği sağlayan bir ulaşım ve yeşil alanlar sistemi, park ve rekreasyon alanları oluşturulmasını sağlar. Tüm bunlar mekânda yayılmacı bir kentleşmeyi engeller ve motorlu araçlara olan bağımlılığı azaltır. İnsan ölçeğinde bir kentleşme modeli, güvenli ve cazip açık kamusal alanlar ve yaya yolları ağı ve yaya bölgeleri ile sporu, yürümeyi ve aktif bir yaşam tarzını teşvik edip hareketsizlikten kaynaklanan bulaşıcı olmayan hastalıkların yaygınlaşmasını önleyebilir. Daha az motorlu trafiğin olduğu ve toplu taşıma sisteminin iyi işlediği bir kentte ise hava kirliliği ile beraber solunum hastalıkları da az görülür. Akılcıca uygulanan bir arazi kullanım modeli, kent çeperindeki tarım alanlarını korur ve yereldeki sağlıklı gıda arzını garantiye alır.

Öneriler

- Kentlerdeki eşitsizlikleri yok etmek ve kamusal yeşil alanlar, parklar, su ve atık su sistemleri, alt ölçekli erişim yolları, kütüphaneler, sağlık ocakları vb. altyapı ve belediye hizmetlerini tüm kent düzeyinde yaygınlaştırmak.
- Kent içi ve çeperindeki arazi kullanımını, kamusal alanların temizliğini ve kullanımını, pazar yerlerinin ya da lokantaların toplum sağlık kurallarına uygunluğunu, kent içi otopark alanlarını, sokakların kullanımını tüzükler aracılığı ile kontrol etmek.
- Diğer merkezi kamu ve sivil toplum kuruluşlarına erişim iletişime geçmek, bütüncül ve katılımcı bir planlama ve uygulama yöntemi benimsemek.

3.3 Fiziksel ve Sosyal Kentsel Planlama ile Sağlıklı Yaşam Nasıl Desteklenebilir?

Global ölçekte sağlıklı şehirler konusunda başı çeken kurum Dünya Sağlık Örgütü'dür (*World Health Organization - WHO*). Birleşmiş Milletlerin İnsan Yerleşimleri ile ilgili çalışan kurumu olan UN-Habitat'ın yanında Dünya Sağlık Örgütü dünya çapında, devletleri ve şehirleri sağlık konusunda desteklemektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınlarına dayanarak sağlıklı şehirlerin özellikleri şöyle sıralanabilir³⁰:

- “Yüksek kalitede temiz, güvenli bir fiziksel ortam (konut kalitesi dahil);
- Kısa vadede istikrarlı ve uzun vadede sürdürülebilir bir ekosistem;
- Güçlü, karşılıklı olarak destekleyici ve sömürücü olmayan bir topluluk;
- Vatandaşların yaşamları, sağlıkları ve refahlarını etkileyen kararlar üzerinde paydaşların yoğun ve etkin katılımı;
- Şehrin tüm halkı için temel ihtiyaçların (yiyecek, su, barınak, gelir, güvenlik ve iş) karşılanması;
- Halkın çok çeşitli etkileşim ve iletişim olanakları ile çok çeşitli deneyim ve kaynaklara erişimi;
- Farklı sektörlerle çeşitlenen, canlı ve yenilikçi bir ekonomi;
- Kentin geçmişiyile, şehir sakinlerinin kültürel mirasıyla, kentte yaşayan diğer gruplarla ve bireylerle iletişim ve bağlantı kurmayı sağlayan olanaklar;
- Yukarıda tanımlanan ve sağlıklı kente atfedilen özelliklerle uyumlu olan ve bu özellikleri destekleyip artıran bir kent formu;
- Herkesin erişebileceği optimum düzeyde uygun halk sağlığı ve hastalık bakımı hizmetleri;
- Yüksek sağlık göstergeleri (ve düşük hastalık seviyeleri vb.)”

30 <http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/who-european-healthy-cities-network/what-is-a-healthy-city/healthy-city-checklist>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.

Merakısına Notlar

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlıklı kentler dizisi içinde (No.1, 1988) yer verilen Hancock ve Duhl'nun tanımı uyarınca "Sağlıklı bir şehir, insanların yaşamın tüm işlevlerini yerine getirme ve maksimum potansiyellerini geliştirme konusunda karşılıklı olarak birbirlerine destek olmalarını sağlayan fiziksel ve sosyal ortamları ve topluluk kaynaklarını yaratma, genişletme ve geliştirme sürecinde olan bir şehirdir. Sağlıklı bir şehir temiz, güvenli, kaliteli bir fiziksel ortama sahiptir. Kent halkının temel insani ihtiyaçları (gıda, su, barınma, gelir, güvenlik, iş) karşılanır. Kent sakinleri güçlü, birbirlerini destekleyen ve kent yönetimine aktif olarak katılan bir topluluktur. Bireyler, diğer insanlarla çoklu temas ve etkileşim imkânı veren çok çeşitli deneyimlere ve kaynaklara erişebilirler. Şehrin canlı ve çeşitlenmiş bir ekonomisi ve halkın [...] kültürel miraslarıyla, diğer gruplarla ve şehir içindeki bireylerle güçlü bir bağlantısı vardır. Şehrin formu tüm bu koşullarla uyumlu olur, bunları destekler ve [şehirden] herkes için erişilebilir uygun halk sağlığı ve hasta bakımı hizmetleri mevcuttur." (Hancock ve Duhl, 1988: 41).

Bu kapsamlı tanım, sağlık kurallarına uygunluğa ve güvenli bir fiziksel yapılanmaya, doğa ile uyumlu bir kentsel gelişmeye, toplumsal uyuma, kapsayıcı temel hizmetlere, ekonomik büyümeye, sosyal ve bireysel gelişmeye ve yönetim ve karar alma süreçlerine katılım olanaklarına atıf yapmaktadır. Özünde tüm bu konular iyi bir kentsel planlama ve tasarımın parçalarıdır.

Ana Fikir

Sağlıklı kent modeline dayalı sağlıklı bir kent tasarlama ya da yaşadığımız kenti daha sağlıklı hale getirme hedeflerine ulaşmak için

- politik sorumluluğun merkezi ve yerel idareler tarafından üstlenilmesi,
- sektörler arası iş birliği, paydaş katılımı, görev ve yetkilerin paylaşılması,
- belirlenen öncelikler kapsamındaki eylemlerin planlanması ve
- periyodik izleme ve değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Kurumsal ve yasal çerçeveler konulmalı, merkezi ve yerel kentleşme politikaları, fiziksel planlama, kentsel tasarım ve yönetim alanlarında kent ve semt ölçeklerinde çeşitli müdahaleler planlanıp uygulanmalıdır.

Planların başarısı gerekli kurumsal yapının oluşturulmasına, maddi kaynakların ve insan kaynaklarının hizmete sunulmasına bağlıdır.

Bu ana planlama ve uygulama adımlarının yanı sıra, uygulamaya eşlik eden araştırma ve değerlendirme çalışmaları, bilgi üretimi ve yönetimi, ulusal ve uluslararası bilgi ve deneyim paylaşımı için ağlar oluşturma gibi önemli yan aktiviteler de planların başarıyla uygulanmasına ve projelerin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Dünya Sağlık Örgütü sağlıklı bir şehir projesinin temel unsurlarını şöyle özetlemektedir (WHO, 2000: 20-21):

1. Şehrin siyasi liderleri (belediye başkanı, vali vb.) katılımcı bir planlama süreci kullanarak “Sağlıklı Şehir” olma yolunda çalışacaklarına dair kamu taahhüdünde bulunmalıdır.
2. Farklı toplulukların sosyal ve kültürel değerlerine saygı duyan bir vizyon, paydaşların fikir birliği ile geliştirilmelidir.
3. Kent ölçeğinde katılımcı planlamayı teşvik eden bir sistem geliştirilmelidir.
4. Proje faaliyetleri, epidemiyolojik veri analizi ve halk sağlığı uzmanlarının değerlendirmesiyle tespit edilen ve kent sakinlerinin sağlık ve yaşam kalitesi algılarına dayanan kriterler çerçevesinde önceliklendirilmelidir. Buna fiziksel ve sosyal çevre ile ilgili sağlık risk faktörlerini içeren bir şehir sağlığı profilinin geliştirilmesi dahildir.
5. Önceliklendirilmiş proje faaliyetleri, genellikle tek bir devlet kurumu tarafından değil, yoğun paydaş katılımını içeren çok disiplinli ekipler tarafından gerçekleştirilmelidir. [Bkz. Yukarıdaki (3) ve (4)]
6. Yürütülen proje faaliyetleri izlenmeli ve etkinlikleri değerlendirilmelidir.
7. Durum analizi, proje faaliyetleri ve ilerleyişi hakkındaki bilgiler projenin paydaşları, bölge sakinleri ve varsa bölgedeki diğer sağlıklı şehir projeleri de dahil olmak üzere bu tür bilgilere ulaşmak isteyenlerle bilgi erişim sistemleri aracılığı ile paylaşılmalıdır.

Öneriler

STRATEJİK DÜZEYDE ÖNERİLER

Belediyelerin uygulayabileceği üst ölçekli bir Sağlıklı Kent Stratejisi, Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2010) yayımladığı aşağıdaki unsurları içermelidir:

- Sağlık eşitliğinin yerel yönetimlerin gündemine alınması.
- Sağlık kavramını kentsel planlama ve geliştirmeye dahil etmek.
- Kent planlamasında sağlık eşitliği odağını güçlendirmek. Eşitsizliği azaltmanın ve sağlığın teşvik edilmesi ve geliştirilmesinin, kent yoksullarına odaklanan müdahalelerin öneminin vurgulanması.
- Dışlanmış gruplar ile toplumsal uyumun sağlanması için sağlıklı şehirler programları geliştirmek.
- Kentteki birincil sağlık hizmetlerinin rolünü vurgulamak ve güçlendirmek.
- Kentleşmenin sağlığa zarar veren unsurlarını azaltmak ve sağlığı koruyan ve teşvik eden yönlerini desteklemek.

Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Önlenmesi

Ana Fikir

Yerel yönetimler, uygulama planları ölçeğinde ve kentsel yönetim ile ilgili alanlarda, bulaşıcı olmayan hastalıkların kentlerdeki risk faktörlerini azaltmaya yönelik stratejilerin uygulamasını ve yasal kontrolünü üstelenebilirler.

Kent planlama ve çevre tasarımı konusundaki kararlar, örneğin arazi kullanımı, şehrin çevresindeki tarım alanlarının korunması, temel altyapı sistemlerinin planlanması, işletmesi ve bakımı, ulaşım sistemleri, kamuya açık yeşil alan sistemleri, parklar, kamu binaları gibi işlevlerin yeri, kentteki aktif yaşamı destekleyebilir veya azaltabilir.

Kamusal alanların, sokakların, binaların ve diğer ortak alanların tasarımı yaşam tarzlarını ve kent sakinlerinin davranışlarını şekillendirmede önemli bir role sahiptir. Sağlıklı Kentler Birliği'nin 2010 yılında çevirisini yayımladığı "Sağlıklı Bir Şehir Aktif Bir Şehirdir: Fiziksel Aktivite Planlama Rehberi"³¹ yapıları çevre içerisinde karşılaşılabilecek sorunlar ve fırsatları özetlemektedir. Kentteki fiziksel aktiviteyi artırmanın önündeki önemli engeller arasında mekânda yayılmacı kentleşme eğilimi, düşük yoğunluk ve bundan doğan motorlu araçlara bağımlılık, kısıtlı miktarda yeşil alanlara sahip kalabalık şehir merkezleri, yürüme ve bisiklete binme gibi aktif ulaşımaya yeterli desteğin olmaması, toplu taşımaya öncelik verilmemesi, hızlı ve yoğun motorlu araç trafiği, sokaklarda bisikletliler ve yayalar için güvensiz koşullar, çekici olmayan, çöküntü mahalleler ve binalar içerisinde kullanılmayan merdivenler sayılabilir. Öte yandan, insanlar işyerlerine, alışveriş ve rekreasyon alanlarına kolaylıkla erişebildiklerinde daha aktif olmaktadır.

Meraklısına Notlar

Kamusal alanlarda fiziksel aktiviteyi desteklemek, hareketsizliği ve bundan kaynaklanan bulaşıcı olmayan hastalıkların yaygınlaşmasını önlemek için yürünebilir sokakların ve mahallelerin geliştirilmesi, güvenli kaldırım, yaya yolları sistemleri, yeterli aydınlatma ve görünürlük gibi müdahaleler uygulanabilir. Bunların yanı sıra, yerel yönetimler, sağlıklı besinleri arzını, kent sakinlerinin sağlıklı beslenme alışkanlıklarını, fiziksel aktivite düzeylerini, bulaşıcı olmayan hastalıklar ile ilişkili çevresel ve sosyal koşulların iyileştirilmesini sağlayabilir (WHO, 2016).

31 World Health Organization (WHO) (2008). *A healthy city is an active city: A physical activity planning guide.*

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2016) verilerine göre çeşitli tasarım uygulamaları kentlerde düzenli fiziksel aktiviteyi %161'e kadar artırmaktadır. Binalarda, merdiven kullanımını teşvik edecek işaretlerin yerleştirilmesi ya da görünürlüğün ve doğal aydınlatmanın iyileştirilmesi gibi basit mekânsal tasarım önlemlerinin merdiven kullanımını %50'lik bir oranda artırdığı gösterilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre tüm bu küçük gibi görünen müdahalelerin farklı sektörlerde yararları olabilir; bu da hükümetlerin çevresel sürdürülebilirlik ve erişilebilirlik de dahil olmak üzere daha geniş hedeflere ulaşmalarına yardımcı olabilir (WHO, 2016).

New York City'den elde edilen verilere göre fiziksel aktiviteyi teşvik etmek için yapılı çevrede uygulanan iyileştirmelerin güvenliği artırdığı, hava kirliliğini azalttığı ve olumlu yerel ekonomik sonuçlar doğurduğu görülmektedir. New York'un Manhattan bölgesine korumalı bisiklet şeritlerinin inşa edilmesi, tüm bu sokaklardaki yaralanma sayısında %35-58'lik bir düşüş sağlarken, bölgedeki perakende satışları %49 artırmıştır (WHO, 2016).

Öneriler

STRATEJİK PLANLAMA ÖLÇEĞİNDE ÖNERİLER

- Kalkınma projelerinin, kentsel planların ve yatırım önerilerinin sağlık eşitliği açısından değerlendirilmesi; belediyelerde buna yönelik kapasite ve yeterliliği artırmak.
- Kent yoksullarının barınma ve yaşam koşullarını iyileştiren, mevcut projeleri tamamlayıcı, sağlığa özgü sosyal faaliyetler ve programlar geliştirmek ve uygulamak.

- Stratejik arazi kullanımını ve ulaşım planlamasını birleştirmek. Sağlıklı yaşamı destekleyecek trafik politikaları ve yönetmelikleri geliştirmek.
- Fiziksel aktiviteyi özendirilen ve güvenli seyahat yöntemlerini teşvik eden ulaşım politikaları geliştirmek ve uygulamak.
- Temiz ve atık su altyapısını geliştirmek, drenaj sistemlerini iyileştirmek için fiziksel planlama ve kaynaklar sağlamak.
- Kentin tümünde güvenli kamusal açık alan sistemleri yaratmak.
- Şehirdeki gıda fiyat ve kalitesinin dağılımını haritalamak ve eşitsizliği azaltmak için özel önlemler almak.
- Yerel tarımı destekleyerek sağlıklı besin arzını garantiye almak.
- Sağlıklı beslenme ve fiziksel aktiviteler ile ilgili bilgi toplamak ve bunları yaymak.
- Aile sağlık merkezleri aracılığı ile çöküntü içindeki yerleşimlerde, gecekondu mahallelerinde, göçmen nüfusun yoğun olduğu mahallelerde birincil sağlık hizmetleri vermek.
- Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için temizlik kampanyaları yürütmek.
- Tüketici bilgilerini ve sağlık uyarılarını yaymak, tütün ve alkol tüketimini azaltmak ve bırakmayı teşvik edici programları uygulamak.

FİZİKSEL PLANLAMA ÖLÇEĞİNDE ÖNERİLER³²

- Mevcut arazi kullanımının incelenmesi ve gelecekteki kullanımların planlanması süreçlerine aktif yaşama ilişkin konuların dahil edilmesi, sağlık etki değerlendirmesi yapılması.
- Tarihi şehirlerin ve şehir merkezlerinin geleneksel tasarımını korumak. Motorlu araçlarla bireysel ulaşımına bağımlı banliyö tarzı kentsel gelişme ve diğer kullanımlardan izole edilmiş,

³² Bu öneriler Sağlıklı Kentler Birliği'nin 2010 yılında çevirisini yayımladığı "Sağlıklı Bir Şehir Aktif Bir Şehirdir: Fiziksel Aktivite Planlama Rehberi"nden alınmıştır (Sağlıklı Kentler Birliği, 2010).

merkezden uzak ve tek işlevli -örneğin konut sitesi, eğitim kurumu, hastane ya da perakende ticaret alanı gibi- gelişme alanlarının artmasını kontrol altında tutmak.

- Belediyelerin toplumun diğer kısımlarına örnek olarak, kendisine ait birimlerin, eğitim, sağlık ve sosyal tesislerin planlanması ve konumlandırılmasında motorlu araçlara olan bağımlılığını azaltıp yürüme, bisiklete binme ve toplu taşıma kullanımına öncelik vermeleri.

ULAŞIM VE TRAFİK PLANLAMASI KONUSUNDA ÖNERİLER³³

- Şehirlerin ve bölgelerin uzun dönemde motorlu araçlara olan bağımlılığını azaltmak ve yüksek kaliteli, erişimi kolay toplu taşıma imkânlarını artırmak; bunun gerçekleştirilmesinde kentsel planlama, ulaşım ve ekonomik kalkınmadan sorumlu kurumlar ile koordineli bir şekilde çalışmak.
- Mevcut alanlar ve gelecekte oluşturulacak alanlara yönelik bisiklete binme ve yürümeye ilişkin kapsamlı planlar hazırlamak. Bu planların kent ölçeğinde ulaşım planlarıyla bütünleştirilmesi.
- Yayalar, bisikletliler ve arabalar için ayrı yollar inşa etmek. Genişletilmiş, güvenli, kullanışlı ve çekici bisiklet yolları yaratmak.
- Kısa mesafeler içinde kullanılmak üzere ödünç alınabilecek, belediyeye ait bisikletlerden oluşan bir sistem kurmak ve bu hizmete erişim imkânları yaratarak bisiklet kullanımını desteklemek. Memurlara, polislere, parklardaki görevlilere mahallelerde kullanmaları için bisiklet sağlamak.
- Trafik kontrol etmek için hızı sınırlayıcı önlemler almak (örneğin 20 km/saat sınırı olan alanlar oluşturmak), trafik ışıklarının doğru çalışmasını sağlamak, yaya geçitlerini görünür hale

33 A.g.e.

getirmek, trafiği yavaşlatan metotlar uygulamak (örneğin hız kasisleri) ve gerektiğinde önemli kavşaklarda karşıdan karşıya geçişi düzenleyecek personel bulundurmak.

- Yaralanmaların engellenmesi ve kurallara uygunluğun yerleşmesi için bisiklet kullananlar, yayalar ve araç şoförleri için belirgin trafik işaretleri koymak.
- Şehir içerisinde park etmek için alınan ücretleri yükseltmek ya da trafik yoğunluğu olan alanlarda bu ücretleri artırmak. Bu tür ücretlerin getirilerini toplu taşımayı iyileştirmek için kullanmak.
- Toplu taşımaya ve yaya kaldırımları, yaya yolları, bisiklet yolları inşa etmeye ve trafiği azaltmaya dönük projelere sağlanan kaynakları artırmak.
- Toplu taşıma sistemlerinin kent merkezinin çeperindeki duraklarında otoparklar inşa etmek. “Park et ve devam et” (park and ride) sistemleri ile özel araç trafiği ve toplu taşıma trafiğini entegre etmek.
- Kentteki tüm parkları, bisiklet ve yaya yollarını ve spor ve fiziksel aktivite programlarını gösteren bir aktif yaşam haritası oluşturmak ve bunu duyurmak.

KENTSEL TASARIM ÖLÇEĞİNDE ÖNERİLER³⁴

- Yürümeyi ve bisiklete binmeyi cazip bir hale getirmek için işyerlerini, alışveriş merkezlerini, okulları ve sağlık hizmetleri sunan mekânları mahalleler içerisinde ulaşılabilir mesafelere yerleştirmek.
- Sahillere, ırmaklara, göllere ve ormanlara erişimi yaya ve bisiklet yolları ile kolay hale getirmek.
- Yeşil alanları korumak ve geliştirmek. Boş ve çöküntü alanlarının içinde olan uygun arazilerin yeşil ve/veya açık alanlara dönüştürülmesine yönelik teşvikler sağlamak. Aktif yaşam için tüm vatandaşlar tarafından erişilebilecek bir yeşil parklar ve

yollar ağı oluşturmak ve bu ağı meydanlar ve diğer açık alanlar ile desteklemek.

- Yeterli aydınlatma ve görünürlük sağlayan güvenli kamusal alanlar tasarlamak.
- Kamu alanlarına erişim için kolayca görülebilir ve kullanılabilir merdivenler sağlamak ve kent sakinlerinin bu merdivenleri kullanmasını tabelalar ve işaretler aracılığı ile teşvik etmek. Merdiven kullanımını teşvik edecek binalar tasarlamak. Ofis ve sağlık hizmeti sunan binalarda merdivenlerin her daim kullanılabilir olmasını sağlamak.³⁵

TOPLUMSAL UYUM VE SOSYAL KENTSEL GELİŞME KONUSUNDA ÖNERİLER³⁶

- Yapılı çevredeki fiziksel aktivite olanaklarını artıracak çalışmalara çocukların, yaşlıların ve engellilerin katılımını sağlamak.
- Cinsiyeti, yaşı, ırkı, etnik kökeni, gelir seviyesi veya becerileri ne olursa olsun tüm kent sakinlerinin spor ve fiziksel rekreasyon programlarına eşitlikçi bir şekilde erişimini sağlamak. Hassas grupların fiziksel aktivite konusunda aynı seçenek ve fırsatlara erişebilmesi ve tüm vatandaşların aktif bir hayat sürebilmesi için çalışmalar gerçekleştirmek. Hem hizmetleri herkese ulaştırabilmek hem de bu konuda liderlik etmek için belediyelerin rekreasyon politikalarını cinsiyet ve etnik köken ayrımcılığı yapmadan oluşturmak.
- Çokkültürlülüğe ve çeşitliliğe itibar etmek. Toplum içerisindeki farklı kültürlere uygun fiziksel rekreasyon ve aktif yaşam olanakları geliştirmek için beraber çalışmak ve engelleri aşmak için ortak çözümler aramak.

35 Not: Burada merdivenlerin kullanımının artırılması vurgulanmakta beraber tüm kamusal alanların ve tesislerin engelliler tarafından erişilebilirliğinin sağlanması unutulmamalıdır.

36 Sağlıklı Kentler Birliği, 2010.

- Spor, aktif yaşam, kültürel aktiviteler, ulaşım ve doğa ile ilişkili sivil toplum kuruluşlarını desteklemek ve sosyal uyumu ve fiziksel aktivite fırsatlarını artırıcı programlarda ortaklıklar kurmak.
- Kamuya açık alanlarda güvenliği ve emniyeti sağlamak ve suçları önlemek. Yaya ve bisiklet yollarını suç yaratabilecek ya da kazalara neden olabilecek unsurlardan arındırmak; boş arazileri temizlemek ve kollamak; suçu azaltacak tasarım prensipleri kullanmak.
- İnsanların güvenliğe ilişkin olumsuz algı ve yersiz korkularını dindirmek için suç ve trafik kazalarından kaynaklanan yaralanmalar hakkında istatistikler sağlayarak kent sakinlerini bilgilendirmek.
- Aileler, okullar ve işyerlerindeki gruplar için programlar oluşturarak sosyal desteği artırmak.

Bulaşıcı Hastalıkların Önlenmesi

Az ya da çok şiddetli olsun bir salgının toplumun tamamı için önemli olumsuz etkileri olacağı kuşkusuzdur. 2020 yılı itibarı ile yoğunlaşan COVID-19 örneğinde de gördüğümüz gibi salgınlar sağlık sektörünün yanı sıra, ekonomik, beşerî ve toplumsal alanları da etkilemektedir. Salgın hastalıkların yoğun kentsel alanlarda yayılması durumunda temel hizmetler aksayabilir, üretim seviyeleri düşer, malların dağıtımı ve ulaşım aksayacağı için arz sıkıntıları doğabilir. Kentlerde gıda güvencesi tehlikeye girer. Elektrik ve su sistemlerindeki aksamalar sağlık sektörünün işlemlerini tehdit edebilir. Tüm bunlar orta ve uzun vadede olumsuz ekonomik sonuçlara varır. Herhangi bir salgın olayının sonuçları toplumda eşitsiz olarak etki göstereceğinden, var olan sosyoekonomik farklar daha da açılıp eşitsizlikler derinleşebilir. Bu nedenler yüzünden, toplumların, salgınlara karşı hazırlıklı olmaları, sağlık, güvenlik ve refahlarına yönelik gelecekteki diğer tehditlere karşı da dayanıklılıklarını artırıp kentlerin rezilyanslarını güçlendirmeleri gerekir.

Yerel yönetimlerin salgın hastalıkların şehirlerinde yayılması olasılığı karşısında çeşitli müdahaleleri içeren hazırlık planları yapmaları gerekmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün önerdiği “Hazırlık Çerçevesi” (WHO, 2009) farklı sektörlerin birbirine bağımlılığını vurgulayan bir yaklaşıma sahiptir ve beş temel ilkeyi içerir: (1) toplumun tamamını kapsayan bir yaklaşım, (2) her düzeyde hazırlıklı olma, (3) kurumlar ve farklı düzeyler arasındaki kritik bağımlılıklara dikkat edilmesi, (4) senaryoya dayalı bir tepki ve (5) etik ilkelere saygılı normlar.

Ana Fikir

Bulaşıcı hastalıklar ve salgınlar ekonomik, beşerî ve toplumsal alanları da etkiledikleri ve kentlerdeki temel hizmetlere ket vurdukları için yerel yönetimleri bu tür hastalıkların yayılmasını önlemek ve etkilerini azaltmak üzere müdahalelerde bulunmaya zorlamaktadır.

Belediyeler kendi yetki alanları içinde kamusal alanların kalitesi ve temizliği, katı atık yönetimi, çevre sağlığı ve gıda güvenliği politikaları aracılığıyla bu alanda etkili ve acil çözümler üretmeli ve önlemler almalıdırlar.

Meraklısına Notlar

Son yıllarda küresel havayolu ulaşımının yoğunlaşması ile yayılan şiddetli akut solunum sendromu (SARS) salgını, küresel H5N1 salgını tehdidi, Asya'da kentsel yoksulları etkileyen ilaca dirençli tüberkülozun yayılması bulaşıcı hastalıkların kentsel alanlarda yaygınlaşmasına örnektir (WHO, 2003 ve WHO Güneydoğu Asya Bölge Ofisi, 2006). Yassi ve diğerleri (2001) tarafından özetlendiği gibi göç, iklim değişikliği, durgun su, yetersiz drenaj, su taşkınları ve katı atık yönetimindeki eksiklikler yüzünden dang

humması ve sıtma gibi hastalıkların da kentlerde arttığı görülmektedir (WHO, 2008). Son olarak bu kitabın derlenmesi sırasında yayılmaya başlayan COVID-19 salgını, küresel etkisinin boyutu göz önüne alındığında, yüzyılda bir ortaya çıkabilecek bir salgın olarak nitelendirilebilir. Bu salgın, kentleri şimdiye kadar görülmemiş yoğunlukta ve boyutta yeni zorluklarla karşı karşıya getirmiştir. Annie Wilkinson (2020) bu salgının kentte yaşayan yoksul gruplar -ki bunların içinde bazı göçmen ve mültecileri de sayabiliriz- üzerindeki etkilerinin daha da olumsuz olduğunu vurgulayarak, bu etkileri azaltmanın ve kent planlamasında uzun vadeli gelişmeler yapmanın, enformel yerleşimlerin sağlık ve yaşam koşullarının irdelenmesinde kullanılan yaklaşımların değişmesi ile mümkün olabileceğini söylemektedir.

2020 yılının Mart ayından bu yana, COVID-19 salgını, küresel, ulusal ve yerel ölçeklerde getirilen acil çözümler ve alınan önlemler izlendiğinde üç ana kategoride odaklaşan müdahale ve eylem alanları dikkati çekmektedir:

- Salgını yavaşlatma amaçlı acil müdahaleler
  - Bilgi paylaşımı, virüs ve salgın hakkında farkındalık yaratacak müdahaleler vb.
  - Halka açık toplantı, konser ve spor alanlarının kapatılması
  - Kamusal alanlarda hijyeni sağlamaya yönelik uygulamalar ile bireyler arası fiziksel mesafeyi korumak üzere farkındalık yaratmak ve bunu mümkün olduğunca kontrol etmek; toplu taşıma araçlarının, sokak mobilyalarının vs. dezenfeksiyonu
- Bakım ve destek
  - Sağlık kurumları arasında sevk koordinasyonu
  - Destek hizmetlerinin sürekliliğini ve kalitesini sağlamak (örneğin temiz su, elektrik, katı atık toplama hizmeti)
  - Kent sakinlerine gıda yardımları
  - Merkezi idare ile koordinasyon
  - Yerel düzeyde sivil toplum ve özel sektör ile koordinasyon

- Normalleşme ve sonrası için önlem
  - Küresel Salgın Hazırlık Planları - Küresel Salgın Risk Değerlendirmeleri ve yerel ekonomiler, kentlerdeki ortak yaşam alanları ve yaşam kalitesi üzerindeki olumsuz etkilerin bertaraf edilmesi amacı ile salgın sonrası uygulanacak müdahalelerin planlanması
  - Bu amaçla, küresel ölçekte C40 Şehirleri İklim Liderlik Grubu (C40 *Cities Climate Leadership Group*) gibi çeşitli forumlar, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler kurumları da dahil olmak üzere çeşitli kalkınma kuruluşlarının desteği ile kentler arası bilgi ve deneyim alışverişi³⁷
  - Kamusal binalarda ve iş yerlerinde sosyal mesafe koruma protokolleri oluşturmak ve uygulamaları denetlemek, yeni temizlik protokolleri ve hijyen uygulamaları başlatmak, yeni ofis düzenleri, daha esnek çalışma süreleri ve kademeli geri dönüş uygulamaları ile işyerlerindeki yoğunluğu azaltmak³⁸
  - Kamusal alanlarda yayalara ve mahalle sakinlerine fiziksel mesafeyi koruma kurallarına daha kolay uyabilmeleri için yer açmak üzere sokakların araç ulaşımına kapatılması, yeni bisiklet yollarının açılması ve sokaklardaki mekân kalitesinin artırılması
  - Yerel ekonomiye destek amaçlı finansal yardım programları oluşturmak.

37 Bkz. <https://www.c40knowledgehub.org>; <https://blogs.worldbank.org/sustainablecities/cities-are-front-lines-covid-19> ve <https://unhabitat.org/un-habitat-covid-19-response-plan> (Erişim tarihi 2 Temmuz 2020).

38 Bkz. <https://www.rics.org/uk/news-insight/latest-news/news-opinion/re-opening-for-business-insights-from-china/> (Erişim tarihi 2 Temmuz 2020).

Öneriler

- Yerel ölçekte epidemiyoloji ve küresel salgın risk değerlendirmeleri yapmak;
- Yerel ölçekte epidemiyoloji ve küresel salgın hazırlık planları ve ekipleri oluşturmak;
- Kamuoyu ile bilgi paylaşımı ve bulaşıcı hastalıklar hakkında farkındalık yaratacak iletişim aktiviteleri yürütmek;
- Konut alanlarına yakın, yürüme yolları ile erişimi kolay, kaliteli ve çok sayıda park ve yeşil alan yaratmak;
- Çevre sağlığı kapsamında etkili ve verimli bir katı atık yönetimi sistemi oluşturup uygulamak;
- Kamusal binaların, meydanların, park ve bahçelerin, sokakların ve toplu taşıma araçlarının temizliğini sağlamak;
- Yerel vergi ve harçlarda indirim yapmak, ödemeleri ertelemek ya da aflar uygulamak.

Göç ve Psikososyal Sağlık

Fiziksel çevre planlamasının ötesinde yerel yönetimler bütüncül ve kapsamlı bir sağlıklı kent modelinin ayrılmaz parçası olarak toplumsal uyum ve psikososyal sağlığa da gereken önemi vermelidirler. Yüksek kalitede mekânlar yaratan kentsel tasarım; çevre temizliği ve sağlığının yanında psikososyal sağlık, kentsel gelişmenin temelini iyi atılması ve sürdürülebilir olması için önkoşuldur.

Göç, kentlerdeki psikososyal³⁹ sağlık üzerine doğrudan etki yapmaktadır. Özellikle de savaş ve şiddetten kaynaklanan zorunlu göç her zaman kayıp ve travmayı da beraberinde getirmektedir. Hatta göç yolun-

39 Psikososyal kelime anlamıyla birbirini sürekli etkileyen psikolojik ve sosyal etkilerin ilişkisi anlamına gelir.

daki zorlukları atlattı hedef ülkeye ulaştıktan ve güvenli bir yeniden yerleşimden sonra bile insanlar üzerinde stres yaratan faktörler devam etmektedir. Şirin ve Rogers-Şirin (2015) bu tür faktörler arasında ekonomik zorlukları, dil engellerini, sosyal izolasyonu, ayrımcılığı ve ruh sağlığı hizmetlerine erişimin kısıtlılığını dile getirmektedirler. Tüm bunlar mülteciler arasında aşırı kaygı duygusu, depresyon ve travma sonrası stres bozukluklarına (TSSB) yol açmaktadır.

Meraklısına Notlar

UNCHR (2019b) raporuna göre 2018 sonu verilerine dayanarak dünya çapında, siyasi çatışma, savaş ve zulüm nedeniyle 70.8 milyon kişi yerlerinden edilmiştir ve bu mültecilerin %50'si 18 yaşın altındadır. 2016 yılındaki yayınlar, mülteci ve sığınmacıların en az %30,6'sının travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve kaygı ile ilişkili önemli ruhsal sağlık bozukluklarına tabi olduğunu göstermektedir (Whitfield 2017'de Kowitz vd., 2016'dan alıntı). Kızmaz (2018) son yıllarda, genç mülteci nüfusu içinde bir dizi ruhsal sağlık sorununa yol açan sorunların doğası, yaygınlığı ve mekanizması ile ilgili yapılan araştırmalara referans vererek Suriye'deki mülteciler arasında travma sonrası stres bozukluğunun yaygınlık oranlarının (Kızmaz 2018'de Chung vd., 2018'den alıntı) %34 ile %52 arasında değiştiğinin tahmin edildiğini söylemektedir.

Aynı zamanda 2013 yılında Gaziantep'te yapılan bir çalışma (Kızmaz, 2018'de Alpak vd., 2013'den alıntı) mültecilerde post-travmatik stres bozukluğu görülme sıklığını %33,5 olarak saptamıştır. Bu araştırmada Türkiye'deki Suriyeli mülteciler arasında travma sonrası stres bozukluğunun özellikle mülteci kamplarında kalan, 2 veya daha fazla travmatik olaya maruz kalan ve kişisel veya ailevi bir psikiyatrik bozukluk öyküsü olan kadın mültecilerde önemli bir ruhsal soruna dönüştüğü yönündedir (Kızmaz 2018'de Al-

pak vd., 2014'den alıntı). Araştırmalar, çocukluk çağında yaşanan travmaların, yetişkinlikte ruh sağlığı sorunlarının gelişimi için güçlü bir unsur olduğunu ileri sürmektedir (Uğurlu vd, 2016'da Batista & Wiese, 2010; Catani vd., 2008; Farhood vd., 1993'den alıntı). Bu yüzden göçmen ve mülteci gençlerin ruhsal sağlık ihtiyaçlarına erken, etkili ve kültürel olarak hassas müdahalelerle cevap verilmesi büyük önem taşımaktadır (Whitfield, 2017'de Walker, 2005'den alıntı).

Şirin ve diğerleri (2015) New England'daki SHIFA (Göçmen Ailelerin ve Ergenlerin Sağlığını Destekleme) gibi topluluk temelli programları örnek göstererek çok kanallı, kültürel çeşitliliğe duyarlı ve topluluk temelli yaklaşımların önemini vurgulamaktadırlar:

- Farklı ortamlarda, örneğin okullarda, halk merkezlerinde, sağlık merkezlerinde, iş yerlerinde, çok yönlü, kültürel olarak duyarlı hizmetler sunmak;
- Travma belirtilerini tanımaları ve çocukların travmayla başa çıkma becerilerini geliştirmelerine destek verebilmek için eğiticilerin eğitimi;
- Öğrencilerin ilk dillerini korurken hedef ülke dilini öğrenmelerine yardımcı olmak;
- Öğrencilerin destekleyici bir okul ortamında bilgi ve becerilerindeki boşlukları doldurmasına yardımcı olmak;
- Suriye kültürüyle bağlarını kaybetmeden çocukların yeni yurtlarına uyum sağlamalarına yardımcı olmak;
- Travma ve ruh sağlığı sorunlarına çözüm bulmak için aileler ve bireylerle birlikte çalışmak ve kültürel açıdan uygun tedaviyi sağlamak için, mümkün olduğunda, Suriyeli profesyonellerin desteğini almak;
- Mültecilerle ilgili kurum ve kişilerin mültecilerin ihtiyaçları hakkında bilgi edinmelerini ve gerektiğinde çeviri hizmetlerinden ve istişarelerden yararlanabilmelerini sağlamak.

Tüm bunlar, ilk bakışta belediyelerin hizmetleri ile doğrudan ilişkili görünmese bile bir kentin sağlıklı gelişimi, etkili yönetişi ve toplumsal uyumun sağlanabilmesi için temel önkoşullardır. Fiziksel çevre sağlığının yanı sıra, psikososyal sağlık konusunda da belediyelerin üstelenebileceği önemli görevler vardır.

Belediyeler merkezi idare ile yerel halk arasındaki özel konumları sayesinde kent ve semt ölçeklerinde uygulayabilecekleri projelerle kapsayıcı sistemler ve kurumlar oluşturarak sürdürülebilirliği olası, katılımcı, eşitlikçi, güvenli ve sağlıklı kentler yaratabilirler. Tüm bu çabalar kentlerin ve kent sakinlerinin zorluklara karşı rezilyansını artırır.

Ana Fikir

Bütüncül ve kapsamlı bir sağlıklı kent modelinin bileşeni olan psikososyal sağlık, sosyal kentsel kalkınma için büyük bir önem taşımaktadır. Bu alan, belediyelerin temel hizmet alanı içinde olmasa da sosyal yardım ve sağlıkla ilişkili müdahalelerin bir parçası olarak dikkate alınmalı ve diğer sağlık hizmetlerini sunan kurumlarla ortaklıklara girilmelidir. Özellikle yoğun göçün alınmasının ardından toplumsal uyum sürecinin desteklenmesinde psikososyal sağlık bileşeni olmazsa olmazdır.

Öneriler

- Travma belirtilerinin erken teşhisini sağlama amaçlı projelere destek için sağlık ve psikososyal rehabilitasyon hizmetleri sunan kurumlar ile iş birliğine girmek.
- Okullarda, halk merkezlerinde, sağlık merkezlerinde, iş yerlerinde, çok yönlü, kültürel olarak duyarlı hizmetler sunmak.
- Yerel yönetimlerde kent sakinlerine doğrudan hizmet veren bölümler içinde göç ve travma konularında farkındalık ve duyarlılık yaratmak.

4. KENTTE GÜVENLİK VE SAĞLIĞIN KESİŞTİĞİ ALANLAR

Sosyal, demografik, ekonomik ve coğrafyaya bağlı etkenler; kentlerdeki sağlık risklerini, davranış biçimlerini, sağlık hizmetlerine erişimi ve sonuçta kentsel yaşamın ne derece sağlıklı olduğunu belirlemektedir. Birçok açıdan bakıldığında kentte güvenlik ve sağlığın da birbiriyle yakından ilişkili olduğunu görmekteyiz.

Kentte güvenli bir açık alanlar sisteminin olması, altyapı ve hizmetlerin iyi işlemesi, güvenli toplu taşıma sistemleri, yaygın sağlık hizmetlerine kolay ve güvenli erişim tüm kent sakinlerinin olduğu gibi göçmenlerin de yaşam tarzlarını belirler. Bu hizmetler kentteki bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıklara neden olan riskleri azaltır. Bunun yanı sıra, toplumun psikososyal sağlığı farklı grupların karşılıklı güven ve hoşgörü içinde birlikte yaşamının kurallarını koymalarına ve bunlara uymalarına yardım eder. Bu aynı zamanda hane içinde ve dışında cinsiyete dayalı şiddeti azaltır ve kamusal alanlardaki güvenliği artırır.

4.1 Çevre Sağlığı ve Temizlik

Kamu ve çevre sağlığı birçok faktörü içeren çok kapsamlı bir konudur. Bu kitabın çerçevesi içinde kamu sağlığının bir önkoşulu olan çevre sağlığı kapsamında belediyelerin temel hizmetlerinden biri olan kamusal alanların temizliği; bu alanlardaki katı atığın toplanması ve enformel sektörün katı atık yönetim sistemine entegrasyonu açısından irdelenmektedir. Döngüsel bir ekonominin parçası olarak entegre katı atık yönetimi; tüm paydaşların ortaklaşa yürüttüğü, atığın azaltılması, yeniden kullanım ve geri dönüşüm ve kaynakların geri kazanımı stratejilerini içeren bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır.

Düzenli olarak toplanmayan ve bertaraf edilmeyen katı atıkların biriktiği alanlar böcekler, haşarat ve leşle beslenen hayvanlar için bir üreme alanı olabilir. Bu da hava ve su kaynaklı hastalıklara neden olabilir. 2009'da UN-Habitat tarafından yapılan araştırmalar, atığın sık toplanmadığı alanlarda, sıkça toplandığı alanlara göre, ishalin iki kat ve akut solunum yolu enfeksiyonlarının altı kat daha fazla olduğunu göstermektedir (Hoornweg ve Bhada-Tata, 2012'de UN-Habitat 2009'dan alın-

tı). Kaza ve diğerlerine (2018) göre katı atık yönetimi doğal çevreye ve toplumunun geniş bir kesimine etki eder. Yerel ve bölgesel düzeylerde, yetersiz ve düzensiz atık toplama, uygun olmayan çöp bertaraf etme yöntemlerinin kullanılması ve tesislerin uygun olmayan şekilde konumlandırılması evre ve halk sađlđı üzerinde olumsuz etkilere neden olur. Küresel ölçekte ise katı atıkların uygun bir şekilde toplanmaması ve işlenmemesi okyanuslardaki en büyük kirlilik kaynaklarından biridir ve iklim değişikliğini tetikler.

şekil 4.1: Kentte Güvenlik ve Sađlđın Kesiştiği Alanlar

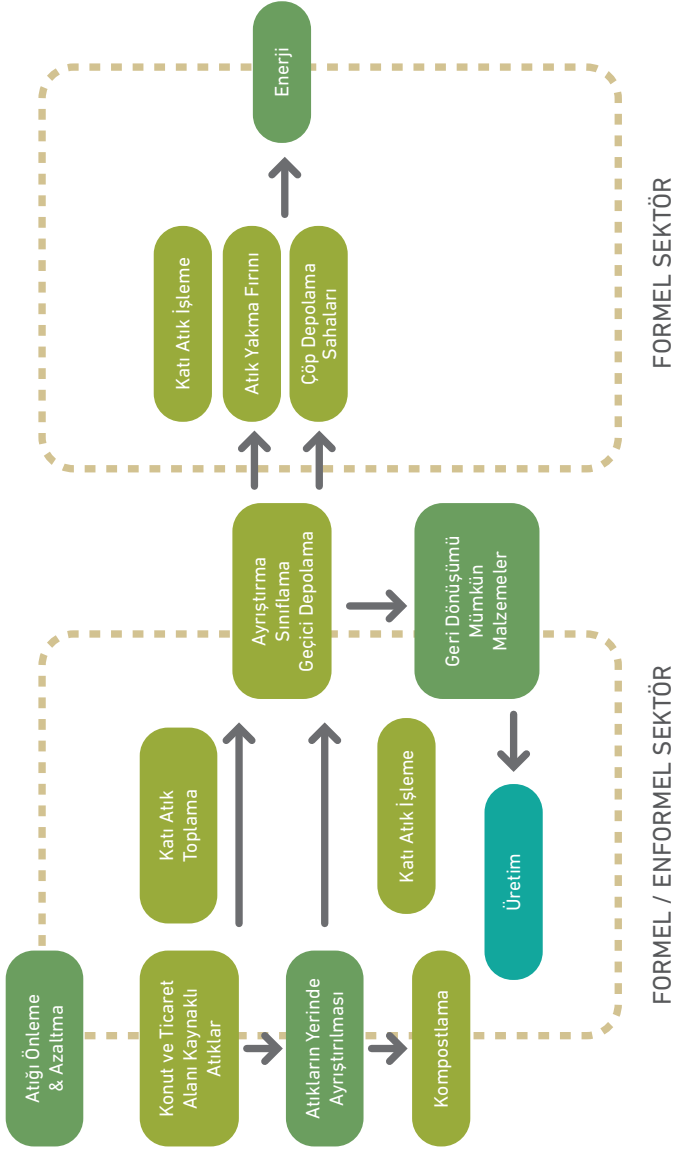
Ana Fikir

Katı atık yönetiminde ekonomi ve doğal çevre açısından en etkili çözüm döngüsel bir ekonominin koşullarını sağlayarak atığın üretimini en aza indirmektir. Bu, geniş toplumsal üretim ve tüketim koşullarına bağlı bir kalkınma modeli olarak uzun vadeli ve ulaşılabilecek zor bir hedef olarak görülse de katı atığın etkili ve verimli yönetimi için yerel ölçekte uygulanabilecek müdahaleler vardır. Enformel sektörü de içeren paydaşlar arası iş birliğine dayanan entegre katı atık yönetimi, belediyelerin temel hizmetlerinden biri olan kamusal alanların temizliğini de içeren katı atığın toplanması, ayrıştırılması, mümkün olduğunca bazı atıkların yeniden kullanımı ya da malzemelerin geri dönüşümü ve kaynakların geri kazanımı stratejilerini uygulamaya geçiren bir yaklaşımdır.

Entegre Katı Atık Yönetimi

Kentlerde etkili ve verimli bir katı atık yönetimi sistemi halk sağlığını korumak için şarttır. Hoornweg ve Bhada-Tata'nın (2012) tanımına göre, Entegre Sürdürülebilir Katı Atık Yönetimi, uygun teknoloji ile uygun çalışma koşullarının sağlandığı ve farklı paydaşlar ile yerel yönetim arasındaki iş birliği kurallarının belirlendiği kapsamlı bir yaklaşım gerektirir. Doğal çevre açısından sürdürülebilirlik, ekonomik açıdan karşılanabilirlik ve toplumsal açıdan kolayca kabul edilebilirliği amaçlayan bir toplama, arıtma, geri kazanım ve bertaraf yöntemidir.

Katı atık yönetimi hizmetleri tipik olarak doğrudan evlerden ve ticari kuruluşlardan atık toplama, bunların bir toplama noktasına veya aktarma istasyonuna nakli, buradan nihai bir arıtma veya depolama alanına taşıma, atıkların işlenmesi ve bertaraf edilmesi ile sokak ve drenajların temizliğini içerir (Kaza ve diğerleri, 2018). Bu hizmetleri içeren bir dizi idari ve işlevsel model vardır. Aşağıdaki grafik tipik bir katı atık yönetim sisteminin aşamalarını, yani atığın oluşumu, toplanması, ayrımı, depolanması, mümkün olan kısmının geri dönüşümü veya kompostlanması, artıkların çöp fırınlarında yakılarak ya da depolama sahaları aracılığı ile bertaraf edilmesini gösterir.

Kaynak: Savaşpın Kavganhan, Naomi Milstein, Alokannanda, Nath and Angela Maria Simoes' den (2017: 39) yeşiri ve yapıtama.

Şekil 4.2: Entegre Katı Atık Sistemi

Katı atık yönetimi belediyelerin ana görevleri arasında yer almaktadır. Yine de bu sistem içinde belediyelerin yanı sıra, hane halklarından, özel sektör ve kayıt dışı ekonominin aktörlerine kadar yayılan birçok paydaş vardır. Kent sakinleri, parkende ve toptan ticaret, diğer küçük ölçekli üretim sektörleri ve haneler çöpün kaynağında ayrıştırılması işlevini yüklenebilirler. Kayıt dışı sektör genelde çöp toplama ve ayrıştırma gibi değer zincirinin alt aşamalarında yer alırken, özel sektör daha üst düzeyde kurumsallaşmış alanlarda, örneğin depolama sahalarının ve ocakların yönetimi ya da geri dönüşüm sistemlerinin işletilmesi gibi adımlarda sürece dahil olabilir. Bütüncül bir sistemin iyi işlemesi ancak bu sisteme dahil olan her bir parçanın görevini etkili ve verimli olarak yerine getirmesi ile mümkündür. Yerel yönetimler, yukarıdaki grafikte görselleştirilmiş model bazında, kendi şehirlerinin özel sistemini analiz edip iyi işleyen ve işlemeyen öğeleri irdelemek yolu ile kendileri için en uygun olabilecek araçları ve planları üretebilirler. Bu yaklaşımda sistemin tüm teknik ve idari yönleri dikkate alınarak çeşitli uygun teknolojilerin kullanılmasıyla atık yönetim sistemi bir bütün olarak optimize edilir.

Aşamalar	Teknik Öğeler	İdari Öğeler
Atıkların Oluşumu	<ul style="list-style-type: none"> • Atık azaltma • Atık ayrıştırma • Kaynakta atık işleme ve depolama • Kamusal alanların temizliği	<ul style="list-style-type: none"> • Politikaların oluşturulması ve uygulanması • Stratejiler ve uygulama planları • Çeşitli toplulukların seferber edilmesi • Halk eğitimi • Özel sektörün katılımı
Atıkların Toplanması	<ul style="list-style-type: none"> • Etkili atık toplama sistemi • Atık transferi • Atık ayrıştırma • Atık işleme	<ul style="list-style-type: none"> • Paydaşlar arasındaki anlaşmazlıkların çözümü • Mevzuat ve standartların yürürlüğe girmesi • Düzenlemelerin uygulanması • İzleme ve değerlendirme • Kurumsal gelişim
Atıkların Değerlendirilmesi ya da Bertaraf Edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Atık işleme • Geri dönüşümlü ürün imalatı ve pazarlaması • Düzenli depolama sahası	<ul style="list-style-type: none"> • İnsan kaynakları yönetimi ve kapasite geliştirme • Maliyet azaltma ve gelir yaratma • Bilgi ve iletişim yönetimi

Tablo 4.1: Entegre Katı Atık Yönetimi'nin Teknik ve İdari Yönleri⁴⁰

⁴⁰ <https://www.publichealthnotes.com/solid-waste-management/>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.

Kentsel gelişme ve evre sağlığının kilit noktalarından biri de inşaat ve yıkım atıklarının yönetimidir. 2006 yılındayken Avrupa’da toplam atık üretiminin öte biri olan, yılda yaklaşık 1 milyar tona varan hafriyat atıkları genelde beton, tuğla, alçıtaşı, ahşap, cam vb. geri dönüşümü mümkün olan maddeleri içermektedir (Sakai ve diğerleri, 2017). Kitle-sel g alan kentlerde formal ya da enformel olsun yapılaşma ve kentsel dönüşüm yoğunlaşmakta ve inşaat ve yıkım atıkları artmaktadır. Atık yönetiminin iyi işlemediği bir ortamda bu tür atıklar özellikle kent çeperlerinde -yani tarımsal ve doğal alanlarda- evre sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir.

İnşaat ve yıkım atıklarının yönetiminde de diğer katı atık yönetimi hi-yerarşisinde olduğu gibi (nleme, yeniden kullanma, geri dönüşüm ve enerjinin geri kazanımını içeren bir sistemde) nleme her zaman diğer adımlara göre tercih edilen bir müdahaledir. Onun ardından yeniden kullanma ve geri dönüşüm gelir. İnşaat sektöründe tasarım, mühendislik ve malzeme ile ilişkili çözümler, israfı büyük ölçüde engelleyebilir. Yine yapı malzemeleri ve parçalarının çoğu yeniden kullanılabilir. Bu adımda özellikle de yıkım faaliyetlerinde ve ikinci el metal ticaretinde enformel sektörün rolü büyüktür. Yeniden kullanımı ya da geri dönüşümü mümkün inşaat ve yıkım atıkları, kent çeperlerindeki yasadışı çöp yığınlarının büyük bir kısmını kapsar ve evre sağlığına ve estetiğine olumsuz etki eder.

Belediyelerin, katı atık yönetimi planlarında inşaat ve yıkımlardan kaynaklanan atıklara özel yer vermeleri gerekir.

Kamusal Alanların Temizliği

Sokaklar, parklar ve ocuk oyun alanları gibi kamusal alanların gündelik bakım ve temizliğinde gündelik çöplerin ve yasadışı çöp yığınların toplanması temel hizmetlerden biridir. Bu, kamusal açık alanlardaki yaşam kalitesine önemli katkıda bulunur.

Öneriler

- Kamusal alanlara, parklara, çocuk oyun alanlarına, sokak ve caddelere kullanımı ve temizliği kolay, iyi tasarlanmış sokak mobilyaları kapsamında yeterli sayıda ve kapasitede çöp kutuları yerleştirmek gerekmektedir. Bu kutular sıkça boşaltılmalıdır.
- Büyük hacimli atıkların daha yoğun olduğu alanlarda, örneğin pazarların, toptan veya parkende ticaretin yoğun olduğu yerlerde, ticari atık toplama yeterliliği gözden geçirilmelidir.
- Atıkların kaynağı ve miktarını anlamak için çöp kutularının kullanımı ve çöpler analiz edilmelidir.
- Kapasitesinin ötesinde kullanılan ve dolup taşan çöp kutularının kent sakinleri ya da toplama ekipleri tarafından rapor edildiği bir iletişim mekanizması kurulmalıdır. Çöp konteynerlerini amacı dışında kullanan dükkân veya işletme ile iletişime geçip uyarılabilir.
- Katı atıkların yerinde ayrıştırılması, çöprü azaltma (*reduce*), yeniden kullanma (*reuse*) ve geri dönüşüm (*recycle*) ile katı atıklarının oluşumunu engellemek teşvik edilmelidir. Çöp toplama, ayrıştırma konularında farkındalık yaratacak kampanyalar düzenlenip gerekli yerlere uyarıcı tabelalar yerleştirilebilir.
- Yerel yönetimler katı atık toplamada informal sektöre özgü projeler üretip geri dönüşümün etkili ve verimli bir şekilde yapılmasını sağlayabilirler.
- Sokak temizliğinden sorumlu, sokakları süpüren çöp ekiplerinin ve kutuları boşaltan çöp toplama ekiplerinin çalışmaları koordine edilmelidir.
- Yasadışı çöp yığınlarını engellemek, büyük hacimli, inşaat ve yıkım atıklarının düzenli bir şekilde bertaraf edilmesini sağlamak için şantiyelerin yakın gözetimi, resmi çöp depolama alanına gelen araçların kayıtlarının düzenli tutulması ve halkın yasadışı çöp yığınlarını raporlanmasında iş birliği gereklidir.

Çevre temizliğinin sağlanması katı atıkların toplanması ve kamusal alanların temizlenmesinin ötesinde bir yaklaşım ise atık oluşunun engellenmesidir. Katı atık oluşumunu engellemek için kullanılan üç önemli strateji, atık azaltma (*reduce*), yeniden kullanım (*reuse*) ve geri dönüşümdür (*recycle*). Bazı durumlarda geri kazanım da (*recovery*) bu yöntemler arasında değerlendirilebilir. Günümüzde katı atık konusunda döngüsel ekonomiye (*circular economy*) geçişi destekleyen yaklaşım da atık yönetimine yeni bir perspektif getirmektedir.

Özellikle yoğun bir göç akınıyla büyüyen kentlerde belediyeler katı atık yönetiminde bu tür yenilikçi çözümler üretebilirler. Bu bir yandan çevre sağlığına olumlu etki ederken, öte yandan da enformel sektörün entegrasyonunu ve yerel ekonomik kalkınmayı destekler.

Kaynak: <https://hkccare.com/atik-yonetimi-nerdir/>

Şekil 4.3: Katı Atık Yönetimi ve İşleme Seçenekleri

Meraklısına Notlar

Maddelerin gerçekten de atık haline gelinceye kadar atık yönetimi sistemleri üzerinde hiçbir yük oluşturmadıkları varsayıldığı için, atık yönetim sistemleri atık üretimi aşamasından başlanarak ele alınır (Sakai vd., 2017). Daha güncel analiz metotları ise ürünlerin üretim aşamalarını da içermektedir. Özellikle gıda, piller ve araç parçalarının üretiminde atığın engellenmesi çeşitli kaynakların yanlış kullanımını önlemek konusunda büyük önem arz etmektedir. 3R (*reduce, reuse ve recycle*) yani atıkları azaltma, yeniden kullanma ve geri dönüşümün yanında atık önleme de dahil olmak üzere kaynak yönetimi politikalarının çok önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Malzeme ve Madde Akış Analizleri⁴¹ (MFA - *Material Flow Analysis* ve SFA - *Substance Flow Analysis*) ya da Yaşam Döngüsü Analizi⁴² (LCA - *Life Cycle Analysis*) kullanan yaklaşımlar, ekonomik ve sosyal yönler gibi birden fazla kriteri dikkate almak için birbirleriyle veya diğer metodolojilerle de birleştirilebilir (Sakai ve diğerleri, 2017). Belediyeler atık yönetim sistemlerini bu metot ve prensipleri göz önünde bulunduracak şekilde planlamalıdır.

41 “Malzeme Akış Analizi (MAA) bir sistemdeki (şehir, ülke vb.) ve belli bir zaman dilimi içindeki madde (su, gıda, dışkı, atık, atık su vb.) akışlarının ve işlemlerinin miktarlarının belirlenmesi ve analizidir. MAA maddenin korunması yasasına dayanır; akışlar ton/yıl veya ton/kışı/yıl olarak ifade edilir” (Aydın, 2020: 92). Ayrıca bkz. https://tr.qwe.wiki/wiki/Material_flow_analysis. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.

42 “Yaşam Döngüsü Analizi, bir ürün ya da hizmet üretiminde kullanılan ham maddelerin elde edilmesinden başlayarak, ilgili tüm üretim, sevkiyat, tüketici tarafından kullanım ve kullanım sonrası atık olarak bertarafı da kapsayan yaşam döngüsünün farklı aşamalarındaki çevresel etkilerini belirlemek, raporlamak ve yönetmek için kullanılan bir yöntemdir.” <https://rec.org.tr/2017/02/02/yasam-dongusu-analizi/>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.

Örnekler

KENT VE MAHALLE ÖLÇEĞİNDE ÖRNEKLER

Ordóñez ve diğerleri (2019) ikincil malzemelere veya imalat araçlarına erişimi sağlayarak yeniden kullanım ve yeniden üretimi kolaylaştıran mevcut on beş girişimi analiz ederek Avrupa'daki kentsel yeniden üretim merkezleri (CURE - *Centers for Urban Remanufacture*) hakkında bilgi vermektedirler.

Geri dönüşümü mümkün malzemelerin kullanımını destekleyen projeler:

Projenin Adı: *Guldminen*

Projenin Yeri: 400 m²'lik depo ve atölye alanı, geri dönüşüm merkezi, Vasbygade, Kopenhag

Organizasyon Tipi: Geri dönüşüm malzemelerinin kullanımını test etmek amacıyla kurulmuş ve belediye tarafından yürütölen 3 yıllık proje

Ana Faaliyetler ve Sonuçlar: Belediye, yeniden kullanım ve geri dönüşüm malzemeleri ile çalışan 12 proje seçmiş. Her grup kendi kendine organize olmuş bir girişim ve toplamda, ilk bir yıl süresince geri dönüşüm istasyonundaki malzemenin %1'ini kullanmışlar.

Süre: 2015–2018

Projenin Adı: *Återbruket*

Projenin İnternet Adresi: www.goteborg.se/aterbruket

Projenin Yeri: İsveç, Göteborg, Alelyckan'daki geri dönüşüm merkezinde bulunan yaklaşık 1800 m²'lik depo

Organizasyon Tipi: Kâr amaçlı olmayan, belediye tarafından işletölen ikinci el malzeme deposu. 5 çalışanın yanı sıra 3,5 tam zamanlı ek personele karşılık gelen kursiyerler ve destek personeli var.

Ana Faaliyetler ve Sonuçlar: Deponun ana faaliyeti geri dönüşüm merkezine getirilen atıklar arasından yeniden kullanılabilir malzemeleri ayırmak, kullanıma ve satışa sunmak. İhtiyaç duymadıkları eşyaları ya da malzemeyi getiren kimseler bunların yeniden kullanılmasına izin veriyorsa bu malzemeler aynı yerdeki bir ikinci el dükkânında veya özellikle kullanılmış inşaat malzemesi ve diğer yapı parçaları satışına odaklanan Återbruket'te satışa sunuluyor.

Süre: 2007'den beri aktif

Onarma ve yeniden kullanma kültürünü canlandırmaya yönelik, kent ve semt ölçeğindeki projeler:

Projenin Adı: *Bike Kitchen North East*

Projenin İnternet Adresi: <https://bikekitchennortheast.wordpress.com>

Projenin Yeri: Almanya, Berlin, Weissensee'de yaklaşık 40m2'lik atölye

Organizasyon Tipi: İnsanlara bisiklet tamirini öğretmeyi ve yardım etmeyi amaçlayan kâr amacı gütmeyen grup

Ana Faaliyetler ve Sonuçlar: Ana faaliyetler arasında bağışlanmış bisikletleri toplamak, kullanılmayacak durumdaki eski bisikletleri yedek parça elde etmek için sökmek, atölye alanını düzenleyip bisikletlerini tamir etmek isteyen ve bununla ilgili soruları olan kimselere yardım etmek, bisikletle ilgili etkinlikler düzenlemek ve şehirde bisiklet kullanmayı teşvik etmek sayılabilir.

Süre: 2013'ten beri

Projenin Adı: *Fixoteket*

Projenin İnternet Adresi: <https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/tips-fran-kretslopp-och-vatten/fixoteket/>

Projenin Yeri: İsveç'te Göteborg'un farklı bölgelerinde 100–145 m2 arasında alan sahip, kamuya açık, bireylerin ve toplulukların kullanabildiği 4 adet mekân

Organizasyon Tipi: Yeniden kullanılabilir atıkların paylaşılmasını, yeniden kullanılmasını, onarılmasını ve geri dönüştürül-

mesini kolaylaştırabilmeyi test etmek için uygulanmış, belediye tarafından yerel konut dernekleri ile iş birliği içinde y¼r¼t¼len iki yıllık proje

Ana Faaliyetler ve Sonuçlar: Kent sakinleri bu mekânlarda yeniden kullanılabilecek ya da geri d¼n¼ř¼m¼ m¼mk¼n atıkları değiştirip onarabilir, araç ¼d¼n¼ę alabilir ve atıklarla ilgili organize edilmiş etkinliklere katılabilir. Bu yenilikçi proje, mini geri d¼n¼ř¼m¼ ve yeniden kullanım merkezlerinin mahalleler için toplantı alanları ve ¼ęretim merkezleri olarak nasıl işlev g¼rebileceęini g¼stermeyi amaçlamaktadır. G¼teborg'un farklı semtlerinde d¼rt mahallede mini geri d¼n¼ř¼m¼ ve yeniden kullanım merkezi kurulmuş, test edilip değerlendirilmiştir. Projenin, t¼ketime yeni s¼rd¼r¼lebilir alternatifler sunarak hane halklarının atık üretim hacmini azaltmaya yardımcı olması beklenmektedir. 2019 yılında projenin sonuğlanmasından sonra d¼rt mekândan bir tanesi kapatılmış olmasına karşın Rannebergen, Bostadsbolaget ve Hammarkullen'deki d¼kkânların g¼n¼ll¼ler ya da Kiracılar Birliği ve b¼lge y¼netimlerinin kurduğu dernekler tarafından devralınması planlanmaktadır.

S¼re: 2017-2019

¼kinci el eşya ve malzemelerin değiş tokuşunu destekleyerek atık oluşumunu azaltmayı hedefleyen, kent ¼lęekli projeler:

Projenin Adı: BSR *Berliner Stadtreinigung* (Berlin Kenti Temizlik Firması) Değiş Tokuş ve Bağış Platformu

Projenin İnternet Adresi: <https://www.bsr.de/tausch-und-versehenmarkt-20985.php>

Projenin Yeri: Dijital değiş tokuş ve bağış platformu

Organizasyon Tipi: Berlin kentine ait katı atık y¼netimi ve temizlik firması

Ana Faaliyetler ve Sonuçlar: Berlin Kenti Temizlik Firması BSR tarafından kent ¼lęeęinde y¼r¼t¼len ve b¼y¼k hacimli atıkları azaltmayı amaçlayan dijital platform

S¼re: 2004'ten beri

Projenin Adı: *Stillbruch*

Projenin İnternet Adresi: <https://www.stilbruch.de>

Projenin Yeri: Almanya'da Hamburg'un üç ilçesinde yaklaşık 3.500 m2 ikinci el dükkân

Organizasyon Tipi: Hamburg Belediyesi tarafından kâr amacı gütmeyen israfı azaltmak için işletilen ikinci el satış dükkânları

Ana Faaliyetler ve Sonuçlar: 74 çalışan ile ikinci el mobilya ve ev eşyalarının gerektiğinde onarımı, sunumu ve satışı ana faaliyetlerdir.

Süre: 2014'ten beri

Yeniden kullanımı ve teknolojiye erişimi destekleyen kent ve semt ölçekli projeler:

Projenin Adı: *Fab Lab Berlin*

Projenin İnternet Adresi:

Projenin Yeri: Almanya, Berlin, Prenzlauer Berg'de yaklaşık 500 m2'lik bir bina

Organizasyon Tipi: Ottobock şirketi tarafından sübvansede edilmiş olan, kent sakinlerinin ve toplulukların sunulan malzeme, alet ve makineleri kullanmak için aidat ödedikleri bir proje.

Ana Faaliyetler ve Sonuçlar: Projenin ana amacı, insanların en son üretim teknolojileriyle çalışması, yeni teknolojik araçlar ve gereçleri tanıması, benzer düşünen, yaratıcı ve girişimci kişilerle tanışıp iş birliğine girmesi ve kendi projelerini geliştirmesi için sunulmuş bir alan yaratmaktır. Bu pratiğe yönelik laboratuvarlarda modern dijital imalat araçlarını kullanıma sunup, yaygınlaştırmak, yeni prototip makineler geliştirmek ve bilgiyi geliştirip yaymak ana aktivitelerden bazılarıdır.

Süre: 2013 -2018

Projenin Adı: *GreenFabLab*

Projenin İnternet Adresi: <https://greenfablab.org>

Projenin Yeri: İspanya'nın Barselona kentinde Cerdanyola des Vallès'de yaklaşık 500 m2 alanda yer alan laboratuvarlar

Organizasyon Tipi: Katalan İleri Mimari Enstitüsü ile iş birliğinde laboratuvarlardaki araç ve makineleri kullanmak için alı-

nan üyelik ücretleri ile finanse edilen sivil toplum kuruluşu Ana Faaliyetler ve Sonuçlar: Bu kamuya açık fabrikasyon laboratuvarı, 21. yüzyıl şehirlerini yenilemek için doğadan öğrenmenin mümkün olduğu anlayışına dayanarak, kendi kendine yeterli bir yaşam alanı ve araştırma merkezi oluşturmaya odaklanıyor. Burada yenilenebilir malzemelerin yerel olarak üretilmesi ve ürünlerin geliştirilmesi için ikinci el malzemelerin kullanılması üzerinde çalışmalar yapılmaktadır.
Süre: 2011'den beri
(Ordóñez vd. 2019, 5 & 6)

Başarı Faktörleri

- Geri dönüşümü kolaylaştıracak ara kurumlar ve mahalle ölçeğinde erişilebilir ve kolay ulaşılabilir mekânlar yaratmak
- Katı atık yönetimini ve geri dönüşümü değer zinciri içinde irdeleyip zincirin eksik halkalarını tamamlamak
- Kamuoyunda farkındalık yaratmak; onarım ve tekrar kullanma kültürünü canlandırmak
- Sosyal medya ve dijital platformlarla daha modern iletişim teknolojilerini kullanmak
- Yaratıcılığı desteklemek

Meraklısına Notlar

DÖNGÜSEL EKONOMİ

Atıkların önlenmesi konusunda son dönemlerde ivme kazanan bir kavram da döngüsel ekonomidir (*circular economy*). Bu modele göre çevresel etkileri en aza indiren verimli bir ekonomik gelişme modeli mümkün olabilir. Döngüsel ekonomide, ürünler yeniden kullanım döngüsüne katılmaları kolaylaştırılmak üzere tasarlanmış ve optimize edilmiştir. Amaç, sarf edilen malzemelerin ömrünü uzatmak ve atık depolamanın çevresel etkisini en aza indirmektir. Bu ekonomik modele göre hızlı teknolojik ilerlemeye tabi bilgisayarlar ve kolayca ayrışmayan metal ve plastik içeren diğer dayanıklı ürünlerin daha kolay bertaraf edilmeleri ve yeniden kullanımlarının teşviki tasarım sürecinin bir parçasıdır.

Ellen Mac Arthur Foundation (2019), yayımladığı kentler için döngüsel ekonomi el kitabında doğal kaynak tüketiminin %75'inin kentlerde meydana geldiğini, şehirlerin küresel atıkların %50'sini ve sera gazı emisyonlarının %60-80'ini ürettiklerini vurgulamaktadır. Bu göstergeler hammaddelerin topraktan çıkarılması, endüstriyel üretim ve ürünlerin ömürlerini doldurduktan sonra -hatta bazen daha da önce- elden çıkarılmasına dayanan doğrusal bir ekonomik modelin belirtileridir. Bu endüstriyel modelin karşıtı olarak döngüsel bir ekonomi, büyümeyi yeniden tanımlamayı ve toplum genelinde olumlu faydalara odaklanmayı amaçlamaktadır. Ellen Mac Arthur Foundation'a göre döngüsel ekonomiye geçiş uzun vadeli esneklik oluşturan, iş ve ekonomik fırsatlar yaratan, çevresel ve toplumsal faydalar sağlayan sistemik bir değişimi temsil eder.

Ekonomik faaliyetin sonlu kaynakların tüketilmesinden kademeli olarak uzaklaşmasını, atıkların sistem dışına alınmasını ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi destekleyen döngüsel model üç ilkeye dayanmaktadır:

- Atık ve kirliliğin ürünlerin yeniden tasarımı yoluyla en aza indirilmesi
- Ürünleri ve malzemeleri dayanıklı hale getirip uzun süre kullanımda tutmak
- Doğal sistemlerin yenilenmesini teşvik etmek⁴³

Ellen Mac Arthur Foundation (2019) şehirlerde döngüsel ekonomi vizyonunun uygulanmasının aşağıda sıralanan ekonomik, sosyal ve çevresel faydaları sağlayabileceğini öngörmektedir:

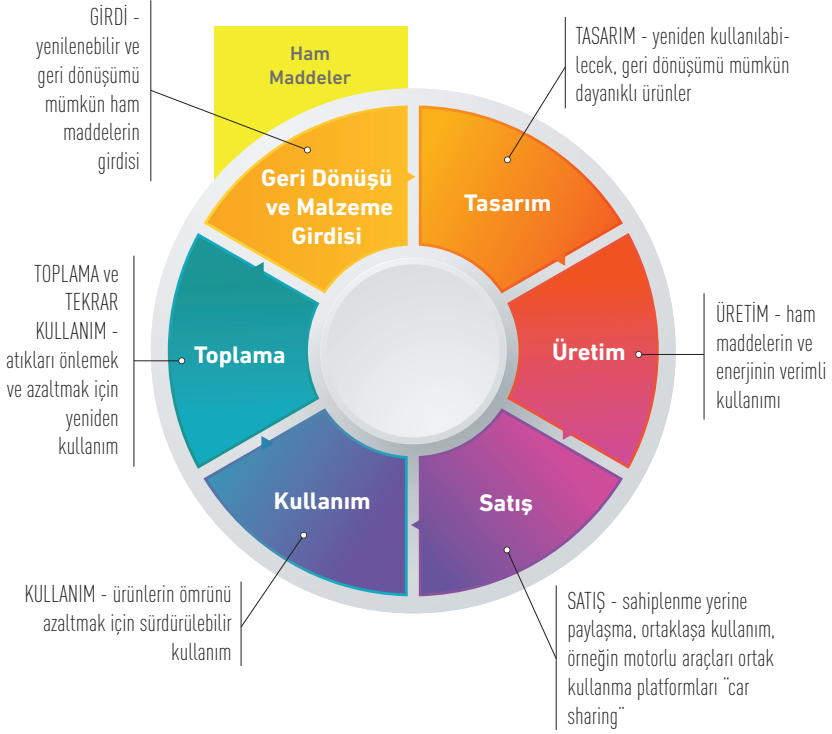
- Trafik sıkışıklığının azalması, israfın azaltılması ve maliyetlerin azaltılması yoluyla ekonomik verimliliğin arttığı, yeni büyüme ve iş fırsatlarının beceri gelişimini destekleyebildiği, gelişen bir şehir;
- Düşük karbon emisyonu ve çevre kirliliğinin azaltılması sonucu iyileşen hava kalitesi ve kentsel sağlık ile sosyal etkileşimleri teşvik eden yaşanabilir bir şehir;
- Malzemeleri daha uzun süre kullanımda tutan ve ham maddeler üzerindeki baskıyı azaltan hem yerel hem de bölgesel üretim kapasitelerini değerlendiren ve dijital teknolojiden yararlanan rezilyant bir kent.

Bu sonuçlara ulaşmak için örneğin konut, ulaşım ve yerel ekonomik kalkınma sektörlerindeki kentsel sistemlerin planlanması, tasarlanması ve finansman modelleri döngüsel ekonomi prensipleri çerçevesinde yeniden düzenlenmelidir. Yerel yönetimler bu konuda da kamu, özel sektör ve sivil toplum arasındaki ilişkileri koordine edebilecek özel konumları sayesinde öncülük edebilirler.

43 <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy/concept>

**KAMU GÜVENLİĞİ VE HALK SAĞLIĞINDA
ÖNLEYİCİ YAKLAŞIM: GÖÇTEN ETKİLENEN BELEDİYELEER
İÇİN KENTSEL TASARIM VE PLANLAMA ÇÖZÜMLERİ**

Kaynak: <https://www.kfz.de/stories/environment/natural-resources/circular-economy-infographic/>

Şekil 4.4: Döngüsel Ekonomi

Meraklısına Notlar

AVRUPA BİRLİğİ'NİN DÖNGÜSEL EKONOMİ VİZYONU

Aralık 2015'te Avrupa Komisyonu, dōngüsel ekonomi için Avrupa Birliği Eylem Planı'nı kabul etti (AB, 2015). 2018 yılında Avrupa Birliği, Eylem Planı'nın uygulanmasını ve Avrupa Birliği'nin dōngüsel ekonomi vizyonunu destekleyen bir dizi önlem kabul etmiştir (AB, 2018a). Bu önlemler şöyledir:

- Tüm plastik ambalajları 2030 yılına kadar geri dönüştürülebilir hale getirmek ve plastik geri dönüşümünün ekonomisini ve kalitesini artırmak için bütünsel bir strateji tanımlamak
- Atık, tüketici ürünleri ve kimyasallarla ilgili mevzuatı entegre etmenin yollarını bulup sunmak
- Üretim, tüketim, atık yönetimi ve yatırımlar için dōngüsel ana hatlarını dōngüsel ekonomi çerçevesinde belirlemek
- Ekonomide kullanılan en yaygın malzemelerin dōngüsel tüketimi için eylemleri tanımlamak

Avrupa dışında da dōngüsel ekonomi kavramı yavaş yavaş ulusal ve yerel yönetimler tarafından benimsenmekte ve benzer hedeflerin ve yatırımların gelişimini yönlendirmektedir. (Kaza ve diğerleri, 2018)

4.2 Kentlerde Gıda Güvencesi ve Güvenliği

Önceki bölümde de belirtildiği gibi kentlerdeki plansız arazi kullanımı, kontrolsüz ve mekânda yayılmış olumsuz kentleşme eğilimleri de var olan kaynaklara ulaşımdaki eşitsizliği artırmakta ve kent sakinlerinin sağlığına zarar vermektedir. Sistemsiz ve kontrolsüz bir arazi kullanımının yol açtığı kentsel gelişme ve yayılma kent çerperindeki tarım arazilerinin yok olmasına neden olarak sağlıklı ve ucuz gıdaya erişimi olumsuz

etkiler. Mekâna yayılarak büyümüş bir kent içindeki uzun mesafeler ve trafığın yoğunluğu yüzünden artan işe gidip gelme süreleri, hane halklarına sağlıklı öğünler hazırlamak için kalan zamanı daraltır. Altyapısı olmayan enformel yerleşmelerde ya da kent merkezlerindeki çöküntü alanlarında yaşayan kimselerin güvenli bir şekilde gıda hazırlama için gerekli olan mutfak alanı, soğutma veya temiz su gibi olanakları olmayabilir. Tüm bu koşullar, özellikle göçmenler ve mülteciler gibi dezavantajlı gruplar arasında, kalorisini yüksek ve besin değeri düşük hazır gıdalara olan eğilimi artırır. İklim değişikliğinin etkileri de gıda üretimi için gerekli olan kaynaklara da yansıyor gıdaların sağlanabilirliğini, yeterliğini ve bazı bölgelerde erişimini zayıflatmaktadır.

Yerel ölçekteki gıda arzında düşme, hayat tarzlarında ve beslenme alışkanlıklarındaki değişiklikler, kent sakinlerinin beslenmesinde ve sonuçta sağlığında olumsuz etki yaratır. Bu çerçevede içinde gıda güvencesini (*food security*) ve gıda güvenliğini (*food safety*) sağlamak kentlerde sağlığın korunmasının önkoşullarından biridir.

Ana Fikir

Kentlerde sağlığın önemli göstergelerinden biri de sağlıklı ve ucuz gıdaya erişimdir. Şehirlerde gıda güvencesi ve güvenliğini sağlamak gelecekte giderek artan öneme sahip olacaktır.

Yerel ölçekte gıda üretimi, işlenmesi, taşınması, muhafazası ve satışı sırasındaki kaliteyi güvenceye almak yerel yönetimlerin yetkileri arasındadır.

Belediyeler arazi tahsisi ve yönetimi, altyapı ve belediye hizmetleri ve çeşitli sağlık kontrol mekanizmaları ile gıda güvencesini ve güvenliğini garanti altına alabilirler.

Kontrollü bir kentleşme yolu ile su ve toprak gibi iki önemli kaynak da koruma altına alınabilir.

Meraklısına Notlar

Koç ve Uzmay (2015) gıda güvencesi ve gıda güvenliği ile ilgili kavramların birbiriyle yakından bağlantılı olduğuna ve zaman içinde geliştirildiklerine dikkati çekmektedirler. Gıda güvencesi daha geniş bir kavram olup gıda güvenliğini de kapsamaktadır. Ülkelere ve bölgelere göre yasal mevzuatlarda farklılıklar olmasına rağmen küresel olarak bu kavramlar üzerinde bir fikir birliği vardır. Bu kavramlar Birleşmiş Milletler'in Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO - *Food and Agriculture Organization*) tanımlarına dayanmaktadır.

Gıda Güvencesi Türkiye'de de Türk Gıda ve İçecek Sanayi Dernekleri Federasyonu (TGDF) tarafından aşağıdaki temel ilkeler kapsamında tanımlanmıştır (Koç ve Uzmay 2015'de TGDF, 2011'den alıntı).

- Sağlanabilirlik: Herkese her zaman yeterli gıdanın sağlanabilirliği,
- Yeterlilik ve Erişilebilirlik: Besleyici, sağlıklı, güvenli gıdaya herkesin fiziksel ve ekonomik açıdan erişimi,
- Kabul Edilebilirlik: Kültürel alışkanlıklara uygun, insan onuruna ve insan haklarına zarar vermeyen gıdaların temini ve
- Sürdürülebilirlik: Çevresel açıdan sürdürülebilir koşullarda ve gelecek neslin ihtiyaçlarını da gözetererek gıda üretimi yapılması.

Bunlara ek olarak Gıda Güvencesi Araştırma Merkezi'nin (*Centre for Studies in Food Security*) tanımında, bireysel ve kurumsal etkenler, yani gıda güvencesi sorumluluğunu taşıyan, bu konuda politikalar belirleyip süreçleri yöneten kurumlar da dikkate alınmaktadır (Koç ve Uzmay 2015'de CSFS, 2015'den alıntı).

Türkiye’de 27009 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Gıda Güvenliği ve Kalitesinin Denetimi ve Kontrolüne Dair Yönetmelik’te gıda güvenliği, gıdalarda olabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü zararların bertaraf edilmesi için alınan tedbirler olarak tanımlanır. TGDF tarafından gıda güvenliği, “sağlıklı ve kusursuz gıda üretimini sağlamak amacıyla gıdaların üretim, işleme, muhafaza ve dağıtımları sırasında gerekli kurallara uyulması ve önlemlerin alınması” şeklinde ifade edilmektedir (Koç ve Uzmay 2015’de TGDF, 2011’den alıntı).

Avrupa Komisyonu gıda güvenliği konusunda bütüncül bir yaklaşımla etkili bir iç pazar sağlarken, “Çiftlikten Çatala” (Farm to Fork) adı altında gıda üretim ve dağıtım değer zincirinde uygulanan bir dizi önlem ve izleme yoluyla Avrupa Birliği (AB) içinde yüksek düzeyde gıda güvenliği ile hayvan ve bitki sağlığı sağlamayı amaçlamaktadır.⁴⁴

Bu bütüncül gıda güvenliği politikasının Avrupa Birliği’nde uygulanması çeşitli eylemleri içerir:

- AB içinde ve AB üyesi olmayan ülkelerde AB’ye yapılan ihracatlara ilişkin olarak gıda güvenliği ve kalitesi, hayvan sağlığı, hayvan refahı, hayvan beslenmesi ve bitki sağlığı sektörlerinde etkili kontrol sistemleri sağlamak ve AB standartlarına uyumu değerlendirmek;
- AB dışı ülkelerle ve uluslararası kuruluşlarla gıda güvenliği, hayvan sağlığı, hayvan refahı, hayvan beslenmesi ve bitki sağlığı ile ilgili uluslararası ilişkileri yönetmek;
- Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA – European Food Safety Authority) ile ilişkileri yönetmek ve bilime dayalı risk yönetimini sağlamak.⁴⁵

44 https://ec.europa.eu/food/overview_en

45 A.g.e.

Ulusal düzeydeki tarım, gıda ithalat ve ihracat politikalarının yanı sıra, gıda sektöründeki en önemli tehlike, su ve toprak gibi iki ana girdi ve yaşamsal önemi olan kaynağın bilinçsiz kullanılmasıdır. Özellikle de hızlı ve düzensiz kentleşme bu iki kaynağın yok olmasına neden olmaktadır.

Gıda güvenliğini ve güvencesini sağlamada yerel yönetimlerin rolü ve çözüm üretebilme kapasiteleri önemlidir. Kent ölçeğinde alınacak önlemler su ve toprak gibi önemli kaynakların gelecek kuşakların ihtiyaçlarının da göz önüne alınarak kent sakinlerinin sağlıklı ve yeterli beslenmesini sağlamak üzere sistemli ve akıllıca yönetilmesini sağlayacaktır. Aynı zamanda yerel yönetimlerin gıda üretimi ve dağıtımını değer zincirine yönelik kontrol mekanizmaları kentlerde gıda güvenliğinin önkoşuludur.

Kentlerde gıda güvencesini sağlamak ve sürdürülebilir gıda sistemlerini sağlamlaştırmak için ulusal ve ithalat ve ihracata dayanan uluslararası gıda sistemleri yerine, yerel bir gıda sistemi yaklaşımı geliştirilmelidir. Yereldeki gıda sisteminin desteklenmesi ile küçük ölçekli çiftçilerin koşulları iyileştirilip yerel ticaret ve tedarik geliştirilecektir. Yerel yönetimler kentlerin içinde bulunduğu kırsal da kapsayan -hinterland- bölgeler ölçeğinde gıda ürünlerinin üretimi, işlenmesi, taşınması, dağıtımını ve tüketiciye ulaştırılmasını analiz edip kendilerinin proaktif olabileceği eylem alanlarını belirleyebilirler. Böyle bir yaklaşımın amacı nüfusun yoğun olduğu merkezlerin çeperinde gıda ürünlerindeki çeşitliliği desteklemek ve tedarik zincirlerini aktif kılmaktır. Sürdürülebilir gıda sistemlerini destekleyen politikalar ve müdahaleler, bu konuda kilit bir rol oynayan belediyelerin liderliğinde gerçekleşebilir. Yerel yönetimler diğer paydaşların farkındalığını artırıp bu süreçlere katılımlarını ve birbirleriyle iş birliğini sağlayabilirler.

Öneriler

Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2016) sağlıklı kentler programı çerçevesinde yerel yönetimlerin kent planlaması ve yönetişimi kapsamında uygulayabileceği müdahalelerden bahsederken arazi kullanımlarının planlanmasından ulaşım, teknik altyapıdan pazar yerlerinin denetimine kadar bir dizi önleme işaret etmektedir. Belediyelere atfedilebilecek bazı kilit işlevler şunlardır:

- Yerel gıda üretimini destekleyen bir mevzuat geliştirmek, örneğin kentsel tarımı ve semt ölçeğinde kentsel bahçeleri teşvik eden yönetmelikler hazırlamak ve bunları uygulamak;
- Yerel gıda üretim ve dağıtım sisteminin parçası olarak semt ölçeğinde kentsel tarım ve pazar yerleri için arazi tahsisi;
- Sosyal destek programlarının gıda satın alımıyla ilişkilendirilmesi;
- Gıda güvenliği hususlarının taşıma ve mekânsal planlamaya entegre edilmesi, örneğin gıda satış yerlerinin imar edilmesi;
- Okullar ve sivil toplum kuruluşları için sağlıklı beslenme rehberleri hazırlanması, farkındalığı artıran destek programlarının uygulanması;
- Güvenli gıda depolama, işleme, taşıma ve dağıtım politikaları ve altyapısının sağlanması. (WHO, 2016)

Meraklısına Notlar

KENTSEL TARIM

Gıda ve Tarım Örgütü'nün tanımına göre kentsel ve kent çeperlerindeki tarım (UPA - *urban and peri-urban agriculture*), Şehir içinde ve çevresindeki tüm tarım ve hayvancılıkla ilgili işlevleri kapsar. Bunlar farklı türlerdeki ürünleri, örneğin tahıllar, kök ürünleri, sebze, mantar ve meyveleri; hayvanları, örneğin kümes, küçük ve büyükbaş hayvanları, küçük ölçekli su ürünleri yetiştiriciliğini ve diğer gıda dışı ürünleri, örneğin aromatik ve Őifalı bitkiler, süs bitkileri, ağaç ürünlerini içerir.

Kente ve kent çeperlerindeki tarım, özellikle kriz veya gıda kıtlığı dönemlerinde, kent sakinlerinin gıda güvenliğine önemli bir katkıda bulunabilir. Yerelde üretilen gıdalar daha az nakliye ve soğutma gerektirdiğinden, yakındaki pazarlarda uygun fiyatlarla daha taze ve daha besleyici ürünler sağlayabilirler. Böylece tüketiciler, özellikle de dar gelirli kent sakinleri için daha taze ve sağlıklı ürünlere daha kolay erişim sağlanabilir.

Sebze ekimi kısa üretim döngüsü sayesinde kentsel tarım için çok uygundur. Gıda ve Tarım Örgütü'nün verilerine göre kent içindeki bahçe ve bostanlar kırsal alanlardan 15 kat daha verimli olabilir. Sadece bir metrekaresel bir alan yılda 20 kg gıda sağlayabilir. Kentteki sebze yetiştiricileri -taşıma, paketleme ve depolama gibi masrafları az olduğundan ve pazara yakınlıkları sayesinde- aracılaraya gerek duymadıklarından kırsaldaki çiftçilere göre daha iyi gelir elde edebilirler. Bu da kentlerde yeni istihdam olanakları sunar ve geçim kaynağı sağlar. Gıda ve Tarım Örgütü, tüm bu faydalarına karşın, kentsel tarımın kent planlama süreçlerinde kabul görmediğini ve bu tür aktivitelerin kayıt dışı kaldıkları için destek alamadıklarını vurgulamaktadır. Avantajlarının yanı sıra, kentsel tarımın bazı sağlık ve çevre riskleri taşıdığına da söylemek gerekir. Pestisitlerin ve ham organik gübrenin uygunsuz kullanımı su kaynaklarını kirletebilir. Ayrıca zehirli maddelerle kirlenmiş toprak ve su kullanımı gıda güvenliğini ve halk sağlığını tehdit edebilir.⁴⁶

46 <http://www.fao.org/urban-agriculture/en/>

Kentlerde gıda güvencesini sağlama sürecinde kentsel tarım ile fiziksel planlamanın iş birliği önem kazanmaktadır. Cabannes ve Marochino'nun (2018) dile getirdikleri gibi yakın tarihe kadar kent planlamasında gıda sistemleri yeterli ilgiyi görmese de 2000'li yılların başından beri dünya çapında bir değişim yaşanmaktadır. Özellikle 2030 Yeni Kentsel Gündem⁴⁷ (New Urban Agenda) kapsamındaki hedeflerde, kentlerde gıda temini ve sağlıklı beslenme önemli birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Genelde sınırlı kaynaklara sahip olmalarına rağmen yerel yönetimler kent sakinlerinin sağlıklı besine erişimini sağlayarak kentte refahı artırmak için gıda sistemlerini planlamaya yönelmişlerdir.

İklim değişikliğinin kuraklık ve sel gibi etkileri ve insan eli ile yaratılan krizler, kentlerin ve kent yoksullarının karşılaştığı zorlukları daha da artırmaktadır. Bir yandan tarımsal üretim ve kentlerdeki gıda arzı düşerken, diğer yandan gönüllü göç, mülteci ve ülke içinde yerinden olmuş kişilerin kentlere akınları kentsel alanlardaki nüfusu ve gıdaya olan talebi artırmaktadır. Kentlerde gıda arzının garantiye alınması için Gıda ve Tarım Örgütü (FAO, 2009) gibi Birleşmiş Milletler de (UN-Habitat, 2017) iklim değişikliğinin gıda üretimi ve dağıtımındaki potansiyel yıkıcı etkilerini hafifletmek, kentsel ve kırsal alanlar arasında daha esnek bağlantılar kurmak, gıda üretimini artırmak, kent sakinlerinin gelirini artırmak ve tarım ürünlerinin taşınmasından kaynaklanan emisyonları azaltmak için kentsel tarım teşvik edilmesini öneriyor.

---

47 Ekim 2016'da Quito'da (Ekvador), Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde toplam 167 ülkenin katılımı ile belirlenen bir dizi kentsel gelişme prensibi içeren bildirdedir. "Yeni Kentsel Gündem, kentlerin ve yerleşmelerin planlanma, tasarımı, finansman, imar, idare ve yönetim şekillerini yeniden ele alarak, yoksulluğun ve açlığın tüm biçim ve boyutlarına son vermeye; eşitsizlikleri azaltmaya; sürekli, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmeye; sürdürülebilir kalkınmaya yaşamsal katkılarını tam olarak sağlayabilmek için cinsiyet eşitliğini ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesini gerçekleştirmeye; insan sağlığı ve refahının iyileştirilmesine; direncin artırılmasına ve çevrenin korunmasına yardımcı olacaktır." (BM, 2017).

Meraklısına Notlar

ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Yenigül (2016) Türkiye’de tarımın ülke ekonomisindeki yerini, özellikle de gıda temini açısından önemini, sanayi sektörüne girdi olarak değerini, ihracat ve istihdam olanaklarını irdeliyor. Yazara göre “Türkiye’nin dünyada tarımsal üretim açısından kendi kendine yetebilen ülke olma özelliğini kaybettiği; günümüzde ülkenin tarım ürünleri açısından dışa bağımlı bir hale geldiği” söylenebilir:

- Türkiye’de tarım sektörü 1990 yılında istihdamda %46’lık bir paya sahipken, 2014 yılında bu oran %21,2’ye gerilemiştir. Önümüzdeki dönemde, sermaye yoğunluğu ve tarımda teknoloji kullanımının artışıyla, bu oranın daha da düşmesi beklenebilir.
- Türkiye günümüzde tarım ürünleri açısından dışa bağımlı bir hale gelmiş ve son yıllarda net ihracatçı konumundan net ithalatçı konumuna geçmiştir.
- Kentleşme sürecinin tarım alanları üzerindeki yoğun baskısı yüzünden tarım sektörünün ana kaynağı olan tarımsal araziler işlevlerini kaybetmektedirler. Türkiye’de 1989-2010 döneminde toplam 827 bin hektar tarım arazisinin tarım dışı faaliyetler için kullanımına izin verildiği görülmektedir (Yenigül, 2016: 295).

BELEDİYELERİN KIRSAL ALANLARA İLİŞKİN YETKİLERİ

2000’li yılların başından beri Türkiye’de gerçekleşen yasal düzenlemelerle yerel yönetimlerin yetki alanı ve sorumlulukları genişletilmiştir: 5216 (2004)⁴⁸ sayılı yasayla kırsal alanlar belediyelerin yetki alanına dahil edilmiş, 6360 (2012)⁴⁹ sayılı yasa ile ise kırsal ve kentsel nitelikli alanları kapsayan ve sınırları il sınırlarına dayandırılan alanın tamamında yetkili birim olarak belediyeler sorumlu aktör haline getirilmiştir. Yenigül (2016) değişen yerel yönetim yasa ve sistemi çerçevesinde tarımsal alanların korunması ve yönetilmesi ile kentsel tarımın büyük şehirlerde uygulanabilirliğini tartışmaktadır. Aynı yayında belirtildiği gibi belediyelerin yetki ve görevlerini tanımlayan 5393, 5216 ve 6360 sayılı yasaların imara yönelik düzenlemelerin yapılması konusuna odaklandığı görülmektedir. İlgili maddelerdeki tarımla ilgili tek hüküm, imara yönelik düzenlemeler yapılırken tarım alanlarının korunması gerektiğidir. Tarımsal üretim ve organizasyon konusunda herhangi bir hüküm yoktur. Hatta 6360 sayılı yasa ile tarım alanları kentsel yönetim alanları içine alınmasına rağmen yerel yönetimlerin bu alanların korunmasına ve tarımsal üretimine dair görevleri belirtilmemiştir. Buna karşın Yenigül (2016) ilgili yasanın yürürlüğe girmesinin ardından büyükşehir belediyelerinde “kırsal hizmetler” ya da “tarımsal hizmetler” adında daire başkanlıklarının kurulduğuna dikkat çekmektedir. Bu daire başkanlıklarının görev tanımları içinde “kırsal bölgelerde sosyal yaşamı, tarım ve hayvancılığı desteklemek amacı ile her türlü faaliyet ve hizmette planlama, uygulama ve koordinasyonu sağlayıp sonuçlandırmak, kırsal kalkınmayı desteklemek amacıyla yapılan her türlü faaliyet ve verilen hizmetlerle ilgili görev, yetki ve sorumlulukları yerine getirmek” konuları yer almaktadır. Yenigül’e göre Türkiye’de belediyeler henüz gıda temini ve güvenliği, istihdam güvenliği ve

48 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004.

49 6360 sayılı On Dört İle Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012.

rekreasyon alanlarını teşvik olanakları sağlayan kentsel tarımsal faaliyetlere yönelik düzenleme ve uygulamalara gerekli yeri ve önemi vermemektedirler. Yasal mevzuattaki bu değişim, sürdürülebilir kentsel gelişmeyi destekleyici adımları atmada bir olanak yaratabilir ve büyükşehirlerdeki sosyal, ekonomik ve çevresel sorunların çözümünde olumlu etkileri olabilir. Bu amaçla belediyelerin diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği ile konuya yönelik kurumsallaşma yönünde gerekli adımları atması gerekmektedir (Yenigül, 2016).

KENTSEL TARIM KONUSUNDA DESTEK

Kentsel tarım alanında çalışmalarını yoğunlaştırmak ve geliştirmek isteyen yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının danışabileceği RUAF (*Resource Centre for Urban Agriculture & Forestry*) Sürdürülebilir Kentsel Tarım ve Gıda Sistemleri Küresel Ortaklığı gibi kentsel tarım ve ormancılık konularında bilgi ve deneyim değiş tokuşu sağlayan ağlar bulunmaktadır. RUAF stratejik olarak seçilmiş şehirleri, araştırma kurumlarını ve sivil toplum kuruluşları gibi uzman kurumların bir ortaklığıdır. RUAF *Global Partnership*, sürdürülebilir ve rezilyant çevre, kentsel tarım ve metropoliten alan gıda sistemlerinin geliştirilmesini desteklemektedir. Bunu bilgi, uzmanlık ve iyi uygulama örnekleri sunarak, bilgi ve deneyimleri paylaşarak, merkezi ve yerel yönetimlere politika tavsiyeleri sağlayarak yapar.⁵⁰

Gıda ve Tarım Örgütü, FAO'nun yayımladığı birçok el kitabı içinde *Integrating Food into Urban Planning* (Gıdanın Şehir Planlamasına Entegre Edilmesi) (Cabannes ve Marocchino, 2018) ve *The urban producer's resource book: A practical guide for working with Low Income Urban and Peri-Urban Producers Organizations* (Kentsel Üreticinin Kaynak Kitabı: Düşük Gelirli Kentsel ve Kent Çeperindeki Üretici Kuruluşlar ile Çalışmak için Pratik bir Rehber) (FAO, 2007) sayılabilir.

50 <https://ruaf.org/what-we-do/>

Ana Fikir

Kentsel tarımın desteklenip geliştirilmesi yerel yönetimlerin yetki alanına girmektedir. Merkezi yönetim tarafından getirilen yasal düzenlemeler doğrultusunda yerel yönetimler kent içinde ve çevresinde tarım ve bahçecilik yapılabilecek alanları tespit edip arazi kullanım planları ile işlevlerine uygun bir biçimde kullanılmalarını sağlamalıdır. Yerelde kentsel tarımı geliştirme politikaları belediyelere ait parklarda ve çiftliklerde yapılacak aktiviteleri düzenleyebilir. Belediyeler, diğer kurumlar ve Sivil Toplum Kuruluşları ile ortaklaşa tasarlanıp yürütülebilecek projelerle semt ve mahalle ölçeğinde hobi bahçeleri benzeri girişimleri destekleyebilir. Tüm bu müdahaleler diğer alanlarda da olduğu gibi bütüncül ve katılımcı bir yaklaşımla yürütülmeli ve gerekli maddi destek ve insan kaynağı sağlanmalıdır.

Örnekler

QUITO'DA KATILIMCI KENTSEL TARIM

Ekvador'un Quito şehrinde yirmi yıl boyunca devam eden ve nüfusun iki katına çıkmasına neden olan göç ve 2002 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında, kent sakinleri gündelik ihtiyaçlarını sağlamak üzere kent içinde küçük ölçekli tarım yapmaya başlamışlardır. Bu dönemde kentsel yoksulluk ve gıda güvensizliği acilen ele alınması gereken konular olmuştur. Quito Bölgesi Büyükşehir Belediyesi bu soruna çözüm olarak AGRUPAR Katılımcı Kentsel Tarım Projesini hayata geçirmiştir.

o Kent sakinleri arasında en kırılgan grupları hedefleyen bu girişim, sağlıklı ve besleyici gıdalara erişimi iyileştirmeyi ve özellikle kadınlar için girişimcilik ve gelir artışı fırsatları sağlamayı amaçlamaktaydı.

o Proje kapsamında çatı bahçelerinden sebze yetiştirilen daha büyük kentsel tarım alanlarına kadar yaklaşık 4.000 arsa ve bahçe oluşturulmuştur.

o Kendilerine arsa tahsis edilen bahçivanlara saha ziyaretleri ve seminerler aracılığıyla her ay kişisel uygulama desteği ve eğitim sunulmaktadır.

o Bu eğitimler yetiştirilen ürünlerin pazara nasıl ulaştırılacağı konusunu da kapsamaktadır.

o Bu bahçelerde organik olarak yetiştirilen ürünler “Bioferias” olarak adlandırılan bir düzineden fazla haftalık semt pazarında satılmaktadır.⁵¹

Bugün AGRUPAR, Quito'nun en başarılı girişimlerinden biridir. Yerel ve ulusal devlet daireleri, üniversiteler, kalkınma iş birliği ajansları ve STK'lar ve özel sektör tarafından desteklenen, kentte ve kent çeperinde yaklaşık 12.250 çiftçi ile 380 toplum temelli organizasyonu bir araya getirmektedir. Birincil odak noktası gıda güvenliğini arttırmak ve gıda işlemedi, mikro kredilere erişimi teşvik etmektedir.⁵²

2015 yılında Quito, dünyada Kent Bölgesi Gıda Sistemi (*City Region Food System - CRFS*) projesini uygulayan sekiz şhirden biri olmuştur. şehir, katılımcı bir biçimde kent bölgesi için bir tarım-gıda politikası oluşturmak, mevcut tarım-gıda sistemini değerlendirmek ve bunu geliştirmek adına somut önlemler almak için entegre bir yaklaşım benimsemiştir. Kamu ve özel kuruluşlar tarafından oluşturulmuş “şehir Bölgesi Gıda Sistemleri” programına katılım, bölgede gıda ile ilgili farklı zorluklara daha koordineli bir yaklaşım benimsenmesini sağlamıştır.⁵³

51 Bkz. <https://ruaf.org/news/quitos-journey-to-better-food-security/> ve <https://www.dw.com/en/the-gardens-of-quito-urban-farming-in-one-of-the-worlds-highest-cities/a-47913626>

52 <https://ruaf.org/news/quitos-journey-to-better-food-security/>

53 A.g.e.

Quito bölgesinin gıda dinamiklerinin analizi diğer birçok teknik alanın yanı sıra, Rezilyans Stratejisi ve planlama dokümanı olan “2040 Vizyonu”na esas olmuştur. Bu çalışma aynı zamanda tarım-gıda sistemindeki aktörler arasında yüksek düzeyde farkındalık ve aktivizmi teşvik edip ortak bir amaç ve vizyonun tanımlanmasına yardımcı olmuştur. Bu süreç içinde Quito ayrıca, özel bir izleme ve değerlendirme çerçevesinde öğrendiklerini diğer şehirlerle paylaşmak için FAO ve Su, Toprak ve Ekosistem Programı (WLE - *Waterland and ve Ecosystem Program*) tarafından desteklenen Milano Kentsel Gıda Politikası Paketi (Milan Urban Food Policy Pact - MUFPP) ve Sürdürülebilir Kentsel Tarım ve Gıda Sistemleri Ortaklığı (RUF Global Partnership on Sustainable Urban Agriculture and Food Systems) ile iş birliğine girmiştir.

2017’den beri Quito Tarım-Gıda Paketi (PAQ) olarak bilinen, kent paydaşlarından oluşan çok aktörlü bir ekiple, sürdürülebilir ve esnek bir tarımsal gıda sistemi hayata geçirmeyi vaat etmektedir. 2018 Ekim’inde bir Tarımsal Gıda Bildirgesi imzalayan ve 2019 Nisan’ında Tarımsal Gıda Stratejisi yayımlayan Quito, sağlıklı gıdalara erişimin herkes için hak olduğu ve bunun kentin farklı planlama eksenlerine ve kamu politikalarına entegre edildiği, sağlıklı, sürdürülebilir, rezilyant, eşitlikçi, eğitim ve ekonomik kalkınmaya vurgu yapan bir şehir olmayı hedeflemektedir.⁵⁴

Uzun vadeli stratejilerin yanı sıra, son dönemdeki COVID-19 krizinde Quito’daki yerel yönetim, şehirde gıda tedariki sağlamak için çeşitli somut önlemler almıştır. Bunlar:

- o Toptan satış pazarının işleyişinin ve perakende malların dağıtımının iyileştirilmesi;
- o Fiyatlar ve mali kazanç spekülasyonları üzerine kontroller getirilmesi;
- o Belediye pazarlarında alışveriş saatlerinin yeniden düzenlenmesi;

- o Tüm alışanlar ve kullanıcılar için koruma önlemlerinin alınması;
- o Mahallelerdeki dkknların yeniden açılmasını sağlamak için özel sektörle ortaklıklar;
- o çoğu Venezuela göçmeni olan evsizler için sığınma evleri kurulması;
- o İşgücünün %47'si kayıt dışı işlerde çalıştığından, kayıt dışı satışlar üzerinde sıkı kontroller;
- o Sokağa ıkma yasağı sırasında gıda taşıma araçlarına (sağlık çalışanları, polis, itfaiye, güvenlik ve temel hizmetler için diğer araçlarla beraber) zel izinler;
- o Belediye sosyal programlarında kayıtlı, ihtiyaç sahibi kişilere yiyecek dağıtımı.⁵⁵

Başarı Faktörleri

- Gündelik hayatta ve kısa vadede olumlu sonuçları görülebilecek müdahaleler; örneğin kent ve çatı bahçeleri ile kenti yeşillendirmek, gıda güvencesini sağlamak ve hane halklarına ek gelir imkânı sağlamak
- Yerelde görünür sonuçları stratejik planların çerçevesine oturtmak
- Ulusal ve uluslararası iş birliklerine girmek

55 <http://www.fao.org/in-action/food-for-cities-programme/news/detail/en/c/1274823/>

Örnekler

BERLİN'DEKİ KENT BAHÇELERİ

Meyer-Renschhausen (2011) Berlin'de çeşitli semtlerde mahalle sakinlerinin ortaklaşa çalıştıkları hobi bahçelerini ve bostanları inceleyen çalışmasında kent içi ve çevresindeki tarım ve bahçeciliğin tarihine değiniyor ve bu tür girişimlerin çeşitliliğini göz önüne seriyor. Bunlar şehir çiftliklerinden, kent içi bostanlara, topluluklarca ortaklaşa ekilip biçilen ve kent içindeki boş arazilerin formal ya da enformel yollarla sahiplenilip yeşillendirildiği bahçelere kadar uzanıyor.

Bugün Berlin'in farklı semtlerinde, daha geleneksel kökleri olan, kent içinde özel parsellerden oluşan ve dernekler aracılığı ile yönetilen küçük ölçekli bostanların (Schrebergärten) yanı sıra, 1990'lardan bu yana dünya çapında yeni bir akım olan "kolektif bahçecilik"e örnek olabilecek, kent sakinlerinden oluşan grupların kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere veya hobi amaçlı ortaklaşa üretim yaptıkları bahçeler gözleniyor.

Meyer-Renschhausen (2011) 1990'ların sonlarından beri Berlin'de "Dünya Kültürleri Bahçeleri" olarak da adlandırılan, sebze yetiştirmek amacıyla kurulmuş topluluk bahçelerine dikkat çekiyor. Verdiği örnekler arasında Neukölln'de kurulan *Çocuk Bahçesi* (1998), *Perivoli Topluluk Bahçesi* (2000), Köpenick'teki *Wuhlegarten* (2003), Gleisdreieck Park (2005), Wrangelkiez'deki *Bunte Beete*, Friedrichshain'deki mahalle bahçesi *Rosa Rose*, Kreuzberg'deki *Prinzessinnen Gärten* (2009) var.

Toplam sayısı 20'den fazla olan bu bahçeler Berlin'de büyük ilgi görüyor. Kentteki boş parselleri değerlendirip ekolojik ve sürdürülebilir yeşil alanlar oluşturuyorlar. Özellikle de "çok kültürlü bahçeler" farklı kökenlerden gelen kimselerin kültürel ve sosyal etkileşimi ile toplumsal uyuma katkıda bulunmayı amaçlıyor. Bu tür girişimler mekân sahiplenmeyi destekliyor ve kent sakinlerinin çevrelerine duydukları sorumluluğu ve bağlılığı artırıyor.

Organik bahçecilik prensiplerine dayalı kùltürlerarası bahçeler; entegrasyon çalışmaları, sivil katılım ve çevre eğitim çalışmaları ile ÷lke çapında tanınan bir toplumsal harekete dönüşüyor.⁵⁶

Etkileyici örneklerden biri de Tempelhofer Feld'deki Allmende-Kontor'dur⁵⁷. 2011 tarihinde 5000 metrekairelik bir alana yaklaşık 20 kişinin katılımı ile 10 adet yükseltilmiş tarh ile başlayan bahçe bugün 250'den fazla tarh ve 500'den fazla katılımcıya ulaşmıştır. 2014 yılında katılımcılar "Community Garden Allmende-Kontor e.V." derneğini kurarak girişimi resmîleştirmişlerdir.

Bugün, Allmende-Kontor, Berlin Tempelhofer Feld'deki bahçenin yanı sıra, diğer kentsel kolektif bahçeler arasında ağ oluşturma görevini de üstleniyor. Bu girişimin öncüleri bu tür bahçelerin işlevleri ve amaçları arasında yeni yeşil alanlar yaratmayı, kentsel doğaya erişimi ve kentsel tasarıma katılım sağlamayı sayıyorlar. Bu bahçeler aynı zamanda bilgi alışverişini, örgütlenmeyi ve sağlıklı beslenmeyi destekliyor. Arasında yerel yönetim, araştırma kurumları ve siyasilerin de bulunduğu katılımcıların iletişimi ve iş birliğini de teşvik ediyorlar.

Başarı Faktörleri

- Kent bahçeleri aracılığı ile göçmen ve mültecilerin sosyal hayata katılımlarını desteklemek
- Kent içinde kullanılmayan çöküntü halindeki alanları bahçeler aracılığı ile iyileştirmek
- Kent sakinlerinin mahallelerinde mekâna duydukları aidiyeti artırmak
- Kent içinde mikro iklim kalitesini artırmak
- Sağlıklı beslenme ve doğa ile ilgili farkındalığı artırmak

56 http://berlingoesgreen.de/?page_id=2602

57 <http://www.allmende-kontor.de/index.php/kontor.html>

5. PLANLAMA VE UYGULAMADA İŞ BİRLİĞİ, GÜVENLİK VE SAĞLIK KONULARINDAKİ RİSKLER VE ÇÖZÜMLER

Yukarıdaki bölümlerde sözü edilen öneriler temelde rasyonel, bütüncül ve katılımcı kentsel planlama ve tasarım ile yenilikçi ve yerel koşullara duyarlı proje geliştirme ve proje yönetimi prensiplerine dayanmaktadır. Bütüncül planlama ve proje geliştirmenin odağında sektörler arası iş birliği ve paydaş katılımı yatmaktadır. Bu süreç içinde geliştirilen projelerin uygulanabilmesi ve sürekliliklerinin sağlanabilmesi için doğal olarak maddi ve beşerî kaynak üretimi ve bütçelendirme kritik öneme sahiptir. Bunun yanı sıra, güvenlik ve sağlık konularına özgü risk analizi ve yönetimi de müdahalelerin başarısını etkileyen en önemli faktörlerdendir.

Şekil 5.1: Çözüm Öneri Kategorileri

5.1 Yönetişim ve Alan Bazlı Kalkınma Yaklaşımı

Bu bölümde, belediyelerin sektörlere ayrılmış kurumsal yapılarının, katılımcı ve alan bazlı (area-based) kalkınma projelerin yönetimini kolaylaştırmakta gerekli altyapıyı sağlayamadığı varsayılarak, bu kurumsal yapı ve proje odaklı yaklaşımın uyumunu sağlayabilecek müdahaleler tartışılmaktadır. Buradaki iki temel öneri söz konusudur:

- Planlamayı kanıtlanmış veri tabanlı (evidence-based) bilgi sistemlerine oturtmak için veri toplama, izleme, değerlendirme ve bilgi üretimi ile sorumlu aracı kurumları oluşturmak;
- Uygulamada ise yerel ölçekte aracı rolü üstelenebilecek kalkındırma kuruluşları kurmak ya da var olanları desteklemek.

Önceki bölümlerde sıkça yinlendiği gibi yerel yönetimler kamu yönetimi sistemi içinde bölge sakinleri ve sivil toplum örgütleri de dahil olmak üzere tüm paydaşlara yakınlıklarından dolayı özel bir konuma sahiptirler. Bu konum Türkiye’de anayasa ile garanti altına alınmıştır. “1982 anayasasının 127. Maddesine göre Türkiye’de yerel yönetimlerin üç temel amacı vardır. Bunlar: insanların temel haklarının kullanılmasına imkân verilmesi; üretim ve tüketimde etkinlik ve demokrasidir” (Henden ve Henden, 2005: 50).

Meraklısına Notlar

YÖNETİŞİM

Yerel yönetimlerin sağlıklı ve güvenli kent planlama ve kentsel gelişmenin yönetimindeki rollerini tartışırken, kamu yönetimine son 25-30 yıl içinde yerleşen yönetim kavramından bahsetmek gerekir. Yönetişim, çok aktörlü, uzlaşmaya dayanan ve ortaklaşa yürütülen bir yönetim biçimi olarak kamu idaresinde görece yeni bir kavramdır. Güven ve Alan’ın (2019) belirttikleri gibi ilk kez 1989 yılında, Dünya Bankası’nın Afrika’nın kalkınmasına odaklanan bir raporunda, “ülke meselelerinin yönetiminde

politik gücün kullanımı” (Güven ve Alan, 2019’de World Bank Group, 1989’dan alıntı) şeklinde tanımlanan yönetim kavramı, daha sonra OECD, Rio Zirvesi ve Habitat II toplantılarında geliştirilmiş ve kullanımı yaygınlaşmıştır. Türkiye’ye de 2000’li yılların başında TÜSİAD, OECD, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği ortaklığıyla düzenlenen “AB Yolunda İyi Yönetişim” ve Kemal Derviş’in “Güçlü Ekonomiye Geçiş” programında yer alan kavram, AKP 58. Hükümeti’nin Acil Eylem Planı’yla birlikte kamu yönetiminin önemli bir parçası haline dönüşmüştür (Güven ve Alan, 2019’da Güler 2003’ten alıntı). Yönetişim kavramı “katılımcı demokrasi, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, sorumluluk, eşitlik, etkinlik, hesap verebilirlik ve stratejik vizyon gibi” kavramları vurgulayıp “kamu yönetiminde tek aktörlü yönetimden çok aktörlü yönetime geçiş aşamasında kilit bir görev üstlenmektedir” (Güven ve Alan, 2019).

Yönetişim, kamu yönetiminin organlarını, sivil toplum kuruluşlarını, özel sektörü, vatandaşları ve bunların arasındaki iletişim, görev ve yetki paylaşımı ve kontrol mekanizmaları gibi unsurları kapsayan karmaşık bir sistem ile işleyen bir yaklaşımdır. Yerel yönetimlerin özellikle yerelde diğer paydaşlarla iletişimde etkin bir rol üstlendiği kamu yönetimi içinde bu tür geniş kapsamlı bir yaklaşım belediyelerin önlerine çıkan yeni görevlere ve sorumluluklara hazırlıklı olmalarını gerektirmektedir.

Ana Fikir

Bir yandan güncel kamu yönetimi kavramlarının getirdiği yeni ve yüksek standartlar, öte yandan kentin altyapısına ek yük getiren yoğun kitlesel göçler ve salgın hastalık riskleri gibi zorluklar, yerel yönetimlere yeni görevler biçmektedir. Bu yeni sorunlar, belediyelerin var olan sektör bazlı organizasyon yapıları içinde yeni sistemler oluşturmayı ve yeni metotlar geliştirmeyi zorunlu hale getirmektedir.

İyi işleyen bir planlama ve eş güdümlü yönetim, yerel yönetimlerin önlerine çıkan yeni ödevlere esnek ama sistemli bir biçimde hazırlıklı olmalarına yardımcı olacaktır. Geniş tabanlı bir fikir birliğine ve kanıtlanmış verilere dayalı bir planlama sistemi oluşturmak için akademik araştırma ve eğitim kurumları ile yerel yönetimler arasındaki iş birliğini güçlendirmek gerekmektedir. Eğer var olan sistem yetersiz kalıyorsa yeni kurumlar ve iş birliği metotları geliştirmek mümkündür.

Genelde yerel yönetimlerin organizasyon yapıları sektör bazlıdır. Bunlar çoğunlukla belediyelerin sundukları hizmetlere göre kategorilere ayrılmıştır: planlama, arazi kullanımı ve bina kontrolü, altyapı hizmetleri, yeşil ve kamusal alanların tasarımı, gerçekleştirilmesi ve yönetimi, sosyal hizmetler, kamusal sağlık, güvenlik ve diğer yönetmeliklerin uygulanmasının kontrolü vb. Bu sektör bazlı birimler çoğu zaman kendi sektörlerinin gereklerini yerine getirmek üzere kendi içlerine kapalı bir şekilde çalışmaktadırlar.

Kitlesel göç, iklim değişikliğinin doğaya ve kentsel yerleşimlere etkisi, hızlı kentleşme, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, katılımcı, şeffaf, eşitlikçi, etkin ve sorumlu kentsel yönetim hedefleri, belediyelerin önüne karmaşık ve çözülmesi zor sorunlar çıkarmaktadır. Bu tür zorluklar ancak farklı sektörlerin iş birliğine ve eş güdümüne dayalı, sistemli yöntemlerle çözülebilir.

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de kamu yönetimi sektöründe bu tür bir dönüşüm yaşanmaktadır. Akçakaya (2017) yeni yönetim anlayışı ile beraber Türkiye’de değişik alanlarda ve düzeylerde yönetim organları ve yönetişime hizmet eden birçok kuruluş olduğunu söylüyor. Bunların arasında düzenleme kurumları, illerde ya da bölgesel düzeyde oluşturulmuş kalkınma ajanslarına yer veriyor. Yerel düzeyde ise kent konseyleri, Yerel Gündem 21’ler ve “Proje Demokrasisi” diye adlandırdığı küçük ölçekli katılımcı proje uygulamalarından bahsediyor. Bölge ölçeğinde kurulmuş kalkınma ajansı benzeri kurumlar yerelde belediye ölçeğinde de önemli bir rol alabilirler. Belediyelerin parçası da olabilecek yerel kalkınma kurumları, alan bazlı gelişmeleri kolaylaştırıcı bir rol üstelenebilirler. Diğer paydaşlarla eş güdüm içerisinde verimli, eşitlikçi, sürdürülebilir ve yenilikçi yollarla planlar üretmek, uygulamak ve yönetmek de görevleri arasında yer alabilir (bkz. Johannesburg Kalkınma Ajansı örneği).

Örnekler

JOHANNESBURG KALKINMA AJANSI

Johannesburg Kalkınma Ajansı (JDA - *Johannesburg Development Agency*), Güney Afrika’daki Johannesburg kentinin kalkınma ajansıdır ve Johannesburg’un “iGoli 2002” gelişme planı çerçevesindeki kentsel yenileme sürecinin bir parçası olarak kurulmuştur. Johannesburg kenti ve halkının değişen gereksinimlerini karşılamak üzere, önemli ölçüde değişip gelişen kuruma, Güney Afrika Ulusal Kalkınma Planı’nın kapsayıcı çerçeveleri, Gauteng⁵⁸ 2055 vizyonu, Johannesburg Belediyesi’nin Büyüme ve Gelişme Stratejisi (*Growth and Development Strategy 2040*) ve Mekânsal Gelişme Çerçeve Dokümanı (*Spatial Development Framework*) rehberlik etmektedir. Ajansın, 2040 stratejisi rezilyant bir kentin karmaşık

58 Gauteng, Güney Afrika’daki dokuz eyaletinden biri olup Johannesburg kentini içerir.

ve beklenmedik sorunları çözecek kadar esnek ve güçlü olduğu yaklaşımdan yola çıkarak, “rezilyans, yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik idealleri”ne sahiptir.

Johannesburg Kalkınma Ajansı’nın kentin bölge ölçeğinde yeniden canlandırılması görevini de içeren genişletilmiş yetki alanı ve artan sermaye bütçesi ile toplam yatırım harcama tahsisi son 5 yılda yaklaşık 5 Milyar Rand değerine (1,8 Milyar TL) yükselmiştir. Ajans, 15 yıl içinde 387 proje uygulayıp 570 milyon Rand (200 milyon TL) işletme masrafı ile 9,7 milyar Rand (3,5 Milyar TL) yatırım yapmıştır.

Johannesburg Kalkınma Ajansı’nın hedefleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Kentin çevresinde tanımlanmış, stratejik coğrafi alanlar ve onları birbirine bağlayan hareket koridorları geliştirerek şehri yeniden yapılandırmak;
- Bu alanlardaki endüstrileri ve işlevleri kümeleyen verimli ve rekabetçi iş ortamları oluşturarak ekonomik büyümeyi teşvik etmek;
- Kamusal alanların kalitesini yükselterek, gelecekteki gelişmeler için ortak vizyonlar üretmek ve kentsel yönetim ortaklıklarını teşvik ederek bu alanlarda azalan yatırım eğilimlerini tersine çevirmek;
- İşlere ve pazarlara erişimi teşvik etmek için kentin çeperindeki marjinal alanlarda yerel ekonomik potansiyeli geliştirmek;
- Stratejik ulaşım hatları ve gelişme koridorlarına odaklanarak şehirde enerji tüketimini azaltmak ve arazi kullanımını teşvik etmek;
- Ajansa ait arazilerin ve gayrimenkullerin yapılandırılması ve satın alınması yoluyla ekonomiyi desteklemek;
- Bu alanlardaki tüm paydaşlar arasında üretken kalkınma ortaklıklarını ve iş birliğini desteklemek.⁵⁹

59 <https://www.jda.org.za>

Başarı Faktörleri

- Eğitim ve araştırma kurumları ile iş birliklerine girme
- Yerel ekonomik kalkınma gibi belediyelerin hareket kabiliyetlerinin sınırlı olduğu alanlarda pilot projeler üretme ve yürütme
- Kent merkezi ve çevresinde tanımsız, plansız ve çöküntü halindeki alanlara odaklanan gelişme ve kalkınma planları hazırlama

Etkili ve verimli işleyen, fikir birliğine ve veriye dayalı bir planlama yerel yönetimlerin hizmet kapasitelerini ve önlerine çıkan yeni zorluklar karşısındaki rezilyanslarını artıracaktır. Bu amaçla yerel yönetimler genelinde ve kamu ile sivil toplumun da dahil olduğu paydaşların arasında saydam stratejik gündemler oluşturmak ve veri derleme, analiz ve değerlendirme ile bilgi üretimi önkoşuldur. Bölgedeki akademik araştırma ve eğitim kurumları bu konuda önemli bir rol oynayabilirler. Bunlar ile yerel yönetimler arasındaki iş birliğini artırmak ve gerekirse bu boşluğu doldurmak için yeni kurumlar ve metotlar geliştirmek gerekir. Bu yayında Güney Afrika'nın Gauteng eyaletinde 2008 yılında kurulan Gauteng Metropolitan Bölge Gözlemevi (GCRO - *Gauteng City-Region Observatory*) bu tür bir kuruma örnek olarak verilmiştir.

Örnekler

GAUTENG METROPOLİTEN BÖLGE GÖZLEMEVİ

Gauteng Metropolitan Bölge Gözlemevi (GCRO -Gauteng City-Region Observatory) 2008 yılında Johannesburg Üniversitesi (UJ), Witwatersrand Üniversitesi (Wits) ve Gauteng Eyalet Hükümeti (GPG) ortaklığında Gauteng'deki yerel yönetimlerin de katılımı ile kurulmuştur. GCRO, Eyalet Hükümeti'nden aldığı hibe ve iki üniversitenin aynı desteği ile çalışmaktadır. GCRO'nun çalışmaları temelde iki üniversitenin desteğine dayanırken, aynı zamanda bölgedeki tüm yükseköğretim kurumları, bilgi konseyleri, özel sektöre bağlı düşünce kuruluşları, araştırma STK'ları ve şehirde faaliyet gösteren bilgi alışverişi ve öğrenme ağları ile bağlantıları bulunmaktadır.

GCRO'nun kurulması iç ve dış göçlerle hızlı büyüyen ve dinamik bir kentsel bölge için daha etkili ve verimli bir kentsel planlama ve yönetim aracı oluşturmaktadır. Bu ara kurum özellikle merkezi, bölgesel ve yerel yönetimler arasındaki idari ilişkileri geliştirmeyi hedeflemektedir. Planlama için gerekli bilgi, veri analizi ve değerlendirilmesine dayanmaktadır. Gauteng Metropolitan Bölge Gözlemevi bu stratejik bilgi birikimini oluşturmaktadır. Böylece Gauteng bölgesinin işlevsel ve mekânsal olarak bütünleşmiş, ekonomik olarak rekabetçi, yaratıcı, yenilikçi, doğal çevre açısından sürdürülebilir ve sosyal olarak kapsayıcı bir yapıya kavuşması amaçlanmaktadır.

Görevi:

- Gauteng metropoliten bölgesi ile ilgili veri toplamak ve kaydetmek; yenilikçi veri kaynakları ve haritalama usulleri geliştirmek. Bölgeyi daha iyi anlayabilmek için karşılaştırmalı araştırmalar yürütmek;
- Verilere dayanarak ve küresel ölçekte karşılaştırmalar ile bölge için geçerli temel fırsatları ve zorlukları belirlemek;
- İş dünyası ve sivil toplum paydaşlarının katılımı ile bölgenin araştırma ve bilgi üretim ihtiyaçlarını belirlemek;
- Merkezi ve yerel yönetimlere ve ortaklarına, metropoliten bölgenin gelişimine dışarıdan veya içeriden etki eden, onu şekillendiren eğilimleri ve dinamikleri yorumlamalarında yardımcı olmak;
- Analiz ve değerlendirmeler yoluyla karar vericilerin, hâlihazırda veya gelecekteki fırsatları ve zorlukları önceden fark etmelerine ve değerlendirmelerine yardımcı olmak. Yerel yönetimlerden gelen talepler doğrultusunda kısa ve orta vadeli çalışmalar, analitik raporlar ve etkinlikler yürütüp doğrudan teknik yardım sağlamak.⁶⁰

Başarı Faktörleri

- Üniversiteler ve devlet kurumları arasındaki özel aracı kurum
- Uygulamaya destek amaçlı, mekân odaklı veri toplama, değerlendirme ve sunma yolu ile bilgi üretimi
- Maddi destek ve insan kaynaklarına erişim

60 <https://gcro.ac.za>

Öneriler

- Bölgedeki üniversite ve araştırma kuruluşları ile ortaklıklar kurulup, gerekirse aracı kurumlar oluşturularak bilgi altyapısı oluşturmak;
- Sistemli veri toplamak, analiz etmek, değerlendirmek;
- Coğrafi, sosyal ve ekonomik bazlı bilgi sistemleri oluşturmak;
- Bilgi ve deneyimlerin paylaşılmasını teşvik etmek yerel yönetimlerin kanıtlanmış bilgiye dayalı (*evidence-based*) sağlam ve bilinçli kararlar verip uygulamasını desteklemek;
- Yönetişim anlayışını hayata geçirebilmek için belediye içinde yatayda iletişimi, iş birliğini ve eş güdümü artıracak, alan bazlı çalışan uygulama ekipleri kurmak;
- Ekiplerin görevlerini ve diğer bölümler ile kesişen iş alanlarını önceden tanımlayıp bilinçli ve net bir şekilde sorumluluk sınırlarını çizmek;
- Gerekirse daha karmaşık, büyük ölçekli ve geniş alanlara hitap eden programlar için yerel yönetimler ölçeğinde de bölge kalkınma ajanslarına benzer ara kurumlar oluşturmak.

5.2 Katılım ve Kurumsal İş Birlikleri, Paydaş Katılımı ve Eş Güdümü

Bu kitap güvenli ve sağlıklı bir kent yaratmak ve şehirlerin içeriden kaynaklanan zorluklar ve dışarıdan gelen şoklar karşısında rezilyans kapasitelerini yükseltmek için yerel ölçekte tutarlı ve sistemli bir şekilde güncelleştirilen planlamanın önemini vurgulamaktadır.

Özellikle kitlesel göçlerle kısa sürede büyüyen bir kentte güvenlik ve sağlık, ancak toplumsal uyumun, ortak değer ve normlar üzerinden gelişen fikir ortaklıklarının ve sağlıklı ve güvenli bir ortamda birlikte yaşamayı teşvik eden davranış biçimlerinin ürünü olabilir.

Yerel yönetimler birincil görevleri olan mekânsal planlama ve proje yönetiminin ötesinde kamusal alanlardaki müdahalelerin başarısını ve sürdürülebilirliğini sağladıkları sürece uzun vadede toplumsal değişime ve kalkınmaya katkıda bulunurlar.

Ana Fikir

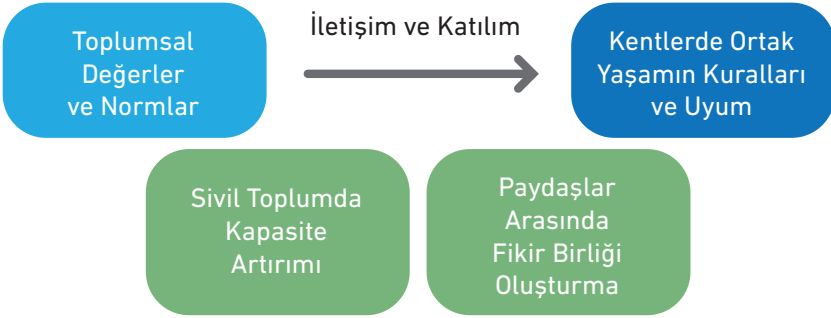
Kısa süre içinde gelen yoğun göçler, salgın hastalıklar, iklim değişikliğinin etkileri ya da ekonomik krizler gibi dışsal şoklar kentlere ek yükler getirmektedir. Bu tür etkenlerin olumsuz sonuçlarına engel olmak ya da bunları hafifletmek için teknik bir araç olarak, planlamanın ötesinde, toplumda ortak değerler ve normlar üzerinde geniş fikir birliği yaratmak ve bireylerin davranış biçimlerinde değişiklikler de gerekir. Bu tür uzun vadede gerçekleşebilecek toplumsal gelişme, yerel yönetimlerin öncülüğünde paydaşlar arasında oluşturulacak saydam iletişim, katılım ve ortak çalışma olanakları ile mümkün olabilir. Yerel yönetim, sivil toplum, özel sektör ve kent sakinleri arasındaki iletişim, iş birliği ve eş güdüm çeşitli danışma grupları, konseyler ve katılımı teşvik eden organlar aracılığı ile kurumsallaştırılabilir.

Toplumsal uyum, yani ortak değerler ve normlar yaratmak ve olumlu davranış değişikliklerine yol açmak, yerel yönetim, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları ve kent sakinleri arasında karşılıklı değer vermeye ve güvene dayanan bir iletişim ile mümkün olabilir. Bu da yönetim anlayışının bir parçası olan katılımcı planlama ve proje yönetiminin özüdür.

Yönetişim anlayışına dayanan yeni yerel yönetim standartları değişik alanlarda ve düzeylerde hizmet veren birçok kuruluş ve organ aracılığı ile uygulanabilir. Yerel düzeyde kent konseyleri, Yerel Gündem 21'ler ve küçük ölçekli katılımcı proje uygulamalarının yanı sıra, birçok yenilikçi yöntem ve ara kurum geliştirilebilir. Bunun için yerel yönetimlerin kendi özel durumlarını değerlendirmeleri, hedeflerini belirlemeleri ve yerele özgü çözümler getirmeleri gerekmektedir.

Ortak fikir birliği oluşturma süreçlerini hayata geçirebilmek için sadece yerel yönetimlerin katılım olanakları sunması yeterli olmaz. Aynı zamanda sivil toplum sektörünü de güçlendirmek ve bu süreçlere dahil olma kapasitelerini artırmak gerekir.

Şekil 5.2: Toplumsal Değerler ve Ortak Yaşam

Bu bölümde güvenli ve sağlıklı bir kent yaratma amacı ile katılımı ve paydaş eş güdümünü kolaylaştırıp desteleyebilecek çeşitli kurum ve organlara örnekler verilmektedir.

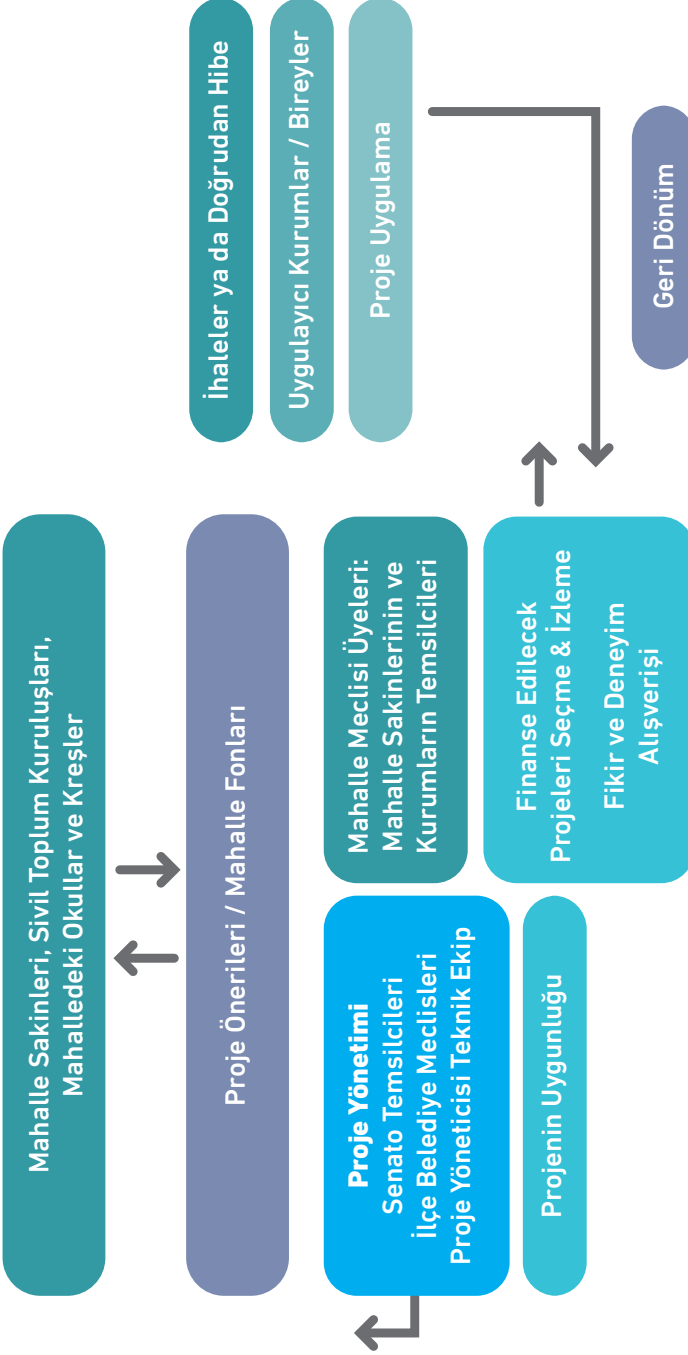
Mahalle Meclisleri

Mahalle düzeyinde katılımı ve proje uygulamayı kolaylaştıracak mekanizmalardan biri, bu ölçekte kurulabilecek mahalle meclisleri olabilir. Bu tür gruplar mahallelerin kalkınması, güzelleştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması ile ilgili konularda kent sakinlerinin bir araya gelip yakın yaşam alanları için karar verme süreçlerine katılımını sağlayabilir. Bu meclisler kentsel yenileme ve dönüşüm programlarının uygulanmasında yerel ölçekte aktif görev üstlenen, yerel yönetim ile mahalle sakinleri arasında işlev gören bir ara kurum olabilirler. Bu tür girişimlerin daha büyük ölçekte kentsel gelişme ve dönüşüm politikasının ve programının bir parçası olmaları önemlidir.

Meclislerin yereldeki ilgili grupların temsilcilerini eşitlikçi bir şekilde barındırmaları gerekmektedir. Bunlar kadın ve erkek tüm mahalle sakinlerini, sivil toplum kuruluşlarının, göçmen derneklerinin, eğitim kurumlarının temsilcilerini içerip farklı yaş gruplarını ve engelli vatandaşlar gibi özel grupları temsil edebilir.

Bu meclislerin işlevlerini etkili ve verimli bir şekilde sürdürebilmeleri için belirli bir bütçenin yanı sıra, kurumlar arası iletişimde kolaylaştırıcılık rolü üstlenen, veri toplama ve değerlendirme, dokümantasyon gibi işleri gören ve proje uygulamalarında teknik destek veren bir sekreteraya sahip olmaları gerekmektedir.

Almanya'daki Sosyal Kent Programı'nın Berlin'de uygulanmasında kullanılan semt menajerliği modeli bu tür bir mahalle bürosu ve meclisinin kuruluşu ve işleyişine örnek olabilir. (Duyar-Kienast, 2015)

Şekil 5.3: Berlin Sosyal Kent Programı Uygulama Modeli

Örnekler

BERLİN SEMT MENAJERLİĞİ, SOSYAL KENT PROGRAMI

Berlin’de 34 mahallede Sosyal Kent Programı⁶¹ yerel “Semt Menajerlikleri” aracılığı ile uygulanmaktadır. Bu alanların seçimi Berlin Şehirleşme ve Çevre Senatosu ve ilçe belediyeleri arasındaki fikir alışverişi ve yerel politik karar mekanizmalarının yanında, temelde 1999’dan beri düzenli olarak “Sosyal Kent Gelişimi İzleme” (Duyar-Kienast, 2015) yöntemi ile gerçekleştirilmektedir.⁶² Semt Menajerliği alanlarının genel özellikleri işsizliğin yoğunluğu, göçmenlerin oranının yüksekliği ve kamusal alan ve hizmetlerde yatırım eksikliğinden kaynaklanan çöküntü hali olmasıdır.

Sistem ve Organlar

Sözü edilen bu alanların hepsinde 3-4 kişilik bir ekipten oluşan bir mahalle bürosu vardır. Yerine göre Türkçe ya da Arapça gibi, göçmenlerin anadillerini konuşan bir elemanı olan bu bürolarda çalışanların meslek alanları içinde kent planlama, sosyal hizmet uzmanlığı, sosyal ve politik bilimler vs. yer almaktadır.

Sekretarya görevi üstelenen bu profesyonel ekibin dışında, her bir alanda 20-30 kişiden oluşan Mahalle Meclisi (*Quartiersrat*) ve 5-8 kişilik küçük bir Aksiyon Jürisi (*Aktionsjury*) vardır. Söz konusu mahalle meclisleri mahalle sakinlerinden ve buradaki okul, kreş ve

61 Sosyal Kent Programı ile daha detaylı bilgi için Federal ölçekte https://www.staedtebauforderung.info/StBauf/DE/Programm/SozialeStadt/soziale_stadt_node.html ve Berlin eyaleti ölçeğinde <https://www.stadtentwicklung.berlin.de/wohnen/quartiersmanagement/> adreslerine bakınız.

62 res urbana vd. (2011) ve SenStadt’ten (2014) alıntı. 2007-2011 arası bu izleme yıllık olarak gerçekleştirilmiştir. Son araştırma 2017 yılında yapılmıştır: http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/basisdaten_stadtentwicklung/monitoring/download/2017/Monitoring_Soziale_Stadtentwicklung_2017-Bericht.pdf

dernek gibi kurumların temsilcilerinden oluşmakta ve yılda 4-5 kere toplanmaktadır. Yaygın bir katılım sağlamak amacıyla kurulmuş mahalle meclisi etnik kökenin ötesinde, farklı sosyo-kültürel ve ekonomik katmanlardan da kimseleri barındırmaktadır.

Meclis toplantılarında mahallenin gelişme potansiyeli, sorunları tartışılmakta ve “Okul ve Eğitim, Yerel Ekonomi, Sosyal ve Kültürlerarası Bütünleşme/Komşuluk, Halkla İlişkiler, Konut ve Yapılı Çevre, Çevre ve Trafik, Sosyal Altyapı, Kültür, Spor, ve Sağlık”⁶³ gibi eylem alanlarındaki çeşitli proje önerileri değerlendirilmektedir. Aksiyon Jürisi her ay toplanıp küçük ölçekli projeleri tartışıp uygulanıp uygulanmamaları konusunda karar verir. Yerel profesyonel ekip ve Berlin Şehirleşme Senatosu ve ilçe belediyelerinin temsilcilerinden oluşan proje yönetim komitesi yürütme işlerinden sorumludur.

Mahalle meclisi üyelerinin de katılımı ile her yıl yenilenen bir Entegre Kalkınma Konsepti ve Eylem Planı (IHEK - *Integrierte Handlungs- und Entwicklungskonzept*) hazırlanmaktadır. Çoğu durumda bu plan profesyonel ekip tarafından hazırlanıp proje yönetim komitesi tarafından onaylanmadan önce mahalle meclisine tanıtılıp tartışmaya açılmaktadır.

Finans Kaynakları ve Bütçeleme

Başlangıcından beri dönüşüm gösteren Sosyal Kent Programı, Berlin’de Avrupa Birliği, Alman Federal Devleti ve Berlin eyaletinden gelen karma bir bütçe ile önceden belirlenmiş eylem alanları ve mahallelerdeki katılım ile oluşturulmuş planlar çerçevesinde projeler yürütmektedir. Programın bütçesi çeşitli fonlar altında gruplanmıştır: Eylem Fonu, Proje Fonu, Yapı Fonu ve İş birliği Ağları Fonu. Mahalle sakinleri ve diğer paydaşlardan toplanan fikirler, ekip tarafından uygulanabilir projeye dönüştürülmekte, gerekirse birkaç fikir bir araya getirilip gruplanmakta ve gerekli bütçe belirlenmektedir.

63 http://www.staedtebaufoerderung.info/StBauF/DE/Programm/SozialeStadt/Programm/Handlungsfelder/Inhaltlich/inhaltlich_inhalt.html?nn=766174. Erişim tarihi 20 Mayıs 2014

Bu ön çalışmadan sonra proje yönetim komitesi proje taslaklarını gözden geçirip mahalle ve programın hedefleri ile uyumunu kontrol etmektedir. Bu aşamada proje taslaklarının Sosyal Kent Programı kapsamında desteklenme imkânı sınıp onaylanmaktadır. Sonraki aşamada taslaklar mahalle meclisine sunulup projelerin, mahalleye getireceği faydalar açısından, desteklenmeleri durumunda değer katıp katmayacakları incelenmektedir. Bu da herkese açık tartışma toplantılarının sonunda yapılan, mahalle meclisi üyelerinin katıldığı oylama ile belirlenir.

Onaylanan projeler gerekirse bir ihale sürecinden geçip profesyonel ekibin yönetiminde uygulanmaktadır. Projelerin süreleri 1-3 yıllık dönemlerden oluşmakla birlikte maksimum 5 yıla kadar uzatılma imkânı vardır. Yıl boyunca çeşitli toplantılar, internet sayfası, broşürler ve yerel dergiler aracılığı ile mahalleliler projelerin gidişatı hakkında bilgilendirilmektedir.

Başarı Faktörleri

- Farklı sosyokültürel grupların eşitlikçi temsili
- Planlama ve proje yönetimi konusunda profesyonel sekreterya desteği
- Küçük ölçekli proje, uygulama ve bütçe sağlanması
- Mahalle meclisinin kent ölçeğinde kentsel yenileme ve dönüşüm programının parçası olması
- Toplumdaki sosyokültürel farklılıklara duyarlı ekipler ve yöntemler uygulanması, örneğin profesyonel ekiplerin farklı mesleklerden gelmesi ve hedef grubunun dilini konuşmaları

Kent Planlama Danışma Kurulları

Kent ölçeğinde Stratejik Master Planlar, Nazım İmar Planları ve Uygulama İmar Planlarının onaylanma süreçlerinde, kamuoyunun yorum ve itirazlarını toplamak amacı ile özel ilgi gruplarının görüşleri alınmalıdır.

Bu amaçla benzer ilgi alanlarını paylaşan ya da belli çıkar gruplarını temsil eden organize sivil toplum kuruluşlarının ve kent sakinlerinin bir araya geldiği plan danışma konseyleri oluşturulabilir. Böylece toplumda söz hakkı az olan gruplar, örneğin gençler, kadınlar veya göçmenler desteklenip resmi katılım süreçlerinden pay almaları kolaylaştırılabilir.

Örnekler

KENT PLANLAMA KADIN DANIŞMA KONSEYİ

Kentsel Planlama Berlin Mitte Kadın Danışma Konseyi, Berlin'in Mitte ilçesinde kentsel gelişme dairesinin sorumluluğunda olan, kadınlarla ilgili tüm alanlardaki ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki gelişmeleri destekler. Konsey özellikle kamu yararı temsilcisi olarak imar planları hakkında tavsiyelerde bulunmaktan sorumludur.⁶⁴

Konseyin hedefleri ve işlevleri, kendi iç tüzüğünde aşağıdaki gibi belirlenmiştir⁶⁵:

- Danışma Konseyi bağımsız, yasal düzeyde bağlayıcı olmayan ve gönüllü çalışan bir danışma organıdır;

64 <https://www.berlin.de/ba-mitte/politik-und-verwaltung/gremien/frauenbeirat-stadtplanung>
65 Bkz. Berlin Mitte İlçesi Kentsel Planlama Kadın Konseyi İç Tüzüğü (Ocak 2001 versiyonu) için Frauenbeirat Berlin Mitte (2001) ve Kadınlarla ilgili konuları içeren kılavuz için Frauenbeirat Berlin Mitte (2002).

- İlçedeki kadınların kentsel planlama, yapılaşma ve yaşam alanlarına özgü sorunlarına çözümler bulur; bölgedeki kadınların yaşam kalitesini korumaya ve iyileştirmeye katkıda bulunan çerçeve koşulları yaratmaya yardımcı olur;
- Kadınlar arasında bilgi ve deneyim değiş tokuşu amaçlı bir ağ oluşturmaktadır;
- Kadın konseyi bölgedeki mevcut faaliyetleri destekler ve teşvik eder;
- Bu işlevleri yerine getirebilmek için İlçe Belediyesi'nin Yapı ve Konut Dairesi'nden ilçedeki planlama faaliyetleri hakkında düzenli olarak bilgi alır.
- Uygulama İmar Planlarına dilekçeler yolu ile kadınların perspektifinden yorum ve itirazlarda bulunur; kamu yararı ile ilgili organları ve kuruluşları arazi kullanım ve imar planı sürecindeki “kadın sorunları” hakkında bilgilendirir ve böylece erken aşamada bir görüş birliğinin oluşturulmasını sağlar.

Berlin'in Mitte ilçesindeki Kent Planlama Kadın Danışma Konseyi kuruluşunun hemen ardından 2001 ve 2002 yıllarında, imar planlarında uygulanmak üzere, kadınları özellikle ilgilendiren konularda öneriler içeren bir kılavuz hazırlamıştır.

Bu kılavuz, kadınların özellikle kentteki kamusal mekânlarda karşılaştıkları sorunları dile getirmekte, bu sorunların çözümleri hakkında öneriler getirip imar planlarına nasıl dahil edilebileceklerini işlemektedir. Bu kılavuz imar planının hazırlanması aşamasında kadınların bu sürece erken bir adımda katılımını sağlamaktadır.

Plan taslaklarının kuruldan gelen görüşler ile erken aşamalarda iyileştirilmesi, sonradan çıkabilecek itirazları önleyip planlama sürecinin kısılmasına yardımcı olmaktadır.

Başarı Faktörleri

- Kadınlar ve toplumsal cinsiyet konusunu dikkate alan özel ilgi grupları kurmak ve desteklemek
- Özel ilgi grubu ile mekânsal planlamadan sorumlu resmi kurum arasında bağ oluşturmak
- Planlama sürecine entegre bir ara kurumu gerekli araçlar ve kaynaklarla donatmak
- Kadınların zaman, entelektüel bilgi birikimi ve deneyimleri ile gönüllü katkı ve destekleri

Göçmen Temsilcileri Danışma Konseyleri ve Dernekler

Kentlerde toplumsal hoşgörü ve uyumu sağlamak ve sosyoekonomik kalkınmaya katkıda bulunabilmek için toplumdaki marjinal grupların desteklenmesi önemlidir. Göçmenler ve mülteciler bu tür marjinal gruplar atında sayılabilir. Toplumsal hoşgörü ve uyumun hayata geçtiği en önemli ortamlar iş ve eğitim kurumlarıdır. Ekonomik hayata dahil olmak göçmenlerin ev sahibi topluma uyum süreçlerinde önemli bir adımdır. Konseyler ve dernekler aracılığı ile toplumsal hayattan pay alma süreçleri kurumsallaştırılabilir.

Bu yayında organize sivil toplum örgütleri aracılığı ile göçmen temsilciliği Almanya örneğinde irdelenmektedir. Ocak 2017'deki verilere göre Almanya'da çoğu Türkiye, Suriye ve Rusya kökenli olan 5,7 milyon yabancı yaşamaktadır. Bu toplam nüfusun %7'sine denk gelmektedir. Sivil toplum Almanya'daki entegrasyon sürecinde çok önemli bir rol oynamaktadır.⁶⁶ Kayıtlı dernekler arasında yaklaşık yüzde 3'lük bir paya karşılık gelen 17.000'den fazla göçmen örgütü olduğunu varsayılmaktadır (Priemer vd., 2017). 2017 yılındaki verilere göre bunlardan %16'sı son beş yılda kurulmuştur. Göçmen kökenli insanların sayısı arttıkça bu örgütlerde daha fazla artış olması şartırcı değildir.

66 <https://ec.europa.eu/migrant-integration/governance/germany>

Bertelsman Stiftung'un (Priemer vd., 2017) araştırmasının sonucuna göre Almanya'ya gelen göçmenler için toplumsal bütünleşme süreçleri farklı biçimler olsa da sivil toplum örgütleri üzerinden işgücü piyasasına katılım uyum sürecinde çok önemlidir. Bu yayına göre göçmenler ilk iletişim noktası olarak genellikle sivil toplum ve bunların bütünleşmeyi destekleyen hizmetleri ile temasa geçmektedirler. Mülteciler ile işverenler arasındaki iletişim de sıklıkla gönüllüler ve sosyal ağlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle işgücü piyasası çoğu zaman toplumsal bütünleşmenin motoru olarak görülmektedir.

Burada, işgücü piyasasında ekonomik ve sosyal bütünleşme konusu ile ilgili 1990'dan beri Berlin'de göçmen kökenli girişimci kadınlara destek veren I.S.I e.V. Derneği tanıtılmaktadır.

Örnekler

I.S.I. e.V. GÖÇMEN KADIN GİRİŞİMCİLER DERNEĞİ

Berlin Göçmen Kadın Girişimciler Derneği (I.S.I. e.V., Initiative Selbständiger Immigrantinnen), 1990 yılından bu yana, sosyal ve ekonomik entegrasyonu sağlamak amacı ile, Berlin'deki göçmen kadınları girişimcilik konusunda desteklemektedir. I.S.I. e.V. iş kurma konusunda kadınların beceri ve yetkinliklerini geliştirmek amacıyla çeşitli kurslar ve ek faaliyetler sunan, kâr amacı gütmeyen bir dernektir.

Bu derneğin kendine özgü dinamizmi ve kadınlar arasında yarattığı güven, başka bir örneği olmayan ilkesinden kaynaklanmaktadır: I.S.I. e.V. Derneği'nde tüm bu hizmetler göçmenler kadınlar için göçmen kadınlar tarafından sunulmaktadır. Derneğin tüm yönetim kurulu üyeleri, çalışanları ve öğretim görevlileri göçmenlerdir.⁶⁷

67 <https://isi-ev.de>

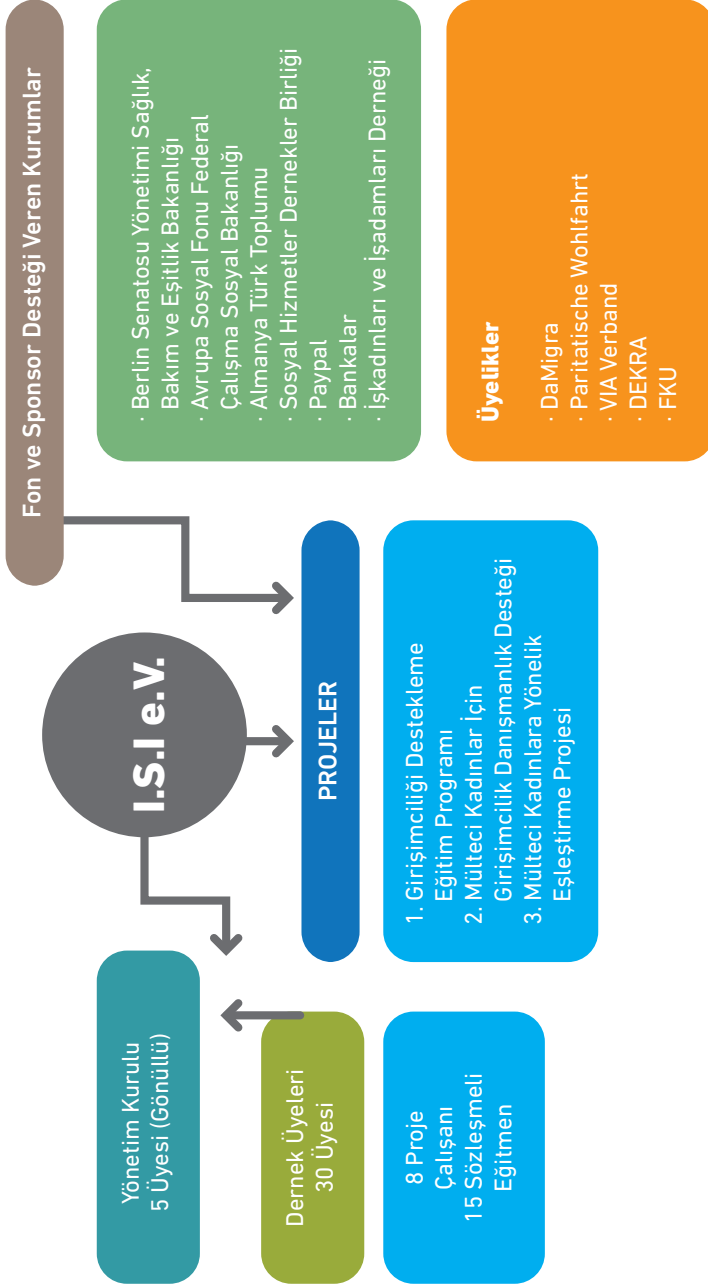

I.S.I. e.V. Berlin Göçmen Kadın Girişimciler Derneği, beş üyelik bir yönetim kurulu ve toplamda 30 kişiden oluşan bir dernektir. İş piyasasında entegrasyonu sağlamayı amaçlayan çeşitli projelerde çalışan 8 kadrolu elemanı ve 15-20 kadar da sözleşmeli eğitmeni vardır. Federal ölçekte sosyal ve toplumsal uyum alanlarında çalışan diğer çerçeve dernek ve kurumlara üyeliklerinin yanı sıra, çeşitli devlet kurumlarından, sivil toplum kuruluşlarından ve özel sektörden destek görmektedir.

I.S.I e.V., göçmen kadınlar için Avrupa Birliği ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nden ayrılan fonlarla finanse edilen kurslar, koçluk ve diğer destek faaliyetlerinin yanı sıra, Almanya'daki benzer kurumlarla iş birliklerini destekleyen mekanizmalar oluşturup proje bazında ortaklıklar kurmaktadır. Bu bir yandan kadınlara verilen hizmetlerin kalitesini yükseltirken, diğer yandan derneğin kurumsal kapasitesini geliştirmektedir.

I.S.I. e.V.'nin da katıldığı toplumsal bütünleşme konusunda iş birliklerini destekleyen ağlar oluşturma amacıyla yapılan faaliyetlerden biri de göç temalı buluşma toplantıdır. Bunun amacı farklı kurum ve kuruluşları bir araya getirerek göç ve ekonomik alanda kesişen konularda fikir alışverişinde bulunmak ve gelişmeleri takip etmektir. Katılımcılar arasında dernekler, Ticaret ve Sanayi Odası, üniversitelerin ilgili bölümleri, kâr amacı gütmeyen şirketler ve ilgili kamu kurumları bulunmaktadır. Yılda 3 veya 4 kez gerçekleşen toplantılarda gündemdeki öncelikli konular ele alınmakta olup, her toplantı için özel bir hedef konulmaktadır: Örneğin yılda bir kez gerçekleşen girişimcilik günleri ve fuarı için hazırlıklar, mülteci girişimciliğini destekleme programları, fonların tanıtımı, başarılı proje uygulamaları tanıtımı, göçmen yatırımcılar tanıtım broşürü hazırlığı vs.

Kaynak: Kızılcık-Duyar, Umut ve Selma Yılmaz-Schweizer (2017)

Şekil 5.4: I.S.I. e.V. – Göçmen Kadın Girişimciler Derneği

Başarı Faktörleri

- Göçmen kadın girişimciler için sosyokültürel farklılıklara duyarlı ama aynı zamanda bütünleştirici ve birleştirici bir atmosfer yaratma
- Göçmen kadınların çeşitli ve değişen ihtiyaçlarına cevap verme ve esnek çözümler üretme
- Derneğin 30 yıla varan tarihi içinde Berlin eyaletinden proje bazlı ve sürekli mali destek görmesi
- Derneğin sürekliliğini sağlayan bir ana projeye sahip olması ve diğer kısa vadeli ek müdahaleler ile pilot projeler üretip yeni fikirleri denemesi. Böylece yenilikçi karakterini koruması.

Yerel Yönetimler Düzeyinde Şiddeti ve Suçu Önleme Konseyleri

Bu yayının önceki bölümlerinde de değinildiği gibi şiddet ve suçu önlemeye ve güvenliği artırmaya yönelik programlar ve müdahaleler yerel yönetimlerin birincil görevi olarak görülmesi de belediyeler bu konuda, özellikle kamusal alanlarda önemli bir rol üstenebilirler.

Göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde gruplar arasında kamusal alanda ortak yaşam ve belediye hizmetlerinin kullanımı ile ilgili anlaşmazlıklar meydana gelebilir. Bunun kökeni büyük ölçüde kültürel farklılıklar ve iletişimdeki aksaklıklardır. Bu gibi durumlarda yerel yönetimin öncülüğünde sivil toplum güçlendirilerek ve paydaşlar arasındaki iletişim kurumsallaştırmak faydalı olunabilir. Sivil toplum kuruluşları yereldeki bilgi ve deneyimleri ve yerel aktörlere yakınlıklarından dolayı özgün çözümler getirebilirler.

Örnekler

BERLİN EYALETİ ŞİDDET ÖNLEME KOMİSYONU

Almanya örneğinde şiddet ve suçu önleme çalışmaları ve görev dağılımı, federal devlet yapısı çerçevesinde şekillenmektedir. Suç ve şiddeti önleme konusunda federal ölçekteki “Canlı Demokrasi!” ve “Federal Sivil Eğitim Ajansı” adlı iki program, sivil toplum kuruluşlarının geliştirdikleri model projeleri desteklemektedir. Böylece yenilikçi yaklaşımlar denenip daha sonra büyük ölçekli ve geniş tabanlı projelere dönüştürülmektedir.⁶⁸

Schreiber (2007) topluluk bazında sürdürülen önleme çalışmalarının üç yönünü, yani

- yerel ölçekte odaklanma,
- kurumlar ve sektörler arası ağ oluşturma ve
- kent sakinlerinin katılımının uygulamadaki önemini vurgulamaktadır.

Yerelde şiddet ve suçu önleme komiteleri kent sakinlerine yaşam alanlarının şekillendirilmesine aktif olarak katılma fırsatı vermektedir. Bu komiteler bireylerin ve yerel makamların birlikte çalıştığı kurumlardır.

Berlin Eyaleti Şiddet Karşıtı Komisyon (LAKO - *Landeskommis-sion Berlin gegen Gewalt*) ofisi, Berlin eyaletinin merkezi şiddet ve suç önleme organıdır. Komisyon, Berlin’deki şiddet ve suçu azaltma görevini sadece bir devlet görevi olarak değil, aynı zamanda

68 <https://www.bpb.de/politik/extremismus/radikalisierungspraevention/281811/bundesebene>

sosyal bir görev olarak da tanımlamaktadır. Kendisini öncelikle yeni fikirler yaratan ve kurumlar arası çalışma süreçlerini organize eden bir kurum olarak görmektedir. Koordinasyon görevi üstlenen Komisyon'un bünyesinde somut çalışmalar sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Komisyon bulgularını ve çalışmalarının ürünlerini örneğin yayımlar ve internet sitesi aracılığıyla kamuoyuna sunmaktadır.

Berlin Eyaleti Şiddet Karşıtı Komisyon, Berlin eyaletinin farklı senatoları ile çalışan bir organdır. Aralarında "İçişleri ve Spor", "Eğitim, Gençlik ve Aile", "Uyum, Çalışma ve Sosyal İşler", "Sağlık, Bakım ve Fırsat Eşitliği", "Kentsel Gelişim ve Konut" ve "Adalet, Tüketicinin Korunması ve Ayrımcılıkla Mücadele" Senato Kurumları, ilçe belediyelerinin temsilcileri ve Berlin Polisi'nin de bulunduğu kuruluşlar Komisyon'un projeleri ve eylemleri hakkında bilgi edinmek ve bunların kapsamını, kaynaklarını ve genel koşullarını belirlemek için yılda üç ila dört kez toplanırlar.⁶⁹

Başarı Faktörleri

- Yerel ölçekte odaklanma
- Kurumlar ve sektörler arası ağ oluşturma; veri ve bilgi paylaşımı, ortak toplantılar, ortak projeler vs.
- Kent sakinlerinin katılımını sağlayacak platformlar yaratma

69 <https://www.bpb.de/politik/extremismus/radikalisierungspraevention/302557/berlin>

Öneriler

Mahalle düzeyinde katılımı ve proje uygulamayı kolaylaştıracak mekanizmalardan biri, bu ölçekte kurulabilecek semt ya da mahalle meclisleridir. Toplum genelinde marjinal konumda kalan ve savunmasız özel ilgi gruplarına odaklı kurumsal gelişimi sağlayacak destekler verilebilir.

Sivil toplumu güçlendiren ve yerel yönetimler, sivil toplum ve bireyler arasındaki iletişimi teşvik eden girişimlerin özellikleri arasında aşağıdaki konular dikkate alınmalıdır:

- Sivil toplumu güçlendiren müdahaleler üst ölçekli kentsel yenileme ve dönüşüm programlarının bağlamında uygulama araçları olarak işlev görebilirler;
- Konsey ve danışma kurullarının oluşturulmasında yereldeki ilgi gruplarının eşitlikçi temsiline dikkat edilmelidir;
- Konsey ve danışma kurullarına kolaylaştırıcılık rolü üstlenen, veri toplama ve değerlendirme, dokümantasyon, diğer kurumlarla iletişim gibi işleri gören bir sekreteryaya hizmeti verilmeli ve bunun için finansal kaynak ayrılmalıdır;
- Konsey ve danışma kurullarının küçük ölçekli yerel projeler için uygulama bütçesine sahip olmaları tavsiye edilir. Bu tür teşvikler katılımı özendirici olur;
- Dernekler ve diğer sivil toplum kuruluşlarına bilgi ve deneyim değiş tokuşu için ağlar kurma ve kendi içlerinde kurumsal gelişim amaçlı danışmanlık ve destek hizmetleri ve eğitimler sunulabilir.

5.3 Kentsel Güvenlik ve Sağlık Konuları ile İlgili Bütçelendirme ve Kaynak Yaratma

Yerel yönetimlerin finansal kaynakları arasında belediyelerin öz gelirleri ilk sırada gelmektedir. Bu yöntem belli gelirleri toplama yetkisinin yerel yönetimlere devredilmesi ile belediyelere kaynak yaratmaktadır. Bu kaynakların öncelikli olarak belediyelerin temel hizmetlerine kanalize edilmesi normaldir. Fakat artan ve çeşitlenen talepler belediye bütçelerine ek yük getirmekte ve yeni kaynak arayışını beraberinde getirmektedir. Özellikle ilk bakışta belediyelerin birincil hizmetleri arasında olabileceği düşünülmeyen, kentlerde şiddet ve suçun önlenmesine ya da sağlıklı kentler yaratmaya yönelik özel konulu pilot projeler ve yenilikçi yaklaşımlar için, hâlihazırdaki gelir paylaşma sistemlerinin dışında kaynak bulmak gerekebilir. Bu durumlarda uluslararası kalkınma kurumları ve diğer devletlerle olan ikili anlaşmalar ek kaynaklar sunabilir. Bu kaynaklar genelde belli üst ölçekli hedeflere, konulara ve koşullara bağlıdır. Eğer yerel yönetimler ölçeğinde ulaşılmak istenen hedefler ve uygulanması düşünülen projeler bu üst ölçekteki hedefler ve desteklenen ana temalarla örtüşüyorsa proje önerileri ve eylem planları hazırlanıp bütçeleme yolu ile belediyelere ek kaynak yaratılabilir.

Ana Fikir

Yerel yönetimler, birincil hizmetlerini yerine getirebilmek üzere kullandıkları özkaynaklar ve merkezi yönetimin bütçesinden aldıkları paylar dışında, yenilikçi yöntemleri ve pilot projeleri finanse edebilmek için üçüncü kurumlardan proje bazlı finansal destek alabilirler. Bunun için kapsamlı bir proje teklifi ve iyi düşünülmüş detaylı bir bütçe hazırlamaları gerekir. Bu aşamada parasal kaynakların dışında sivil toplum kuruluşlarından, özel sektörden ve kent sakinlerinden gelebilecek aynı katkılar da proje bütçesine dahil edilebilir.

Meraklısına Notlar

Yüksel'in (2016: 742) belirttiği gibi Türkiye'de belli gelirlerin yerel yönetimlere devredilmesi konusunda iki ayrı kanun düzenlemesi vardır:⁷⁰ Bunlardan ilki, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nda sayılan çeşitli vergi, harçlar ve harcamalara katılma paylarıdır. İkincisi ise 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nca düzenlenen vergi gelirleridir. Yerel yönetimlerin kaynaklarından bir diğeri de belli bir paylaşım sistemi ile genel gelirlerden yerel yönetimlere “yer” ya da “ülke” esasına göre paylar verilmesidir.⁷¹ Bunun Türkiye'deki örneği “denkleştirme ödeneği” mekanizmasıdır.⁷² Her yıl merkezi yönetim bütçesinden yerel yönetimlere transfer yapılması da üçüncü bir kaynak paylaşım sistemidir. 6360 sayılı Kanun'un 25, 26 ve 27. Maddeleri ve 5779 sayılı Kanun'un ilgili maddeleri, yerel yönetimlerin mali yapısına önemli değişiklikler getirip ve yerel yönetimlere yapılan transferleri düzenlemektedir. Bir başka kaynak paylaşım sistemi de yerel yönetimlerin yürüttükleri bazı hizmetlerin maliyetlerinin merkezi yönetimce karşılanmasıdır. Yüksel'in (2016) belirttiği son kaynak paylaşım sistemi ise yerel yönetimlere, borçlanma yetkisinin verilmesidir. Tüm bu merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki kaynak paylaşımının ötesinde belediyeler dışarıdan aldıkları hibeler ya da bağışlar yolu ile proje bazında kaynak yaratabilirler.

70 Bunlar arasında İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi, Haberleşme Vergisi, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi, Yangın Sigortası Vergisi, Çevre Temizlik Vergisi gibi vergiler ve aynı kanunda sayılan İşgal Harcı, Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı, Kaynak Suları Harcı, Tellallık Harcı, Hayvan Kesimi, Muayene ve Denetleme Harcı, Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı, Bina İnşaat Harcı gibi harçlar sayılabilir (Yüksel, 2016).

71 “Gelir paylaşımı da denilen bu mekanizma iki yöntemden oluşmaktadır: yer esaslı ve ülke esaslı. Yer esasına göre yapılan gelir paylaşımında, belli bir bölgede tahsil edilen vergi gelirlerinin belli bir oranının o bölgedeki yerel yönetim birimlerine aktarılması söz konusudur. Ülke esasına göre yapılan gelir paylaşımında ise, tüm ülkede tahsil edilen vergi gelirlerinin belli bir oranı ayrılmakta ve bu tutar ülkedeki tüm yerel yönetim birimlerine belli kriterlere göre paylaştırılmaktadır” (Yüksel, 2016: 738'de Yılmaz vd., 2012: 85'den alıntı).

72 7161 sayılı Kanun'la “Belediyelere Yardım Ödeneği” oluşturuldu. Bu ödenek, yasaya göre “Belediyelerin ihtiyaç duyduğu yatırım nitelikli projelerin gerçekleştirilmesi amacıyla Strateji ve Bütçe Başkanlığı bütçesine konulacak ve belediyelerin talebi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından kullanılacaktır. Denkleştirme ödeneği ve belediyelere yardım ödeneği tahsis ve kullanımı 6. Madde'de tanımlanmıştır. Bkz. http://www.iabb.gov.tr/19-maset&newsID=587~belediyelere_yardim_odenegi Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.

Yeni projelere kaynak yaratmak için yardım kuruluşları ve sponsorlar arasında projenin konusuna en uygun olanı seçilip özel hibe koşulları ve süreçleri incelenmelidir. Örneğin eğer şiddet ve suçu önleme odaklı bir proje oluşturulacaksa bu amaçla kurulacak ekibin misyonu, hedefleri ve talep edilen fonlarla gerçekleştirilmesi planlanan proje detaylı bir şekilde tanımlanmalıdır. Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi ele alınacak konu ya da güncel sorunla ilgili bir çalışma ekibi kurulup iç ve dış paydaşların katılımını sağlayacak bir sistem oluşturulduktan sonra ortak bir fikir birliğine varılıp hedefler belirlenmelidir. Başvuruyu yapan kurumun ve oluşturulan ekibinin önerilen projeyi gerçekleştirebileceğinin güvencesi verilmelidir. Hazırlanan teklifte proje için belirlenen hedeflerin toplum ve yardım kuruluşu açısından önemini, seçilen yaklaşımın özelliklerini, etkililik ve başarısını ölçmek için kullanılacak göstergeleri tanımlamak gerekir.⁷³

Koyulan hedeflere ulaşabilmek üzere, yine katılımcı ve bütüncül bir yaklaşımla, gerekli olan müdahaleleri içeren bir eylem planı ve proje bütçesi hazırlanmalıdır. Bu planlama için *logframe* denen mantıksal proje çerçevesi metodu uygulanabilir. Sürece katılan kurumlar bu aşamada gerçekleştirmeleri gereken bireysel görevleri tanımlamalıdır. Bir sonraki aşamada mantıksal adımlara ayrıştırılan görevlerin yerine getirilebilmesi için gerekli maddi ve aynı kaynaklar tanımlanmalı ve bunlara değer biçilmelidir. Bunlar sonuçta bütçe kalemlerini oluşturur. Bazı bütçe kalemleri tek seferlik masrafları gösterirken diğerleri tekrar eden harcamalar olabilir.⁷⁴

Ana bütçe kalemleri⁷⁵ arasında personel, ulaşım ve seyahat masrafları, gerekli araç ve ekipman, malzemeler, ek danışmanlık ve uzmanlık hizmetleri, tesisler ve idari maliyetler, izleme ve değerlendirme faaliyetleri ile ilgili harcamalar, diğer genel giderler ve beklenmedik ihtiyaçlar için ayrılacak ek masraflar sayılabilir.

73 Bu öneriler Dünya Bankası Kentsel Suç ve Şiddeti Önleme online eğitim programının dokümanlarından uyarlanmıştır (World Bank Group, 2017'de Butts, D., 1999'dan alıntı).

74 Şiddetin önlenmesi eylem planının geliştirilmesi ve bütçe hazırlanması konuları ile ilgili olarak bkz. World Bank Group (2017).

75 Detaylı bütçe kalemleri için bkz. World Bank Group (2017).

Eğer proje yeni bir tesisin veya kamusal açık alanın inşasını içeriyorsa bütçe tesisin tamamlanmasından sonra kullanımı süresindeki giderleri, binaların, açık alanların ve ekipmanın gerekli işletme masraflarını, bakımını ve onarımını da kapsamalıdır.

İzleme ve değerlendirme faaliyetleri ile ilgili harcamalar da önemli bütçe kalemleridir. Bir projenin ulaştığı sonuçları değerlendirmek için proje başlamadan önce mevcut olan durumu, yani teşhis aşamasını tanımlamak gerekir. Bunun için ilk teşhis araştırması, ara değerlendirme misyonları ve proje sonunda izleme ve etki değerlendirme çalışmaları yapılması gerekir. Genellikle proje değerlendirmesi toplam proje maliyetlerinin %10'una denk gelecek bir bütçe gerektirir. Bu kategoriyi proje bütçesine en başta eklemek önemlidir.

Proje bütçeleri hazırlama ve yönetmede dikkate alınması gereken önemli konulardan bazıları şunlardır:

- Projeye finansman sağlayan ve projenin uygulanacağı kuruluşların bütçe yönetimi, banka hesap işlemleri ve muhasebe ile ilgili genel süreçlerine hâkim olmak gerekir.
- Bütçenin idari, mali ve muhasebe yönetiminden sorumlu personelin projenin ilk aşamalarından itibaren belirlenmesinde fayda vardır. Bu elemanların bütçe yönetiminin ötesinde projenin amaçlarını ve yaklaşımını anlamaları ve içselleştirmeleri proje yönetiminin kalitesini ve verimliliğini artıracaktır.
- Ara ve son raporlara eşlik edecek bütçe raporlarının hazırlanması ve kontrolü önceden belirlenmiş standartlara göre yapılmalıdır.
- Sistemli bir yaklaşım, faaliyetler, kaynaklar ve ilgili proje masrafları hakkında hesap verilebilirliği sağlamada yardımcı olacaktır.

Projenin uygulamasında gerekli parasal kaynakların yanı sıra, kurumlar, sivil toplum örgütleri, özel sektör, kent sakinleri ve topluluk üyeleri aynı katkılarda bulunabilirler.

Aktörler	Aynı Katkı ve Kaynaklar
Mahalle sakinleri ve topluluk üyeleri	<ul style="list-style-type: none"> • Proje faaliyetlerinin tasarlanması ve uygulanmasında gönüllü olarak çalışabilirler; • Kamusal alanlarda doğal gözetim ve sosyal kontrolü teşvik ederek ek güvenlik hizmeti sağlayabilirler; • Farkındalığı artırmak için projenin odaklandığı konu hakkında bilginin yaygınlaştırılmasını ve diğer topluluk üyelerinin katılımını teşvik edebilirler; • Toplumdaki farklı grupları, örneğin göçmenleri ve yerel halkı çeşitli kültürel ve sportif faaliyetlerle bir araya getirmek için kamusal alanları bir araç olarak kullanabilirler; • Belirli bir toplulukta projenin konusu ile ilgili, örneğin şiddeti önlemenin yollarını bulmak için yaratıcı fikirler geliştirebilirler; • Kentte sağlıklı beslenmeyi teşvik etmek için yemek tarifleri toplamak gibi aktiviteler düzenleyebilirler; • Sivil toplum kuruluşları, topluluk ve polis üyelerinin katılımını içeren faaliyetler düzenleyebilir, böylece kişisel düzeyde etkileşim kurabilir ve bir güven ortamı yaratabilirler; • Gönüllü öğretmen veya danışman olarak gençlere, göçmenlere ve diğer marjinal gruplara yardım edebilir ya da onlarla zaman geçirebilirler; güvenliklerini sağlamak ve derslere katılımlarını artırmak için öğrencilere eşlik edebilirler.
Okullar ve okul bazı çalışan sivil toplum kuruluşları	<ul style="list-style-type: none"> • Okul sonrası programların uygulanması için tesislerini kamu kullanımına açabilirler.

Aktörler	Aynı Katkı ve Kaynaklar
Özel sektör / işletmeler	<ul style="list-style-type: none"> • Spor ve kültürel etkinlikler için bağışta bulunabilirler; • Eğitim programları sırasında teknik becerilerin geliştirilmesinde yararlı olabilecek aynı bağışlar (bilgisayarlar, dikiş makineleri, inşaat araçları vb.) yapabilirler; • Özellikle okul tatili dönemlerinde gençlere staj olanakları sunarak mesleki ve iş becerilerini aktarabilirler; • Toplumda sosyal olarak yeniden yer almak isteyen gençlere ve göçmenlere iş verebilirler.
Medya	<ul style="list-style-type: none"> • Şiddet önleme faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasına; şiddete ilişkin konular, risk faktörleri vb. konusunda topluluk üyeleri arasında farkındalık yaratmaya katkıda bulunabilirler; • Şiddeti tetikleyen madde bağımlılığını ve medyada şiddeti teşvik eden otoriter ve cinsiyetçi rol modellerinin azaltulmasını sağlayabilirler; • Madde bağımlılığının olumsuz etkilerini gösteren sosyal içerikli reklamlar yayımlayabilirler; • Benlik saygısı, yaratıcı problem çözme, stres ve kaygıyı azaltma ve öfkeyi yönetme, çatışma çözümüleme, göçmen ve mültecilere karşı ayrımcılığı azaltma vb. hakkında kamuoyu bilinci oluşturabilirler.

Tablo 5.1: Aynı Destek Örnekleri⁷⁶

76 Bkz. World Bank Group (2017). Toplum tarafından sunulabilecek aynı kaynaklar hakkında fikirler göç ve kentte sağlık konusunu da içerecek örneklerle genişletilmiştir.

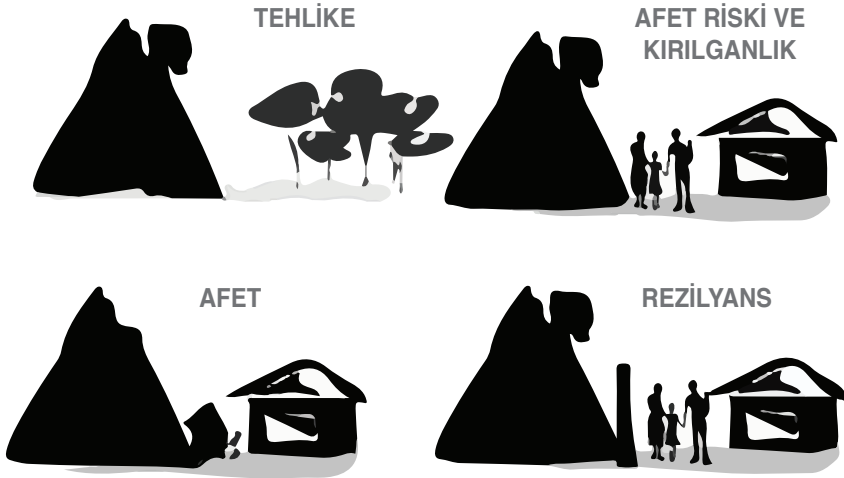
Öneriler

- Yerel yönetimler kendi önceliklerini, sorunlara yaklaşımlarını, çözüm önerilerini ve hedeflerini bağımsız olarak ve kent sakinleri için en iyi faydayı sağlayacak şekilde belirlemelidirler. Bu hedef belirleme süreci, özel ekipler oluşturulup etkin paydaş katılımı ile uygulanabilir.
- Yenilikçi ve pilot uygulama aşamasındaki projelerin hedefleri önceden belirlendikten sonra kaynak yaratmak amacıyla uluslararası kalkınma kurumları ve diğer devletlerle olan ikili anlaşmalar kapsamlarında çeşitli yardım kuruluşları ve sponsorlar arasında projenin konusuna en yakın olanı seçilip özel hibe koşulları ve süreçlerinin uygunluğu incelenmelidir.
- Proje teklifleri içinde sorun tanımı, çözüm yaklaşımı, hedefler, önerilen müdahaleler, uygulayıcı kurumların yapıları, ekiplerin profilleri, kurulacak iş birlikleri ve bütçe ile talep edilen fonlarla gerçekleştirilmesi planlanan proje detaylı bir şekilde tanımlanmalıdır.
- Ana bütçe kalemlerinin yanı sıra, uygulayıcı kurumun maddi, personel ve diğer aynı katkıları da bütçede belirtilmelidir. Bunun ötesinde diğer paydaşlardan gelen katkılar da bütçeye dahil edilmelidir.
- Finansmanı üstlenen yardım kurumu ile projeyi uygulayan kurumun muhasebeyle ilgili genel süreçlerinin birbirleri ile uyumlu ve uygulama ekibinin bu süreçlere hâkim olması gerekir. Karşılıklı beklentilerin ve detayların önceden açıklığa kavuşturulmasında fayda vardır.
- Sistemli bir yaklaşım; faaliyetler, kaynaklar ve ilgili proje masrafları hakkında hesap verilebilirliği kolaylaştırır.

5.4 Kentsel Göç, Güvenlik ve Sağlık Odaklı Risk Analizi ve Yönetimi

Kentte göç, güvenlik ve sağlık odaklı risk analizi ve yönetimi iki ölçekte irdelenebilir: birincisi kentsel gelişme ve mekânsal planlama ölçeği, ikincisi ise proje geliştirme ve yönetimi ölçeği.

Kentsel alanlardaki risk faktörlerine baktığımızda doğal ve yapılı çevre, coğrafi etkenler, iklim değişikliğinin etkileri, politik ve sosyoekonomik koşullarla ilgili risk alanları öne çıkmaktadır. Proje ölçeğinde tanımlanıp analiz edilebilecek risk alanları ise projenin bütçesi, insan kaynakları kapasitesi, projeyi uygulayan kurum ve paydaşlarının organizasyon yapıları ve bu yayının ilgi alanı içinde olan yerel yönetimlerdeki politika ile kent ve semt ölçeğindeki toplumsal dinamiklerden oluşmaktadır.

Kaynak: Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi'nin (UNDRR) "Halk Sağlığı ve Afet Risk Yönetimini Entegre Etmek İçin Çok Sektörlü Bir Yaklaşım" konulu çözümleri kaynaklarından uyarlanmıştır.

Şekil 5.5: Tehlike - Risk - Afet - Rezilyans

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP, 2010) kentsel alanlarda riskin, iki önemli faktörün bileşeni olduğunu söylemektedir. Bu risk faktörleri bir yandan kentin konumu ve maruz kaldığı tehlikeler, öte yandan yerel ölçekte zayıf yönetim, doğal çevrenin bozulması ve kaynaklara fazlaca yüklenilmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle yoğun göç sonucu artan nüfus ve çeşitlenen talepler bu risk alanlarını doğrudan etkilemektedir. Zayıf yönetim ve kaynakların kısıtlılığı gibi içsel ve dışsal riskler yoğun göçün getirdiği ek gerginlikle kentlerde olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.

Dickson ve diğerleri (2012) Dünya Bankası'nın kentsel alanlardaki risklerle ilgili yayınında, riskler karşısında pasif bir yaklaşımın, riskleri proaktif olarak tanımlamaktan ve yönetmekten daha yüksek maliyet getireceğini iddia ediyor.

Kentlerde riskler zamanlıca tanımlanıp kentsel gelişimi destekleyen programlarda risk değerlendirmesi ve yönetimi yaygınlaştırılmışsa daha etkin bir planlama ile gelecekte ortaya çıkabilecek sorunlara çözümler bugünden üretilebilir.

Özellikle kentte göç, sağlık ve güvenlik konularına odaklandığımızda mekânsal planlama ve yönetim, yapı ve doğal çevre ile ilişkili olabilecek riskler aşağıdaki gibi sıralanabilir. Risk yönetimi hazırlığı sırasında bu faktörlerin bileşimleri ve birbirlerine etkilerini de unutmamak gerekir.

**KAMU GÜVENLİĞİ VE HALK SAĞLIĞINDA
ÖNLEYİCİ YAKLAŞIM: GÖÇTEN ETKİLENEN BELEDİYELER
İÇİN KENTSEL TASARIM VE PLANLAMA ÇÖZÜMLERİ**

Kentlerdeki Göç, Sağlık ve Güvenlik Riskleri	Risk Analizi I - Riskin Gerçekleşme Olasılığı	Risk Analizi II - Riskin Olası Etkisi	Risk Önleme Amaçlı Müdahaleler ve Risk Etkilerini Hafifletme Önerileri
Göç ile artan nüfusun konut, sağlık, eğitim ve diğer belediye hizmetlerine erişiminin zorlaşması	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	<p>Mahalle bazında alt ölçekte hizmet sunumu</p> <p>Yerel halktan ve işletmelerden aynı yardımlar aracılığı ile ek kaynak yaratılması</p> <p>Gerektiğinde uygulamaya geçirilebilecek “geçici” (pop-up/ad-hoc) çözümleri ve hizmetleri hazırlamak</p>
Kısa zaman diliminde yoğun göçün etkisi ile var olan değerler sisteminin ve sosyal sözleşmenin sekteye uğraması	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	<p>Göçmenler ve yerel halk arasında iletişimi artıracak önlemler almak</p> <p>Birlikte yaşamın kurallarını oluşturup paylaşmak</p> <p>Katılım metodları ile verilen karar ve yapılan müdahalelerin geniş bir tabanı sağlaması sağlamak</p>
<p>Kentteki çevre kirliliğinin bulaşıcı olan hastalıkların yayılmasına ya da bulaşıcı olmayan hastalıkların artmasına neden olması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hava kirliliği • Su kirliliği • Gürültü 	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	<p>Arazi kullanımı kontrolü ile çevre kirliliği yaratan kentsel işlevlerin konut alanlarından uzak tutulması</p> <p>Katı atık yönetimi sisteminin değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi</p> <p>Döngüsel ekonominin desteklenmesi, örneğin ambalaj atıklarının azaltılmasına yönelik önlemler alınması</p> <p>Kirliliğin kaynaklarının bulunup bertaraf edilmesi</p>
Kamusal alanlardaki çevre kirliliği ve katı atık yönetiminin eksikliğinin bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olması	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	<p>Sokaklarda ve kamusal alanlarda atık toplama sisteminin iyileştirilmesi</p> <p>Atık yönetimindeki kayıt dışı sektörün kurumsallaştırılıp sisteme dahil edilmesi</p>

Kentlerdeki Göç, Sağlık ve Güvenlik Riskleri	Risk Analizi I - Riskin Gerçekleşme Olasılığı	Risk Analizi II - Riskin Olası Etkisi	Risk Önleme Amaçlı Müdahaleler ve Risk Etkilerini Hafifletme Önerileri
<p>Kentteki mekân ve yaşam kalitesinin bulaşıcı olmayan hastalıkları artıran etkisi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kentteki kamusal alanların yetersizliği • Motorlu araçlara bağımlı ulaşım sistemi • Hava kirliliği 	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>Kentlerde yürümeyi ve bisiklete binmeyi teşvik eden kamusal açık alan sistemlerinin oluşturulması</p> <p>Sokakların, kaldırımların ve yaya yollarının kalitesini artırmak ve araç park sistemleri geliştirmek</p> <p>Toplu taşıma ve otopark sistemleri ile motorlu araçlara bağımlılığı azaltmak</p>
<p>Birincil sağlık hizmetlerinin kent ölçeğinde eşitsiz dağılımı ve yetersizliği</p>	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>Alt ölçekli, kolay ulaşabilecek, mahalle bazında aile hekimliği merkezleri ve sağlık ocakları kurmak; bu amaçla benzer hizmetleri veren paydaşlar arasında iş birliği ve eş güdümü sağlamak</p> <p>Dezavantajlı semt ve mahallelere özel programlar uygulamak</p>
<p>Kentte sağlıklı besin arzının yetersizliği ve eşitsiz dağılımı</p> <p>Kentte besin güvencesinin sağlanamaması</p>	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>Kent içi ve çevrelerinde tarımsal arazinin, arazi kullanımı ve yönetimi uygulamaları ile korunması</p> <p>Kent içi küçük ölçekli tarımsal üretimi destekleme</p> <p>Mahalle ölçeğinde kent ve hobi bahçeleri planlama ve desteği</p> <p>Semt pazarlarını yaygınlaştırıp destekleme</p>

**KAMU GÜVENLİĞİ VE HALK SAĞLIĞINDA
ÖNLEYİCİ YAKLAŞIM: GÖÇTEN ETKİLENEN BELEDİYELER
İÇİN KENTSEL TASARIM VE PLANLAMA ÇÖZÜMLERİ**

Kentlerdeki Göç, Sağlık ve Güvenlik Riskleri	Risk Analizi I - Riskin Gerçekleşme Olasılığı	Risk Analizi II - Riskin Olası Etkisi	Risk Önleme Amaçlı Müdahaleler ve Risk Etkilerini Hafifletme Önerileri
<p>Kamusal alanlardaki mekânsal özelliklerin şiddet ve suç unsurlarını artırıcı etkisi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kamusal alanlarda şiddet ve vandalizm • Kamusal alanların bakımsızlığı ve buralardaki çöküntü • Kent içinde ve çevrelerinde sahipsiz, tanımsız ve çöküntüye uğramış boş araziler 	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>Yaratıcı kentsel tasarım öğeleri, ara kullanımlar vs. ile tanımsız ve çöküntüye uğrayan boş alanları değerlendirmek ve yeşil alanlar/kamusal alanlar sistemine katmak</p> <p>Park ve bahçelerin bakımı ile yeterli bütçe ve kaynak ayırmak; verimli ve etkin işletme yöntemleri uygulamak</p> <p>Kamusal alanlarda CPTED yöntemi ile mekân kalitesini artırmak</p>
<p>Demografik ve sosyoekonomik faktörlerin ve bunlardaki değişimlerin kentteki sağlık ve güvenlik sistemlerine ek yük getirmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toplumda ekonomik eşitsizlik • Yoğun göç ve mülteci akımı • Nüfusun yaşlanması ve artan bakım ihtiyaçları • Genç nüfus içindeki işsizlik • Psikososyal sağlık riskleri 	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>Farklı yaş grupları, örneğin gençler ve yaşlılar, için toplumsal ve ekonomik hayata dahil olmayı destekleyen özel projeler geliştirip uygulamak</p> <p>Semt ve mahalle ölçeğinde erişilebilir psikososyal sağlık hizmetleri sunmak; bu amaçla benzer hizmetler sunan kurumlarla iş birliğine girmek</p> <p>Göçmen grupların kamu ve iş hayatına uyumunu destekleyen projeler geliştirip uygulamak</p> <p>Özel ilgi gruplarının bir araya geldiği sivil toplum girişimlerini desteklemek; bunlarla olan iletişimi kurumsallaştırmak</p>
<p>Doğal afet riskleri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deprem • Heyelan • Sel • Diğer 	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>☐ Az</p> <p>☐ Orta</p> <p>☐ Çok</p>	<p>Afete hazırlık planları geliştirmek ve bunları düzenli aralıklarla yenilemek</p>

Kentlerdeki Göç, Sağlık ve Güvenlik Riskleri	Risk Analizi I - Riskin Gerçekleşme Olasılığı	Risk Analizi II - Riskin Olası Etkisi	Risk Önleme Amaçlı Müdahaleler ve Risk Etkilerini Hafifletme Önerileri
<p>İklim Değişikliğinin Etkileri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zor hava koşulları • Kuraklık • Aşırı yağış ve sel • Deniz seviyesinin yükselmesi ile kıyı şehirlerinin su baskınları karşısında savunmasız kalması • Ortalama hava sıcaklığının artmasının tarım sektörüne ve besin güvencesine etkisi • Temiz su kaynaklarında azalma • Orman yangınları 	<p>○ Az</p> <p>○ Orta</p> <p>○ Çok</p>	<p>○ Az</p> <p>○ Orta</p> <p>○ Çok</p>	<p>Kamuoyunda iklim değişikliğinin kapsamlı etkileri hakkında farkındalık yaratmak</p> <p>Araştırma kurumları ve üniversiteler ortakhında iklim değişikliğinin kente etkilerinden doğan özel riskleri tanımlamak ve önlemler geliştirmek</p> <p>Etkili arazi yönetimi ile kent içindeki ve çevreindeki su havzalarını ve buradaki doğal hayatı korumak</p> <p>Kentteki su harcama seviyesini düşürmek için önlemler almak</p> <p>Kent içi drenaj sistemlerinin kapasitesini artırmak</p> <p>Kent içi ve çevreinde seller ve yoğun yağış ile biriken suyun doğal ekolojik sistemlerle toplanmasını sağlayan alanlar tanımlamak ve bunların yapılaşmasını önlemek</p>

Tablo 5.2: Kentlerdeki Göç, Sağlık ve Güvenlik İle İlgili Riskler

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP, 2010) kentsel alanlarda dört ana başlık altında risk belirleme ve yönetimi önerileri getirmektedir: a) risk belirleme ve iletişim, b) belediye afet yönetimi, kurumsal ve yasal çerçeve desteği, c) farkındalığı artırma ve bilinçlendirme.

- Risk alanlarının belirlenmesi, değerlendirilmesi ve paydaşlar arası iletişim, afetleri önleme ve etkilerini hafifletme önlemlerinin tasarlanması ve uygulanması, risk yönetiminin adımlarıdır.

- Risklerin belirlenmesi; okullar ve hastaneler gibi kritik altyapının güvenlik açıkları açısından değerlendirmeleri ve ihtiyaçlarının belirlenmesini içerir. Bu aşamamada örnek olarak seçilen kentlerde acil durum senaryolarının geliştirilmesi, uygun ve kolay anlaşılır bir formatta belgelenmesi ve kamuoyu ile paylaşılması esastır.
- Belediyeler de dahil olmak üzere tüm yerel kurumlar, afetlerin sonuçları ile başa çıkabilecek kapasiteye ve planlara sahip olmalıdır. Yerel yönetim yetkililerine ve gönüllülere afet hazırlık planlarının hazırlanmasını kolaylaştırma amaçlı eğitimler verilmesi, hedef şehirlerde bilgi merkezleri oluşturulması ve acil durum operasyon merkezlerinin tasarımı ve donatılması gerekir. İlk yardım konusunda gönüllülerin eğitilmeleri ve ilçeler düzeyinde arama ve kurtarma ve şehir düzeyinde afet tatbikatları yapılması alınabilecek önlemlerden bazılarıdır.
- Belediyelerin kurumsal ve yasal çerçevelerini gözden geçirip gerekirse risk yönetimi ve afet hazırlığını kolaylaştıracak şekilde değiştirmeleri gerekir. Yerel kapasiteyi artırmak için kurumsal güçlendirme programları uygulanmalı; mevcut imar yönetmelikleri, bina kodları ve yönetmelikleri gözden geçirilip afete duyarlı hale getirilmelidir. Tehlikelere karşı savunmasız şehirler için uygun kurumsal düzenlemeler hakkında kılavuzlar yayımlamak kurumsal sistem destekleri içinde yer alır.
- Kentsel risklerin azaltılması için kampanyalar tasarlanması; bilgi merkezlerinin kurulması; yerel yönetim yetkilileri için uzmanlaşmış eğitim programlarının yürütülmesi ve mühendis ve mimarlar için afete dayanıklı inşaat teknolojisi konusunda eğitimler verilmesi uzmanları ve kamuoyunu bilinçlendirmeye yarar (UNDP, 2010).

Proje Ölçeğinde Riskler	Risk Analizi I - Riskin Gerçekleşme Olasılığı	Risk Analizi II - Riskin Olası Etkisi	Risk Önleme Amaçlı Müdahaleler ve Risk Etkilerini Hafifletme Önerileri
İnsan kaynaklarındaki eksikliklerden doğan riskler	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	Proje tasarımı sırasında kapasite artırımını ile ilgili eylemlerin planlanması ve bütçelendirilmesi Proje ekibinde deneyimli elemanlarla genç elemanların birlikte çalışmasını destekleyerek kurumsal bilgi ve deneyim aktarımını sağlamak
Uzun vadeli müdahalelere finansman bulma zorlukları; finansal sürdürülebilirlik	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	Etkileri uzun vadede görülebilecek müdahalelerin finansmanının yeterli bir süre garanti altına alınması Proje tasarımı sırasında yerinde kullanılacak gelir kaynakları yaratmak Dayanışma ve sektörler arası sübvansne etme yolu ile ek bütçe yaratmak Gecikmelerden kaynaklanabilecek beklenmeyen fiyat artışlarını bütçelendirmek
Proje uygulamasının beklenenden uzun sürmesi	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	İçeriden veya dışarıdan kaynaklı gecikmeye yol açabilecek göstergelerin izleme ve değerlendirme sistemine entegre edilmesi Zaman çizelgelerinin düzenli olarak gözden geçirilip yenilenmesi
Projenin tasarımındaki eksiklikler	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	☐ Az ☐ Orta ☐ Çok	Proje uygulama sürecinde izleme ve değerlendirme metotları ile projenin düzenli bir biçimde gözden geçirilip bulguların tasarıma yansıtılması Bu amaç için zaman ve bütçe ayrılması Sistemli bir yaklaşım ile proje değerlendirme bulgularının ve sonuçlarının kurumsal bilgi birikimine ve paylaşımına dönüştürülmesi

Tablo 5.3: Proje Ölçeğindeki Riskler

Proje düzeyinde risk yönetimi; risklerin tanımlanması, analizi, riskleri önleme ve etkilerini hafifletme stratejilerinin belirlenmesi, proje eylem planlarına risk önleme ile ilişkili aktivitelerin eklenmesi ve bütçelendirilmesi, uygulama sürecinde risk izleme ve değerlendirme aşamalarını içerir.

Tanımlanmış riskler, gerçekleşme olasılıkları ve eğer gerçekleşirlerse yapacakları etkinin derecesine göre analiz edilip değerlendirilir. Risk yönetimi plan ve bütçelerinin hazırlanması sırasında proje bazlı bir risk kaydı oluşturulmalıdır. Bu kayıt sistemi risk tanımlarının yanı sıra, riskleri tetikleyen uyarı göstergelerini içerir. Bu göstergeler risklerin izleme ve değerlendirilmesinde kullanılabilir. Olası çözümler veya risklerin etkilerini hafifletme stratejileri yüksek olasılıklı ve etkili risklerden düşük olasılıklı ve etkili risklere uzanan bir hiyerarşi içinde düzenlenir. Böylece kaynaklar daha etkin bir şekilde dağıtılabilir. Belirlenen risklerin yönetiminden, yani hazırlık planları ve önlemleri içeren müdahalelerden sorumlu olacak kurumlar ve elemanlar belirlenir. Bu müdahalelere gerekli kaynağın ayrılması gerekir.

Risk yönetim stratejilerinin amacı ya riskin gerçekleşme olasılığını ya da gerçekleşmesi durumunda olumsuz etkisini azaltmaktır.

- Önlemleri belirlemek için “riskin gelecekte gerçekleşmesini önlemek için şu an ne yapmalıyız?” sorusunu yanıtlamak gerekir.
- Etki azaltma amaçlı müdahaleler ise riskin gerçekleşmesi durumunda uygulanması planlanan eylemlerdir. Bunları belirlemek için de “beklediğimiz risk gerçekleşirse ne yapmamız gerekir?” sorusu yanıtlanmalıdır.
- Risk yönetiminden sorumlu kurumlar ve ekipler aynı zamanda proje döngüsü içinde ortaya çıkan fırsatlardan faydalanmayı düşünmelidir. Bu fırsatlar aslında odaklandığımız olumsuz riskleri etkisiz hale getirebilir.⁷⁷

77 <https://www.educba.com/project-risk-management-plan/>

6. SONUÇ

Metin boyunca değinilen konular ve verilen örnekler, yoğun göç alan kentlerde toplumsal uzlaşma, sağlıklı ve güvenli kentsel gelişme amaçlı planlama ve yönetişimin önemli ortak dayanak noktaları olduğunu göstermektedir.

Göçün yarattığı sorunlara belediyeler açısından bakıldığında kentsel hizmetlere erişim, kamusal alanların kullanımı, sağlık ve güvenlik de dahil olmak üzere kent sakinlerinin yaşam kalitesi gibi konular ön plana çıkmaktadır. Kısa bir zaman dilimi içinde kentlerin nüfusunda önemli yoğunlaşmalara neden olan göçler ve mülteci akınları belediye hizmetlerine olan talepleri çeşitlendirip artırmaktadır. Aynı zamanda sağlık, güvenlik, yönetişim, risk yönetimi gibi konularda var olan kırılganlıklar da yüzeye çıkmaktadır.

Bu yayının ana fikri, göçlerle çeşitlenen ve artan taleplere yanıt olarak hizmet odaklı ve toplumsal uzlaşmayı sağlayan bir kentleşmenin mümkün olduğudur. Sağlıklı, güvenli ve yüksek kaliteli yaşam alanları sunan kentler, kilit paydaşlarla iş birliği içinde ve kanıtlanmış veri tabanlı ön-görülere dayanan planlama yolu ile yaratılabilir.

Yerel yönetimler bu alanda öncülük edip önemli bir rol üstlenmektedirler. Bu kentlerin sakinleri çeşitlenen sosyal ve kültürel yapıya hassasiyet gösterip birlikte yaşamının kurallarını beraberce belirlemelidirler. Amaç, ortaya çıkan sorunlara tepkisel çözümler getirmeye çalışmaktansa öngörülen risklerin olası etkileri büyümeden önlemler olarak kentlerin rezilyanslarını güçlendirmektir. Belediyeler önceki bölümlerde özetlenen yaklaşımlar ve örneklerden esinlenerek alan bazlı, küçük ölçekli ve sonuçları kısa vadede alınabilecek müdahalelerle adım adım hedeflerine ulaşabilirler.

Bu süreçte, paydaşların kente duyduğu aidiyet, aralarındaki iş birliği, göçmenler de dahil geniş kitlelere sunulan planlamaya katılım imkânları ve eş güdüm, getirilen çözümlerin etkililiğini ve verimliliğini sağlar.

6.1 Kurumsal Yönetişim Kültürü, Yasal Çerçeve, İdari Yapı

Yönetişim, çok aktörlü, uzlaşmaya dayanan ve ortaklaşa yürütülen bir yönetim biçimi olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşımın kentsel gelişmeye etkisinin olumlu olması için üç farklı alanının birbiriyle uyumlu bir biçimde işlemesi gerekir. Bunlardan birincisi kurumlarda yönetişim kültürünün özümsemiş günlük işleyişte uygulanması, ikincisi ulusal ve yerel ölçekteki yasal çerçevenin bu tür bir yaklaşımı teşvik etmesi ya da en azından buna izin vermesi ve üçüncüsü de idari yapının buna uygun bir ortam yaratarak uygulamalara olanak ve kaynak sağlamasıdır.

Yerel yönetimler en azından kendi vekâlet alanları içinde ekonomik, toplumsal ve politik öncelikleri belirleyip bu alanlardaki gelişmeleri teşvik edecek yönetmelikler ve tüzükler yolu ile bir çerçeve çizebilirler. Göçlerden etkilenen kentlerde, güvenli ve sağlıklı ortamlar ve yaşam kalitesi sunmak amacıyla uygulanan projelerin sürekliliği anca bu konularda oluşturulacak toplumsal uzlaşma ile mümkün olur. Böylece olumlu toplumsal değişimlere yol açılabilir. Yerel yönetimler bu hedefe ulaşmak için paydaşların fikir birliğine varmada iletişimini kolaylaştırma ve iletişim yollarını kurumsallaştırma görevlerini üstlenebilirler.

- Kurumun hiyerarşisi içinde üst kademelerden ve politikacılardan destek arama; örneğin Belediye Başkanı, Belediye Meclis Üyeleri ve Daire Başkanları vs.
- Kamuoyunda farkındalık yaratacak mesajları geliştirme ve iletişimi kuracak ürünler oluşturma; ekibe iletişim uzmanı dahil etme
- Dışarıdan kaynaklara ulaşabilmek için kilit paydaşlar arasında ittifaklar kurma; örneğin mutabakat dokümanları ile bu ilişkileri kurumsallaştırma

6.2 Kaliteli Mekân Tasarımı ve Mekâna Duyulan Aidiyet

Mekâna duyulan aidiyet hem kent kimliği oluşturmakta hem de mekânın kullanımı, yönetimi ve bakımının sürdürülebilirliğini garantiye almakta kilit özellik taşıyan bir konudur. Kent sakinlerinin tasarım, kullanım, yönetim ve bakım aşamalarında paydaş olarak kabul görmeleri ve söz sahibi olmaları mekâna duyulan aidiyeti artıracaktır.

Yoğun göç alan kentlerin rezilyans kapasiteleri, güvenlik ve sağlık konularının perspektifinden bakıldığında hâlihazırdaki mekân kalitesini ölçmek ve iyileştirmek için kullanılacak metotlar, yereldeki ihtiyaçlara hitap eden kriterler ile duruma adapte edilmelidir. Bu yöntemler arasında çevre etki değerlendirme, sosyal etki değerlendirme, sağlık etki değerlendirme, suç odak noktaları analizleri sayılabilir. Bu yayının ikinci bölümünde de bahsedildiği gibi tasarım aracılığı ile mekân kalitesini ve mekâna duyulan aidiyeti artırmak için Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (CPTED - *Crime Prevention through Environmental Design*) metodu uygulanabilir.

- Mekânda suç odakları analizi
- CPTED analizi
- Afet Rezilyans ve Kamu Sağlığı Karneleri
- Yerel komiteler kurmak
- Kent sakinleri ile görüşmeler, farklı odak ve çıkar grupları ile görüşmeler
- Mekânda kısa vadeli, çok kaynak gerektirmeyen, geri dönüşümü mümkün, deneme amaçlı müdahaleler
- Gerekirse yerel imar planlarında ve yönetmeliklerde revizyonlar

6.3 Katılımcı ve Bütüncül Planlama ve Bütçelendirme

İdeal bir planlama süreci farklı sektörleri ve bunların birbiriyle ilişkilerini göz önüne alan bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilirken mümkün olduğunca geniş bir yelpazede paydaşların da sürece dahil olup katkıda bulunmalarını sağlar.

İlgili paydaşları belirleyip analiz etmek, aralarında iletişim, iş birliği ve eş güdüm kurmak için var olan metotları yereldeki ihtiyaçlara adapte etmek gerekir. Daha önce de belirtildiği gibi paydaşlar arasındaki iletişim, fikir ve deneyim alışverişini artırmak için atölye çalışmaları uygulanıp, çeşitli konseyler kurulabilir. Yerel yayınlar aracılığı ile bilgi aktarımı sağlanabilir, öncelikli konular üzerine farkındalık yaratılabilir ve kamuoyu oluşturulabilir.

Yerel yönetimler önceliklerini belirledikten sonra kentte sağlık ve güvenlik konularında çok sektörlü ekipler kurmakla işe başlayabilirler. Bu ekipler proje önerileri geliştirip bütçelendirmekten, kaynak aramak ve yaratmaktan sorumlu olabilirler. Bütçelendirme aşamasında ek kaynak

bulmak için öncelik alanlarına odaklı ve konu bazı kaynak ve sponsor atlası hazırlanabilir.

- Paydaşlarla ortak vizyon oluşturma
- Senaryolar oluşturma ve değerlendirme
- Risk analizi, örneğin Kentlerin Afet Rezilyans Karnesi⁷⁸
- Mantıksal çerçeve *logframe*⁷⁹ modeli ile “eylem-çıktı-sonuç ve etki” den oluşan etki zinciri (*results chain*) geliştirme
- İzleme ve Değerlendirme Çizelgesi oluşturma
- Proje önerileri ile ek kaynak yaratma ve ittifaklar oluşturma
- Donör Atlası hazırlama

6.4 Uygulamada İş Birliği ve Eş Güdüm

Planlama aşamasında olduğu gibi uygulamada da iş birliği ve eş güdüm, projelerin başarısına katkı sağlar. Çok sektörlü ekipler, proje aşamalarının ve eylemlerinin koordinasyonunun ötesinde, kritik noktaları belirleme ve olumsuz etkileri tetikleyebilecek göstergeleri tanımlama görevini de üstlenebilirler. Özellikle bu yayının ilgi alanı içine giren göç, kentte güvenlik ve sağlık konularında risklerin mümkün olduğunca ilk aşamalarda tanımlanması ve bunlara hazırlık gerekir. Proje ekipleri risk tanımları yapmak, önlemler ve olası çözümler için öneriler getirmekten de sorumlu olurlar. Bunların içinde, son zamanlarda küresel ölçekte yaşadığımız ve önemini kavradığımız gibi, epidemik ve küresel salgın olasılıklarını da içeren afet hazırlık planları oluşturmak kritik bir önem taşımaktadır. Uygulamaya geçildiğinde, yerel koşullara duyarlı ve esnek bir süreç sağlamak için, var olan planlar sürekli olarak izlenip değerlendirilmeli ve değişen koşullara uyarlanmalıdır.

- Paydaşlar arası beklenti çizelgeleri oluşturma ve değerlendirme, güven analizi
- Somut proje ve eylem bazlı iş birlikleri belirleme ve uygulama, kaynak paylaşımı
- İş tanımları ve aktörler arasında görev dağılımı, izleme ve değerlendirme

78 <https://www.unisdr.org/campaign/resilientcities/toolkit/article/disaster-resilience-scorecard-for-cities>.

Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.

79 <https://www.betterevaluation.org/en/evaluation-options/logframe>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.

6.5 Kurumsal Bilgi Birikimi ve Bilgi Yönetimi

Birçok kaynaktan değinildiği ve kendi deneyimlerimizle de doğrulayabileceğimiz gibi politik ya da teknik konularda bilinçli kararlar verebilmek için bilgi sahibi olmanın değeri büyüktür. Bu nedenle, yerel yönetim ölçeğinde de öncelikli konularda veri toplama, analiz edip değerlendirme, belediyelerin sürekli yürüttüğü bir işlev olmalıdır.

Burada önemli bir nokta, toplanan verilerin deneyim ile test edilmesi ve bilgiye dönüştürülmesidir. Bu konuda gerekirse var olan kurumsal yapı içinde araştırma bölümleri ya da bağımsız ara kurumlar oluşturulabilir. Buna da bölgedeki üniversiteler ve diğer eğitim ve araştırma kuruluşları ile ortaklıklar kurularak ulaşılabilir.

Güvenli ve sağlıklı kent ana başlığı altında önemli rol oynayabilecek konulardan bazıları besin güvenliği ve güvenliği, afet yönetimi, kritik kentsel altyapı ve yönetim, kamu sağlığı, eğitim vs. olabilir. Akademik ve uygulamalı çalışmaların yanı sıra, bu ara kurumlar özellikle yenilikçi pilot projelerde uygulanan müdahalelerin etkilerini ölçmek ve uygulayıcı kurumlara geri dönüş yapmak üzere izleme ve değerlendirme işlevlerini de yüklenebilirler.

Bütün bunların ötesinde yerel yönetimlerin kurumsal bilgi ve deneyim birikimini sistemli bir hale getirmeleri, kent sakinleri ile iletişim ve yukarıda değinilen konularda farkındalık yaratmaları önemlidir.

- Kilit paydaşlar arasında ittifaklar kurma; mutabakat dokümanları ile bu ilişkileri kurumsallaştırma
- Veri toplama, bilgi üretme ve paylaşmayı desteleyecek kurumlarla ortaklıklar oluşturma, gerekirse ara kurumlar yaratma
- İzleme ve Değerlendirme çizelgelerinde belirlenen göstergeler üzerinde düzenli veri toplama
- Paydaşlarla geri bildirim toplantıları ve atölye çalışmaları düzenleme
- İzleme ve Değerlendirme sonuçlarının projelerin bir sonraki aşamasına entegre edilmesi

6.6 Proje Aşamaları ve Metotlar

Metin boyunca önerilen metotlar aşağıda proje oluşturma ve yönetme aşamalarına göre kategorilere ayrılmıştır. Bu amaçla, Dünya Bankası'nın "Kentsel Suç ve Şiddetin Önlenmesi"⁸⁰ ve Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi'nin (UNDRR) "Halk Sağlığı ve Afet Risk Yönetimini Entegre Etmek İçin Çok Sektörlü Bir Yaklaşım"⁸¹ konulu eğitimlerinde tanımlanan beş aşamalı proje oluşturma ve yönetme adımları aşağıdaki gibi birleştirilmiş ve ek metot önerileri ile genişletilmiştir:

AŞAMALAR	ADIMLAR	METOTLAR
Aşama I: Projenin geliştirilip uygulanabileceği zemini hazırlamak	<ol style="list-style-type: none"> 1. Adım: Program konusu (<i>Suç ve Şiddeti Önleme, Sağlıklı Kent ya da Risk Yönetimi</i>) ile ilişkili kurumlarla birlikte bir destek tabanı oluşturma 2. Adım: Fraklı sektörlerden gelenlerle karma bir proje ekibi oluşturma 3. Adım: Katılım ve iletişim stratejisini tasarlama 4. Adım: Kaynak ihtiyaçlarının belirlenmesi ve mevcut veya olası kaynakların değerlendirilmesi 5. Adım: Proje yönetim sürecinin belirlenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Kurumun hiyerarşisi içinde üst kademelerden ve politikacılardan destek arama; örneğin Belediye Başkanı, Belediye Meclis Üyeleri ve Daire Başkanları vs. • Kamuoyu ile iletişimi kuracak ürünler; ekibe iletişim uzmanı dahil etme • Yerel komiteler kurma • Dışarıdan kaynaklara ulaşabilmek için kilit paydaşlar arasında ittifaklar kurma; örneğin mutabakat dokümanları ile bu ilişkileri kurumsallaştırma

80 World Bank Group Group (2017)

81 UNDRR (2020)

AŞAMALAR	ADIMLAR	METOTLAR
Aşama II: Topluluktaki şiddet ve güvenliği değerlendirme	<ol style="list-style-type: none"> 1. Adım: Topluluktaki şiddet ve güvenlik konularının belirlenmesi 2. Adım: Topluluğun yaşadığı/kullandığı alanın mekânsal özelliklerini analiz etme 3. Adım: Topluluktaki mevcut şiddet önleme faaliyetlerinin belirlenmesi 4. Adım: Teşhis sonuçlarının paydaşlarla birlikte irdelenmesi 5. Adım: Hangi sorunların en önemli olduğuna karar verme (önceliklendirme) 	<ul style="list-style-type: none"> • Paydaş analizi yaparak karar vericileri, uygulayıcıları, kaynakları ve hedef gruplarını belirleme • SWOT analizi, “Problem ve Çözüm Ağacı” Modeli • Kent sakinleri ile görüşmeler, farklı odak ve çıkar grupları ile görüşmeler • Bireysel, bireyler arası, topluk içi ve toplumsal düzeydeki güvenlik faktörlerini tanımlama • Mekânda suç odakları analizi • CPTED analizi • Afet Rezilyans ve Kamu Sağlığı Karneleri • Kilit paydaşlarla ortak komiteler kurma
Aşama III: Şiddeti önleme eylem planının geliştirilmesi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Adım: Vizyon tanımlama 2. Adım: Amaç ve hedef belirleme 3. Adım: En uygun çözümleri / müdahaleleri seçme ve önceliklendirme 4. Adım: Eylem planı oluşturma 5. Adım: Projeyi ölçecek göstergeleri belirleme 6. Adım: Proje için bütçeleme ve kaynak atama/bulma 	<ul style="list-style-type: none"> • Paydaşlarla vizyon egzersizi yapmak • Senaryolar oluşturma ve değerlendirme • Risk analizi, örneğin Risk Karnesi • Mantıksal çerçeve logframe modeli ile “eylem-çıktı-sonuç ve etki” den oluşan etki zinciri (results chain) geliştirme • İzleme ve Değerlendirme Çizelgesi oluşturma • Proje önerileri ile ek kaynak yaratma ve ittifaklar oluşturma • Donör Atlası hazırlama

AŞAMALAR	ADIMLAR	METOTLAR
Aşama IV: Şiddeti önleme eylem planını yönetmek ve uygulamak	<ol style="list-style-type: none"> 1. Adım: Planı paydaşlara sunma, uygulama, süreci belgeleme ve bilgi paylaşımı 2. Adım: Plan için maddi, aynı ya da insan kaynaklı destek alma	<ul style="list-style-type: none"> • Paydaşlar arası beklenti çizelgeleri oluşturma ve değerlendirme • Paydaşlar arası güven analizi • Somut proje ve eylem bazı iş birlikleri belirleme ve uygulama, kaynak paylaşımı. • İş tanımları ve aktörler arasında görev dağılımı • Kısa vadeli, çok kaynak gerektirmeyen, geri dönüşmesi mümkün, deneme amaçlı müdahaleler • Gerekirse yerel imar planlarında ve yönetmeliklerde revizyonlar
Aşama V: Proje değerlendirme	<ol style="list-style-type: none"> 1. Adım: Proje uygulamasını izleme 2. Adım: Sonuçlara dayalı bir değerlendirme yapılması	<ul style="list-style-type: none"> • İzleme ve Değerlendirme Çizelgesinde belirlenen göstergeler üzerinde düzenli veri toplama • Paydaşlarla geri bildirim toplantıları ve atölye çalışmaları düzenleme • İzleme ve Değerlendirme sonuçlarının projelerin bir sonraki aşamasına entegre edilmesi

Tablo 6.1: Proje Adımları ve Metotlar

Özetle, yoğun göç ve benzeri şoklara dayanıklı rezilyant bir toplum ve kente ulaşmak için paydaşlar arası uzlaşma, ortak fikir birliği yaratma, birlikte yaşam kurallarının belirlenmesi, bütüncül planlama ve uygulama, proje izleme ve değerlendirme, bilgi birikimi yaratma ve kurumsal bilgi yönetiminin önemi ne kadar vurgulansa azdır.

Kaynakça

- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.
- 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.
- Akçakaya, M. (2017). Yeni Yönetim Anlayışının Yerel Yönetimlere Yansımaları. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(9), 105-130. <http://dergipark.org.tr/en/pub/gusbd/issue/29519/331001>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.
- Aydın, N. (2020). Materials Flow Analysis as a Tool to Improve Solid Waste Management: A Case of Ankara. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 6(1), 90-97. <https://doi.org/10.21324/dacd.467179>. Erişim tarihi 13 Temmuz 2020.
- Berney, R. (2011). Pedagogical Urbanism: Creating Citizen Space in Bogotá, Colombia. *Planning Theory*, 10(1), 16-34. <https://doi.org/10.1177/1473095210386069>. Erişim tarihi 30 Haziran 2020.
- Birleşmiş Milletler (BM). (2017). *Yeni Kentsel Gündem Habitat 3: Herkes İçin Sürdürülebilir Kentler Ve Yerleşimlere İlişkin Kuto Bildirgesi*. <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-Turkish.pdf>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.
- Bogota *Mi Ciudad. Bogota*. <https://bogota.gov.co/mi-ciudad>. Erişim tarihi 26 Mart 2020.
- Buvinić, M., Alda E. & Lamas J. (2005) Emphasizing Prevention in Citizen Security: The Inter-American Development Bank's Contribution to Reducing Violence in Latin America and the Caribbean. *Sustainable Development Department Best Practices Series*, Inter-American Development Bank, Washington, DC. <https://publications.iadb.org/publications/english/document/Emphasizing-Prevention-in-Citizen-Security-The-Inter-American-Development-Bank-Contribution-to-Reducing-Violence-in-Latin-America-and-the-Caribbean.pdf>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.
- Cabannes, Y. & Marocchino, C. (eds). (2018). *Integrating Food into Urban Planning*. London: UCL Press; Roma: FAO. <https://ruaf.org/assets/2019/11/Integrating-Food-into-Urban-Planning.pdf>. Erişim tarihi 9 Nisan 2020.
- Carballo, M. & Nerukar, A. (2001). Migration, Refugees, and Health Risks. *Emerging Infectious Diseases*, 7(7), 556-560. https://wwwnc.cdc.gov/eid/article/7/7/01-7733_article. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.

- Chilean Ministry of Housing and Urban Planning, Ministry of the Interior, Fundación Paz Ciudadana (2003). *Safe Urban Spaces: Community Management and Design Recommendations to Create Safe Urban Spaces*. Chilean Association of Municipalities and the Government of Chile, 2nd Edition.
- Crowe, T. (2000). *Crime Prevention Through Environmental Design*. 2nd edition. Boston: Butterworth – Heinman.
- Dickson, E., Baker, J. L., Hoornweg, D. & Tiwari, A. (2012). *Urban Risk Assessments: An Approach for Understanding Disaster and Climate Risk in Cities. Urban Development Series*. Washington DC: World Bank Group. <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/978-0-8213-8962-1>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.
- Duyar-Kienast, U. (2015). Sosyal Kent Programı: Almanya’da Kentleşme ve Kentsel Dönüşüme Örnek. *Neden Nasıl ve Kim için Kentsel Dönüşüm*. B. Duman ve I. Coşkun (der.). İstanbul: Litera Yayıncılık, 257-281.
- Ellen MacArthur Foundation & ARUP (2019). *Circular Economy In Cities: Project Guide*. <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/our-work/activities/circular-economy-in-cities>. Erişim tarihi 9 Nisan 2020.
- Food and Agriculture Organization (FAO). (2007). *The urban producer’s resource book: A practical guide for working with Low Income Urban and Peri-Urban Producers Organizations*. Rome: FAO <https://ruaf.org/assets/2019/11/Urban-Producers-resource-book.pdf>. Erişim tarihi 9 Nisan 2020.
- Food and Agriculture Organization (FAO) (2009). *Food for the Cities*. <http://www.fao.org/fcit/fcit-home/en/> Erişim tarihi 9 Nisan 2020.
- Food and Agriculture Organization (FAO) (2014). *Growing Greener Cities in Latin America and the Caribbean*. Fome: FAO <http://www.fao.org/3/a-i3696e.pdf>. Erişim tarihi 11 Nisan 2020.
- Frauenbeirat Berlin Mitte (2001). *Satzung*.
- Frauenbeirat Berlin Mitte (2002). *Frauenbelange in der verbindlichen Bauleitplanung, in der Bereichsentwicklungsplanung, in städtebaulichen Verträgen: Ein Praxis-Leitfaden für die planende Verwaltung, den von ihr beauftragten Planungsbüros, für die Bezirksverordneten und insbesondere für Mitglieder im Ausschuss für Stadtplanung*, Berlin.
- Gültaşlı, M., Özden, M. S., Sezgin, E., Tosun, Z., Çopuroğlu M. A. & Tuçaltan, G. (2019). *Göç Ana Planı: Göçle Karşı Karşıya Kalan Belediyeler İçin Planlama*. Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi – 5. Ankara: Uzerler Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti. <http://marmara.gov.tr/UserFiles/Attachments/2020/05/27/1fc0bcfe-6da1-485a-93cc-abfc1ae1ff99.pdf>. Erişim tarihi 2 Temmuz 2020.

- Güven, A. & Alan, Ç. (2019). Türkiye’de Yerel Demokrasiyi Güçlendirme Aracı Olarak Yönetişim Ve Yerel Yönetimlerde İşleyiş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 47-61. <http://dergipark.org.tr/en/pub/hiad/issue/46906/587940>. Erişim tarihi 5 Mayıs 2020.
- Hancock, T. & Duhl, L.J. (1998). Promoting Health in the Urban Context. *WHO Healthy Cities Papers* No.1. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0013/101650/E87743.pdf. Erişim Tarihi 31 Mart 2020.
- Henden, H & Henden, R. (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim Ve E-Belediyecilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14) , 48-66. <http://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6128/82192> Erişim tarihi 5 Mayıs 2020.
- Hoornweg, D. & Bhada-Tata, P. (2012). What a Waste : A Global Review of Solid Waste Management. *Urban Development Series; Knowledge Papers* no. 15. World Bank Group, Washington, DC. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/17388> License: CC BY 3.0 IGO. Erişim tarihi 5 Mayıs 2020.
- Inclusive Violence and Crime Prevention for Safe Public Spaces (VCP) Programme. SaferSpaces. <https://www.saferpaces.org.za/>. Erişim tarihi 25 Mart 2020.
- International Centre for the Prevention of Crime (ICPC). <http://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/institutes-ICPC.html>. Erişim tarihi 25 Mart 2020.
- Jeffery, C. Ray. (1971). *Crime Prevention Through Environmental Design*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Kangankar, S., Milstein, N., Nath, A. & Sanchez, A. M. (2017). Organizational Structure and Public Budget. Umut Kienast-Duyar, Nathalie Korf and Oliver Larsen (eds.), *Solid Waste Management in Kosovo: Assessment of a Waste Bank Model in Dardania, Pristina* içinde (ss. 35-48). Berlin: ZeitDruck GmbH.
- Kaza, S., Yao, L. C., Bhada-Tata, P., & Van Woerden, F. (2018). What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050. *Urban Development*. Washington, DC: World Bank Group. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30317>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- Kelling, G. & Coles, C. (1996). *Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities*. New York: Free Press.
- Kızmaz, Z. (2018). Mülteci Çocuklarda Travma.Vahap Özpolat (Akademik Editör) ve Adem Solak (Yayın Sorumlusu). *Zorunlu Göçler Ve Doğurduğu Sosyal Travmalar* içinde (ss. 20-31). Ankara: Hegem Yayınları. <https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/zorunlu-gocler-ve-dogurdugu-sosyal-travmalar-yayini.pdf>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.

- Kienast-Duyar, U. & Yılmaz-Schwenker, S. (2017). I.S.I. e.V. Initiative Selbständiger Immigrantinnen. *Bölgesel Politikalar için Etkin İş Birliği*. Çalıştay. 3-7 April 2017, Diyarbakır-Şanlıurfa/Turkey
- Koç, G. & Uzmay, A. (2015). Gıda Güvencesi Ve Gıda Güvenliği: Kavramsal Çerçeve, Gelişmeler ve Türkiye. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 21(1), 39-48. https://www.researchgate.net/publication/303054764_Gida_Guvencesi_ve_Gida_Guvenligi_Kavramsal_Cerceve_Gelismeler_ve_Turkiye. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- Kruger, T., Landman, K. & Liebermann, S. (2001). *Designing Safer Places: A Manual for Crime Prevention through Planning and Design*. CSIR Building and Construction Technology for the South African Police Service Division Crime Prevention (Social Crime Prevention).
- Llorente, M. V. & Rivas, A. (2005). *Case Study Reduction of Crime In Bogotá: A Decade of Citizen's Security Policies*. Washington D.C.: World Bank Group Water, Disaster Management, and Urban Development Group Latin America and Caribbean Region.
- Meyer-Renschhausen, E. (2011). *Gemeinschaftlich betriebene Gemüsegärten in Berlin. Eine Studie*. Berlin: Stiftungsgemeinschaft Anstiftung und ertomis.
- Mockus, A. (2001). *Cultura ciudadana, programa contra la violencia en Santa Fe de Bogotá, Colombia, 1995-1997*. <https://publications.iadb.org/publications/spanish/document/Cultura-ciudadana-programa-contra-la-violencia-en-Santa-Fe-de-Bogot%C3%A1-Colombia-1995-1997.pdf>. Erişim tarihi 30 Haziran 2020.
- Newman, O. (1972). *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design*. New York: Macmillan.
- Ordóñez, I., Rexfelt, O., Hagy, S. & Unkrig, L. (2019). Designing Away Waste: A Comparative Analysis of Urban Reuse and Remanufacture Initiatives. *Recycling*, 4(15). <https://www.mdpi.com/2313-4321/4/2/15>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- Priemer, J., Krimmer, H. & Labigne, A. (2017). *ŽiviŽ-Survey 2017: Vielfalt Verstehen. Zusammenhalt Stärken*. Bertelsman Stiftung. <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/publikationen/publikation/did/vielfalt-verstehen-zusammenhalt-staerken/>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- Rau, M. (2017). Second Generation CPTED for developing countries: A Sustainable Strategy for Reducing Crime and the Fear of Crime in Urban Context. *E-learning course: Urban Crime and Violence Prevention*. The World Bank Group Institute, Spring 2017.

- res urbana, Häussermann, H., Werwatz, A., Förste, D. & Hausmann, P. (2011). *Monitoring Soziale Stadtentwicklung 2011: Fortschreibung für den Zeitraum 2009 - 2010*. Berlin. http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/basisdaten_stadtentwicklung/monitoring/de/2011/index.shtml. Erişim tarihi 29 Temmuz 2014.
- Sağlıklı Kentler Birliği (2010). *Sağlıklı Bir Şehir Aktif Bir Şehirdir: Fiziksel Aktivite Planlama Rehberi*. http://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2010/07/Fiziksel_Aktivite_Planlama_Rehberi.pdf. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- Sakai, S., Yano, J., Hirai., Y. vd. (2017). Waste prevention for sustainable resource and waste management. *Journal of Material Cycles and Waste Management*, 19, 1295–1313. <https://doi.org/10.1007/s10163-017-0586-4>
- Schreiber, V. (2007). *Lokale Präventionsgremien in Deutschland*. Institut für Humangeographie. Frankfurt am Main. <https://www.uni-frankfurt.de/47267666/FH-2.pdf?>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- SenStadt (Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt). (2014). *Monitoring Soziale Stadtentwicklung Berlin 2013*. http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/basisdaten_stadtentwicklung/monitoring/de/2013/index.shtml#Bericht. Erişim tarihi 28 Temmuz 2014.
- Şirin, S. R. & Rogers-Şirin, L. (2015). *The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children*. Washington, DC.: Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/research/educational-and-mental-health-needs-syrian-refugee-children>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- Şentürk, C. (2020). Türkiye Şehirlerinde Suriyeli Göçmenler. *ZITI-PolicyPaper* Nr. 8. Essen. https://cdn.website-editor.net/09fe2713f5da44ff99ead-273b339f17d/files/uploaded/TR-PolicyPaper_8_Syrische_Migration.pdf. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- The Centre for the Study of Violence and Reconciliation. <http://www.csvr.org.za/>. Erişim tarihi 25 Mart 2020.
- Uğurlu, N., Akça, L. & Acartürk, C. (2016). An art therapy intervention for symptoms of post-traumatic stress, depression and anxiety among Syrian refugee children. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 11(2), 89-102. https://www.sehir.edu.tr/tr/Documents/traumapsylab/An_art_therapy.pdf. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- UN-Habitat (2020). *The Strategic Plan 2020-2023*. https://mirror.unhabitat.org/downloads/docs/13555_1_596472.pdf. Erişim tarihi 21 Mart 2020
- UN-Habitat. Safer Cities Programme. <http://www.unhabitat.org/categories.asp?catid=375>. Erişim tarihi 21 Mart 2020

- UNDRR –United Nations Office for Disaster Risk Reduction (2020). *Online Training on Resilience of Local Government: A multi-sectoral Approach to Integrate Public Health and Disaster Risk Management* (May-June 2020). <https://www.undrr.org/event/online-workshop-resilience-local-governments-multi-sectoral-approach-integrate-public-health>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- United Nations Development Programme (UNDP) (2010) *Urban Risk Management*. UNDP Bureau for Crisis Prevention and Recovery.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2018b). 3RP Country Chapter: Turkey. *Regional Refugee & Resilience Plan (3RP) 2019-2020*. <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/68618>. Erişim tarihi 30 Mart 2020.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2019a). *Global Trends: Forced Displacement in 2018*. <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf>. Erişim tarihi 06 Nisan 2020.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2019b). *3RP Support to Public Institutions in the Turkey and Resilience Response Plan 3RP 2018-2019* <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/74118>. Erişim tarihi 30 Nisan 2020.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2018a). *press release, 19 June 2018*. <https://www.unhcr.org/afr/news/stories/2018/6/5b222c494/forced-displacement-record-685-million.html>. Erişim tarihi 30 Nisan 2020.
- United Nations Human Settlements Programme UN-Habitat (2017). *Implementing the New Urban Agenda by Strengthening Urban-Rural Linkages - Leave No One And No Space Behind*. https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Urban%20Rural%20Linkages%20for%20implementing%20the%20New%20Urban%20Agenda_08112017.pdf. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) & UN-Habitat (United Nations Human Settlements Programme) (2011). *Introductory Handbook on Policing Urban Space*. Criminal Justice Handbook Series. New York: United Nations. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Training_Manual_Policing_Urban_Space_V1258164.pdf. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- Whitfield, Lynn. (2017). Culturally Specific Interventions to Support Adolescent Immigrant and Refugee Mental Health. *Master of Social Work Clinical Research Papers*. https://sophia.stkate.edu/msw_papers/811. <https://pdfs.semanticscholar.org/a5b6/bebbb16e7768724608a2dbe20ac1cd6fd164.pdf>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.

- Wilkinson, A. (2020). The impact of COVID-19 in informal settlements – are we paying enough attention? *Institute of Development Studies*, 10 Mart 2020 <https://www.ids.ac.uk/opinions/the-impact-of-covid-19-in-informal-settlements-are-we-paying-enough-attention/>. Erişim tarihi 21 Mart 2020
- World Bank Group (2017). Urban Crime and Violence Prevention Online Course. <https://olc.worldbank.org/content/urban-crime-and-violence-prevention-self-paced>. Erişim tarihi 30 Haziran 2020
- World Health Organization (WHO) (2008). *A healthy city is an active city: A physical activity planning guide*. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/physical-activity/publications/2008/healthy-city-is-an-active-city-a-a-physical-activity-planning-guide>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- World Health Organization (WHO) Regional Office for the Western Pacific (2000). *Regional Guidelines For Developing A 'Healthy Cities' Project*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/206859>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- World Health Organization (WHO) (2008). *Our Cities, our Health, our Future: Acting on social determinants for health equity in urban settings*. Report to the WHO Commission on Social Determinants of Health from the Knowledge Network on Urban Settings. https://www.who.int/social_determinants/resources/knus_final_report_052008.pdf. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- World Health Organization (WHO) (2009). *Whole-of-Society Pandemic Readiness: WHO guidelines for pandemic preparedness and response in the non-health sector*. Geneva. <https://www.who.int/influenza/preparedness/pandemic/publication/en/>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- World Health Organization (WHO) (2010). *Urban HEART: Urban Health Equity Assessment and Response Tool*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/79060>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- World Health Organization (WHO) (2016). *Global report on urban health: equitable, healthier cities for sustainable development*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/204715>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- World Health Organization (WHO) (2019). *Promoting the health of refugees and migrants. Draft global action plan, 2019–2023*. Report by the Director-General. <https://www.who.int/migrants/GlobalActionPlan.pdf?ua=1>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- World Health Organization (WHO) (2020). *World Health Statistics 2020: Monitoring Health for the SDGs Sustainable Development Goals*. Geneva. https://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2020/en/. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.

- Yeniğül, S. B. (2016). Büyükşehirlerde Tarımsal Alanların Korunmasında Kentsel Tarım ve Yerel Yönetimlerin Rolü. *Megaron*, 11(2), 291-299. https://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON_11_2_291_299.pdf. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- Yılmaz Börekçi, D., Gerçek, M., (2018). BÖREKÇİ, D.Y., GERÇEK, M., (2018). “Resilience” Kavramının Sosyal Bilimlerde Türkçe Kullanımları Bağlamında Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(30), 41-52. https://www.researchgate.net/publication/322369483_resilience_kavraminin_sosyal_bilimlerde_turkce_kullanimlari_baglaminde_degerlendirilmesi_evaluation_of_resilience_concept_regarding_its_turkish_usages_in_social_sciences. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.
- Yüksel, C. (2016). Yerel Yönetimlerde Kaynak Paylaşım Sistemleri ve 6360 Sayılı Kanun’la Türkiye’deki Değişimler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(3), 731-756. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ausbf/issue/23852/254100>. Erişim tarihi 6 Temmuz 2020.

YAZAR HAKKINDA

Dr. Umut Kienast-Duyar

Dr. Umut Kienast-Duyar 2003 yılından bu yana Türkiye, Almanya, Mozambik, Güney Afrika, Kosovo ve Kuwait'te danışmanlık ve proje yöneticiliği görevleri üstlenmiş şehir plancısıdır. Yerel yönetim konusundaki deneyimleri katılımcı planlama, yerel yönetimlerde kapasite artırımı, kurumsal öğrenme süreçleri ile izleme ve değerlendirme uygulamalarını içerir. Şimdiye kadar Berlin'deki Sosyal Kent Programı yanı sıra UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), KfW (Alman Kalkınma Bankası) ve GIZ (Alman Uluslararası İş Birliği Kurumu) gibi çeşitli kurumların kalkınma programları çerçevesinde iş birliği içinde olan ülkelerin bölgesel ve yerel düzeylerinde kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve yükseköğretim kurumları ile bütüncül ve katılımcı kentsel dönüşüm projelerinde görev almıştır.

www.reslogproject.org
www.skinternational.se